

Шъуилыхъужъныгъэ тщыгъупшэрэп!

WWW.ADYGVOICE.RU

Адыгэ Голос адыга Мажь

ТЫЗЭКЪОТМЭ - ТЫЛЪЭШ!

1923-рэ илъэсым

гъэтхалэм

щегъэжыагъэу къыдэкӀы

Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэмрэ и Правительствэрэ ягъэзет

№ № 87-88 (19602) ШЭМБЭТ, ЖЪОНЫГЪУАКІЭМ и 8, 2010-рэ илъэс

● ОСЭ ГЪЭНЭФАГЪЭ ИІЭП

ЖЪОНЫГЪУАКІЭМ и 9-р — ТЕКІОНЫГЪЭМ И МАФ

**Хэгъэгугу ззошхом и ветеранхэу
лътэныгъэ зыфэтшыхэрэр!**

**Адыгэ Республикэм
щыпсэухэу дгъэлъапӀэхэрэр!**

*МэфэкӀышхом — Хэгъэгугу ззошхом ТекӀоныгъэр
къызыщыдахыгъэр илъэс 65-рэ зэрэхъурэм фэиӀ ты-
шгуфэгугу!*

*ТекӀоныгъэм и Мафэ тыхэгъэгугу щыпсэухэрэмкӀэ
аныхь мэфэкӀ шхъаӀэу ыкӀи аныхь мэфэкӀ лъапӀэу
щыт.*

*1945-рэ илъэсым ижъоныгъокӀэ мазэ ТекӀоныгъэр
къызыдахыгъэм ыуж илъэс 65-рэ тешӀэжыгъэм, и
псэемылӀэжыгъэу зи Родинэ ишхъафитыныгъэ
къэзыухъумагъэхэм, цӀыфлӀэпкыӀыр фашизмэм езы-
мыгъэштагъэхэм рзэныгъэу афытӀлэм къыкӀчы-
гъэп.*

*Хэгъэгугу ззошхом советскэ цӀыфхэмкӀэ аныхь ушэ-
тыпӀэ хыльӀэхэм зэу ащыц хъугъагъэ, лӀэужы-
кӀэхэмкӀэ ащ идесэхэм мэхъанэу яӀэм хэхъо зэпыт.*

*Лътэныгъэ ззошхом хэлэжыгъэхэ, хъазаб ин зыщэ-
чыгъэ, ау зыпшӀэрылӀ ыкӀэм нэсэу фэишӀыпкыгъэ-
хэ дзэкӀолӀхэм жъоныгъуакӀэм и 9-м ягугъу шӀукӀэ
тэшы, ахэм тарэгугушхо. Советскэ цӀыфхэм лӀы-
хъужыныгъэишхоу зэрахъагъэр егъэшӀэрэу тарихъым
хэхъагъ.*

*Тэ, зэо ужым къэхъугъэ лӀэужыцмэ, заом ивете-
ранхэм, тылым Ӏоф щызышӀагъэхэм лътэныгъэ-
ишхо афэтшыгъэ, ТекӀоныгъэр къыдзыхыгъэхэмкӀэ
бэ къызэрэттенэрэр зыщыдгъэгугушӀэ хъуцтӀэп.*

*Ахэм яӀыхъужыныгъэ тырыгушхоныр, щысэ
атетхыныр тӀышӀэрылӀ лъапӀ.*

*Лътэныгъэ ин зыфэтшыгъэ ветеранхэм, Адыгэ
Республикэм зэкӀэ щыпсэухэрэм мы мэфэ гушӀуа-
гъом насытшыхо, псауныгъэ пытэ яӀэнэу, ягъашӀэ
кӀыхъэ хъунэу тафэлъаӀо!*

*ТичӀыпӀэгъу лъапӀэхэр, мамыр огур шгуашхъагъ
итынэу, шӀум шгушымыкӀэнэу, Адыгэ Республикэм,
здыты Хэгъэгугушхоу Урысые Федерацием и анае Ӏо-
фышӀоу ешгухыжыгъэхэрэм гъэхъагъэхэр ащышгу-
шыгъэу тышгуфэлъаӀо!*

Адыгэ Республикэм и Президентэу
ТХЪАКІУЩЫНЭ Аслъан

Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет —
Хасэм и Тхъаматэу Анатолий ИВАНОВ

(КъыкӀэлыгӀорэ номерыр
жъоныгъуакӀэм и 12-м кыдэкӀыцт).

1945

2010

65

ПРАВИТЕЛЬСТВЭ
ТЕЛЕГРАММЭХЭРЛьытэныгъэ зыфэсшырэ
Аслъан Кытэ ыкьор!

Теклоныгъэшхэм ия 65-рэ илъэс фэшI сыгу кызыдэлэу сыпфэгущIо! Теклоныгъэм и Мафэ Урысыем шыпсэухэрэмкIэ анахь мэфэклI лъапIэу щыт. Льыгъэчъэ ззошхом щытэклогъэ, зи Родинэ къэзыгъэгъунэгъэ, дунаир нацизмэм шызыухъумэгъэ тятэхэмрэ тятэжъхэмрэ лыхъужьныгъэу зрахагъэм осэшхо фэгъэшIы. Ахэм тыпсэунэу амал тагъэгъотыгъ, пытагъэу, лыхъужьныгъэу кызыхъэбгъэфэн фаемкIэ сыдигъуи ахэр шысэшIоу тилэх.

Хэгъэгъу ззошхом идесэхэр уахътэм хэкIокIэжъышхтхэн. Теклоныгъэр анахь тын лъапIэу егъашIи тилэшт, лIужжэм ар зIэпахышт.

Псауныгъэ пытэ уиIэнэу, шIоу шыIэр зэкIэ кыбдэхъунэу сыпфэлъало.

Д. МЕДВЕДЕВ

Льытэныгъэ зыфэсшырэ
Аслъан Кытэ ыкьор!

Теклоныгъэшхэм июбилей фэшI сыпфэгущIо!

ЗэкIэми дгъэлгъэлэрэ мы мэфэклI нэфым лIужжэр зэкъуегъэуцо. Щыфлэпкъым итарихъ кыыхъухъэгъэ анахь льыгъэчъэ заор зауыхыгъэр илъэс 65-рэ хъугъэ. Ау Хэгъэгъу ззошхом лыхъужьныгъэ шызыыхъагъэхэр, псэемыблэжъэу фронтым шызыуагъэхэр, тылым Iоф шызылIагъэхэр, патриотизмэгъэ ин кызыхъэзыгъагъэхэр, зипшъэрылхэм афэшIыпкъагъэхэр сыдигъуи шысэтэхыпIэу тилэгъытх.

Псауныгъэ пытэ, щыIэкIэ-псэукIэ дэгъу уиIэнэу, гъэхъагъэхэр пшIынэу сыпфэлъало.

В. ПУТИН

Льытэныгъэ зыфэсшырэ
Аслъан Кытэ ыкьор!

Хэгъэгъу ззошхом Теклоныгъэр кызышыдакхыгъэр илъэс 65-рэ зэрэхъурэм фэшI сыгу кызыдэлэу сыпфэгущIо!

Мы мэфэклIым Урысыем исхэр зэкъуегъэуцо, ахэм агу гушхоньгъэ кырылхъэ. Щыфлэпкъым итарихъ анахь льыгъэчъэ ззошхоу хъагъэм шытэклогъэ тинарод изэкъотныгъэ итамыгъэу ар щыт.

ИлъэсиплIэ фронтхэм ащызыуагъэхэм, тылым теклоныгъэр кышитфэзыгъэблэгъагъэхэм шъхъашъ афэгъэшIы. НахъышIоу тыпсэунымкIэ ахэм нени шысэ атэгъэхы.

Ори, кышпIэблагъэхэм псауныгъэ пытэ, насып, шыIэкIэ-псэукIэ дэгъу шъуиIэнэу, мамырэу шъупсэунэу, шъуиIофшIэн гъэхъагъэхэр шышъушIынэу, шIоу шыIэр зэкIэ кыжъудэхъунэу сыпфэлъало.

Льытэныгъэ кышпIэзышIэу, Урысые Федерацием и Президент и Администрации ипашъэ С. НАРЫШКИН

Льытэныгъэ зыфэсшырэ
Аслъан Кытэ ыкьор!

Теклоныгъэшхэм ия 65-рэ илъэс фэшI сыпфэгущIо!

Хэгъэгъу ззошхом илъэхъан ушэгъыпIэ хылыгъэхэр знызычыгъэхэм, лIэшIэгъоу блэкIыгъэм анахь зэо пхъашъэу кыыхъагъэхэм шытэкIагъэхэм псэемыблэжъыныгъэу, пытагъэу кызыыхъагъагъэхэр егъэшIэрэу цыфхэм яшIэжъ хэлышхт. Нахъыжъхэм яблэнагъэ патриотизмэмрэ тинарод игушъхъэлэжъыгъэ инрэ ятамыгъэу сыдигъуи шыпшхт.

Ори, кышпIэблагъэхэм псауныгъэ пытэ, шыIэкIэ-псэукIэ дэгъу шъуиIэнэу, мамырэу шъупсэунэу сыпфэлъало.

Урысые Федерацием и Федеральнэ ЗIукIэ ФедерациемкIэ и Совет и Тхъаматэу С.М. МИРОНОВ

Льытэныгъэ зыфэсшырэ
Аслъан Кытэ ыкьор!

Теклоныгъэшхэм ия 65-рэ илъэс — пытагъэмрэ лыхъужьныгъэмрэ ятамыгъэу хъугъэ мэфэклIым фэшI сыпфэгущIо! Мы мафэм дунэе тарихъымрэ Урысыем исхэм ялIужжэм агурэ чIыпIэхъо ащеубыты. Мы мафэм зэхъшIабэ уегъэшIы, ащ гушIагъуи, гушхуагъи, ягуисэхэм кызыэрамыгъэзжъышхтхэм ягукъауи шызэхъэгъагъэх.

Псауныгъэ пытэ, шыIэкIэ-псэукIэ дэгъу уиIэнэу, Iофэу епхъыжъэрэ псэуныгъэ гъэхъэгъэшхохэр ащыпшIынэу сыпфэлъало.

В. ЗУБКОВ

МэфэклI зэхыхъэ шыкIагъ

Хэгъэгъу ззошхом Теклоныгъэр кызышыдакхыгъэр илъэс 65-рэ зэрэхъурэм фэгъэхъыгъэ мэфэклI зэхыхъэ тыгъуасэ Адыгэ республикэ филармонием шыкIагъ. Ащ хэлэжъагъэх Адыгэ Республикэм и Президентэу ТхъакIушынэ Аслъан, Правительствэм хэтхэр, Къэралыгъо Советым — Хасэм идепутатхэр, къулыкъу ыкIи ведомствэ зэфэшъхъафхэм яIофышIэхэр, Хэгъэгъу ззошхом иветеранхэр, Адыгеим иныбжыкIэхэм ялыкIохэр, нэмыкIэхэр.

Теклоныгъэм ия 65-рэ илъэсэу къэблагъэрэм пае псэуэмз апэу къафэгущIагъ АР-м и Президентэу ТхъакIушынэ Аслъан.

— Зынахъ жъалымэ къэмыхъугъэ заоу нэмыщ техакIохэм тикъэралыгъо кырашIылIэгъагъэр зынамысыгъэ унагъо исэп пIоми

хэукъоныгъэ хъуштэп, — ылауагъ ащ. — Адыгеим икIалэу ыкIи ипшъашъэу нэбгырэ мин 80 ащ ыгъэклогъагъ. Ахэм ашыщэу нэбгырэ 52-р Советскэ Союзым и Лыхъужъ хъугъэ, 12-мэ Шыгъым иорденищ къафагъэшъошагъ. Теклоныгъэр кызырэдэхыгъэм илахъэу хишыхъагъэм Адыгеир рэгущхо. Теклоныгъэр кыдэзыхыгъэ дзэкIолIхъу, тиветеран лъапIэхэр, шыгъхъур шъуадэжъ. Сыгу кызыдэлэу мэфэклIэу къэблагъэрэмкIэ сышъуфэгущIо, псауныгъэ шъуиIэу джыри бэрэ шукъытхэтынэу сышъуфэлъало.

ТхъакIушынэ Аслъан ипсалъэ Хэгъэгъу ззошхом хэлэжъагъэхэу кызымыгъэзжъыгъэхэм ягугъу кышпIышIыгъ ыкIи зэхыхъэм хэлэжъэхэрэр зы такыкърэ ахэм афэшыгъуагъэх.

Нэужым Хэгъэгъу ззошхом иветеранхэм ацIэкIэ мэфэклIымкIэ къафэгущIагъэх заом иветеранхэу Марина Филиппенкэмрэ Геннадий Смирновымрэ.

Ащ ыуж Адыгеим иорэдIохэм-рэ имузыкальнэ ыкIи икышъоIо ансамблэхэмрэ концерт къатыгъ.

ХЪУТ Нэфсэт.

Хэгъэгъу ззошхом иветеранхэу
Кыблэ федеральнэ округым шыпсэухэрэм афэклIо

ТилъапIэхэу Хэгъэгъу ззошхом иветеранхэр!

Теклоныгъэшхэм ия 65-рэ илъэс мы мафэхэм хэтэгъэунэфыкIы. ШъуилIыхъужьныгъэ, шъуи Хэгъэгъу гуни нэзи имыIэу шыгузрэфшIыпкъэм, ушэгъыпIэ кыинхэм ялэхъан пытагъэу кызыхъэжъугъэфагъэм апае инэу тышъуфэраз. Заор зыфэдэ шыпIыкIагъэр мы мафэхэм джыри нахъ куоу зэхэтшIэ ыкIи уи Родинэ шIу плэгъуным кыкIырэр нахъ кыбдэгурIо. Заом ыкIи тылым лыхъужьныгъэу ащызешъухъагъэм, цыфлэпкъым кыфыкIыгъэ цыныгъэ иным тыхъэгъэу имызакуоу зэрдунэу зэрэцыхъухъумагъэм апае инэу тышъуфэраз. Нэбгырэ миллион пчъагъэмэ шъхъафи-

тыныгъэм пае апсэ атыгъ. ЕгъашIэми ахэр тицыгъуишхтхэн.

Тиветеран лъапIэхэр! ЗэкIэми здырямэфэклIым пае гуфэгъэныгъэ хэлэу сышъуфэгущIо. Теклоныгъэшхэр кышитфэзыхъыгъэхэм лъхъанчэу шъхъащэ афэгъэшIы. Дунаир мамырэу, цыфхэм ягуфэбагъэ зэхашъушIэу, шъуипсауныгъэ кыкIимычэу джыри бэрэ шыгъытхэтынэу сышъуфэлъало.

Урысые Федерацием и Президент и Полномочнэ лыхъоу Кыблэ федеральнэ округым шыIэ Владимир УСТИНОВ

Льытэныгъэ зыфэсшырэ ветеранхэр!

СичIыпIэгъу лъапIэхэр!

Теклоныгъэшхэм ия 65-рэ илъэс фэшI гуфэгъэныгъэ хэлэу сышъуфэгущIо!

Мы мэфэклIы хэгъэгъу илIэуж псэуныгъэ языкыныгъэ итамыгъэу, зэкIэ цыфхэм ягушIагъэ зыщызэдагощырэ мафэу щыт.

Нэп лIэшIэу тафэразу тыгу кэтэгъэкIыжъыых заом хэлэжъагъэхэм лыхъужьныгъэу зрахагъэмрэ цытхъу гъогоу кыкIугъэмрэ. Хэгъэгъу кэзыухъумэз зыпсэ зытыгъэхэр егъашIэми тицыгъуишхтхэн.

1945-рэ илъэсым ижъоныгъокIэ мазэу Текло-

Хэгъэгъу ззошхом иветеранхэу ыкIи тылым
щылэжъагъэхэу льытэныгъэ зыфэгъэшIыхэрэр!

Теклоныгъэм и Мафэ фэшI гуфэгъэныгъэ хэлэу сышъуфэгущIо!

ЖьоныгуакIэм и 9-р дунэе тарихъым хъагъэ тидзэкIолIхэм, тицIыфхэм лыхъужьныгъэу зрахагъэмкIэ, я Хэгъэгъу шъхъафитыныгъэ зэрэфэгъэнагъэхэмкIэ. Тыхъэгъэу ыкIо ыкIи ытхъу миллион пчъагъэм теклоныгъэм пае атыгъ зынахъ лъапIэ цымыIэ ящIэныгъэ, ззоуж илъэсхэм бэ

зидунай зыхъожъыгъэр. Алахъатэм телъIу ахэм зэкIэми джэнтыр къаритынэу.

Ветеран лъапIэхэр! Псауныгъэ шъуиIэу илъэсIэ кэжъыгъэгъэшIэнэу, шыгуисэхэм ягуфэгъэныгъэ шыгуишхтхэнэу, тиреспубликэ мамыр цыпIагъэ илIынэу Алахъатэм телъIу.

Адыгэ Республикэм ыкIи Пшызэ шъолгыр ащыпсэурэ быслъымэнхэм ямуфтигеу ЕМЫЖ Нурбий

Заомрэ IофшIэнымрэ яветеранхэу

льытэныгъэ зыфэгъэшIыхэрэр, сичIыпIэгъу лъапIэхэр!

Теклоныгъэшхэр кызыдакхыгъэр илъэс 65-рэ зэрэхъурэм фэшI сышъуфэгущIо. Шъо дунаир фашизмэм шышъуухъумагъ. Ащ фэдэ ушэгъыпIэ хылыгъэхэр зэпышъуын шъозгъэлэжъыгъэр Родинэм, шыуинарод шIулэгъэуныгъэшхэу афэшъуиIагъэр ары. Лыхъужьныгъэу кызыхъэжъугъэфагъэр гъунэнчъ, егъэшIэрэ цытхъур ацIэкIэ кэжъыгъэгъэшIыгъ. Тыпсэунэу амал зэрэгъэжъугъэгъотыгъэм пае тхъашъуегъэпсэу шъотIо. Шъори, лыблэнагъэу кызыхъэжъугъэфа-

гъэри тицымыгъэгъуишхтхэнэу Тхъэм телъIу.

Тиветеран лъапIэхэр, мамырэу шъупсэунэу, шыгуисэхэм ягуфэгъэныгъэ, лIэужжэу зышIэныгъэ кэжъыгъэхъумагъэхэм яльытэныгъэ шыгуишхтхэнэу сышъуфэлъало. МэфэклIышхэм — Теклоныгъэм и Мафэ фэшI джыри зэ сышъуфэгущIо!

Льытэныгъэ кышъуфэгъэшIэу, Адыгэ Республикэм иофициальнэ лыхъоу Краснодар краим и Администрации ипашъэ дэжъ шыIэ МАМЫЕКЪО Ким

Хэгъэгъу ззошхом иветеранхэу згъэлъапIэхэрэр!

Адыгэ Республикэм шыпсэухэу
льытэныгъэ зыфэгъэшIыхэрэр!

Анахъ мэфэклI лъапIэм — Теклоныгъэм и Мафэ, советскэ цыфхэм Хэгъэгъу ззошхом Теклоныгъэр кызышыдакхыгъэр илъэс 65-рэ зэрэхъурэм фэшI сыгу кызыдэлэу сышъуфэгущIо.

Фронтми, тылми Теклоныгъэр къащыдэзыхыгъэхэм, Хэгъэгъу ззошхом хэкIодагъэхэм яшъхъэгъусэхэу шъузабэу къэнагъэхэм, фашист концлагерхэм адэсыгъэхэм лъхъанчэу шъхъащэ афэгъэшIы.

Теклоныгъэр кызыгъэблэгъэгъэ лыхъужьнэпнчъ льытэныгъэ фэгъэшIыныр ыкIи зыщытымыгъэгъуишхтхэнэу типшъэрылх лъапI.

Краснодар краим илIыкIо и IофшIанIэу Адыгэ Республикэм шыIэм Iутхэм ацIэкIэ Адыгеим шыпсэурэ псэуныгъэ яошъогу кэргъэ зэпытынэу, насып, псауныгъэ пытэ яIэнэу, шIум цымыкIэнхэу

сафэлъало. Унагъэ нпнчъ зэгурыIоныгъэрэ шыIэкIэ-псэукIэ дахэрэ ерлэ, цыфхэр мамырэу, шъхъафитэу орэпсэх!

Льытэныгъэшхо кышъуфэгъэшIэу, Краснодар краим иадминистрации ипашъэ (игубернатор) и Полномочнэ лыхъоу Адыгэ Республикэм шыIэ Николай ПИВОВАРОВ

Андырхъое Хъусен

Къуаджэу Хъакурынхъаблэ 1920-рэ илгъэсым гъэтхэпэм и 2-м къышхыгъу. Адыгэ педучилищыр къызеухым хэку гъэзетэу «Социалистическэ Адыгеим» шылэжыагъ. Усэхэр ытхыштыгъэх.

1940-рэ илгъэсым дзэм ащягъ. Къыкълэблхорэ илгъэсым дзэ-политическэ училищыр къыу-хи, я 136-рэ шхончэо-дивизион ия 733-рэ полк ия 2-рэ ротэ иполитрукэу агъэнэфагъ.

1941-рэ илгъэсым ибжыхъ Украинэм и Ворошиловградскэ хэку къибнэгъэ фашистыдзэхэм ззошхо язышыллагъэхэм ащышхыгъ адыгэ клалэр зыхэт ротэри. Шэклогъум и 8-м селоу Дьяковэ дэж пным шхыпэуцужыгъ Хъусенэ зыхэт полкыр. Заом ротэм икомандирэу къышхылагъэм ычлхыпэ Хъусенэ иуцуагъ. Пыир атакэр атакэм клалыклогу къелгы, ахэр зэкккэ тидзэклоглхэм зэкккэдзэх. Политрукым ынэгущыгъэ шхыкытефагъэм пнымылгъэу, дзэклоглхэр пным пэуцужыгъэхэм къыфелэгъэх. Чхыпэ хылыгъэу зырыфагъэхэм игъусэхэр къырегъэккыгъэх, изакъоу логъхыгъ шхыгум политрукыр къытенэ. Зытхыгъэу фашистхэр къеджэхэми, ащ ычлхыпэ гранатэу къыфэнагъэр къецохуылэгъэ фашистхэм ахедзэш еукыгъ, ежыри ащ шхыфэхы.

Андырхъое Хъусенэ илгъэ 21-м итэу лыгъэххэу зырыхыгъэм фэшл Советскэ Союзым и Лыхъужыгъэ хэгъэгум итхаклогхэм ыккы Адыгеим иккыгъэхэу заом хэлэжэхэрэм апэрэу къыфагъэшхуашэ.

Тиадыгэ клэлэ лыхъужыгъэхэм егъэшлэрэ шхытхыур адэжъ!

Ацумыжъ Айдэмыр

Краснодар краим шхыц Псышопэ районым ит къуаджэу Шэхэкккэ 1912-рэ илгъэсым къышхыгъу. Кккэлэгъэджэ сэнэхбат зэригъэгъотыгъагъ.

1942-рэ илгъэсым Темыр Кавказым пыир благуэу къызеуагъ. Лэу Кубань илэжыагъэхэм до-бровольнэ шхыдзэ корпусэу зэхашхыгъагъэм Айдэмыр хэхыагъ. Станицэхэу Кушевскэм, Шкуринскэм, Ново-Алексеевскэм къагъэгъунэрэ чхыпэхэм 1942-рэ илгъэсым ишхыгъэхэу мазэ ащыклогъэ зэо хылыгъэхэм лыгъэу къащыгъэхэу фэшл шалсыгъэ клалэм Хэгъэгъу ззошхом иорденэу а 1-рэ степен зилэр къыфагъэшхуашагъ. Темыр Кавказым ит къуаджэу Новкус-Артезианым иханэ-гъунэ заоу шхылауагъэм Ацумыжым лыгъэгъэхэу шхыгъэхэм ахэр къы-благъэккыгъэх. Адыгэ клалэр зыхыгъэу артиллерийскэ батаре-ем атакэхэм ащыц танк онтэгъуи 5-рэ гурыт танки 5-рэ къыфаклогъэх. Пным взво-дым къыгъэгъунэрэ топхэм ащы-цэу зы къыкыутагъ, тидзэклогл-хэм ащышхыгъэ а чхыпэ шхыф-хыгъ. Ацумыжыр зипэшэ то-пым илэгъэ наводчикэу къау-кыгъэм ычлхыпэ иуцуи, якоманди-рэу къаулагуэр игъусэу танкитф акъутагъ. А заом Ацумыжъ Ай-дэмыр шхыфэхыгъ.

1943-рэ илгъэсым гъэтхэпэм и 31-м Ацумыжъ Айдэмыр Советскэ Союзым и Лыхъужыгъэ къыфагъэшхуашагъ. Шхыдзэ корпусэу къулыкхур зышхыгъэ-шхыгъэм хэгъэгъэхэмккэ апэрэу а цлэ лхыпэр адыгэ клалэм къы-лэжыгъ.

Бжыхъэккыо Къымчэры

1919-рэ илгъэсым къуаджэу Лъэ-устэнхъаблэ къышхыгъу, ащ дэ-тыгъэ колхозым логъ шхылагуэ. 1940-рэ илгъэсым дзэ къулыкхум ащягъ. Дзэ училищым шхыдзэагъ. Хэгъэгъу ззошхом иапэрэ мафхэм фронтым лыхыагъэхэм ахэгъыгъ. Шхытхыу зышхыгъэу шхылагуэ ащ къыклогъ, старшэ лейтенантэу, ми-номет батаре-ем ивзвод икоманди-рэу зэо гъогу ккыгъэ зэпчыгъ. Тлоуцогъо заом къышхылагуэ.

Псыхыоу Прут инэккэ Бжы-хъэккыор зипэшэ взводым пый атакэхэр бэрэ шхыгъэхэу ащ. Ащ ыуж шхыдзэ корпусым хэгъу къа-лэхэу Котовскэ, Полтава, Ром-нэ шхыафит шхыжыгъэхэм апае заоу шхылагуэ ахэлэжыагъ. 1941-рэ илгъэсым ибжыхъэ ти Ро-динэ истолигъэу Москва къуахы-мэгъэным фэгъэхыгъэ заохэм лыгъэу зэрэхэлхыгъэу къащыгъэлэ-гъуагъ. Ащ ыуж гвардейскэ шхы-дзэ корпусэу ар зыхыгъэгъэр Смо-ленскэ хэкум пным итхыу итхыу ккыныгъуагъэхэр шхыгъэгъэхэу зэо хылыгъэхэм ахэлэжыагъ. Къа-лэу Харьков дэж фашистхэм шхы-зуагъэхэм, Киев дэж псыхыоу Днепрэ шхыкыгъэхэм, къалэ-хэу Житомир, Луцкэ шхыафит зышхыжыгъэхэм ахэгъыгъ.

Заом ичхыпэ зэфэхыафхэм лыгъэгъу къащыгъэхэу фэшл адыгэ клалэм Быракъ Плыжыгъым иорден, Хэгъэгъу ззошхом иор-денхэу 1-рэ ыккы а 2-рэ степен зилэрэ, Жыгъо Плыжыгъым иор-ден, медалыбэ къыфагъэшхуашагъ.

Псыхыоу Одер ыккы Эльбэ ти-дзэхэр азэпырыккыгъэхэу лы-гъэу къыхыфагъэм фэшл 1945-рэ илгъэсым имэкхыоу мазэ Бжы-хъэккыо Къымчэры Советскэ Со-юзым и Лыхъужыгъэу къыфа-гъэшхуашагъ.

Къош Алай

1922-рэ илгъэсым къуаджэу Блащэпсынэ къышхыгъу. 1941-рэ илгъэсым дзэм къулыкху шхы-хыгъу ащягъ. Апэу заом псы-хыоу Миус дэж шхыгъэхыагъ. Са-перыгъ.

Темыр Кавказ, Гупчэ, а 1-рэ ыккы а 2-рэ Украинскэ, а 1-рэ Белорусскэ фронтхэм ащызуагъ. Лыгъэгъу къыхыфагъэм фэшл ме-далэу «За отвагу» зыфиорэр къыфагъэшхуаши, танк корпу-сым исапер батальон ихэушхыа-фыккыгъэ отделение икоманди-рэу агъэнэфагъ.

1944-рэ илгъэсым игъэтхэпэ мазэ псыхыоу Днестрэ тидзэхэр зышхыгъэхэу лыгъэгъэу чхыпэ зэо хылыгъэхэр шхылагуэагъ. Танкхэр ыккы нэмыккэ дзэ техникэ зытхыгъэу паромэу Къошымрэ игъусэу дзэклоглхэмрэ зытхыгъэ-хэр жэжжэ дзэу псыхыоу зэпы-рыккыштыгъ. Псыхыоу гъэгъу зынэсыхэм канатэу паромым пылыр зэпыуыгъ ыккы псы-хыоу паромыр рыхыгъэху ригъэ-жыагъ. Фашист самолетхэр паромым зэпымыоу къышхыащыбы-бэштыгъэх. Хэккыпэ зы а чхы-пэ имыгъэу бэмэ къащыгъу. Ащ фэдэ уахыгъэ адыгэ клалэм мылыпсым зыхидзи, канатэу зы-цыпэ псым чхыгъэхэр къычхы-жыгъ. Иаккы шхыгъэу, канат онтэгъур ащ псым къышхыди-хыгъагъ. Игъусэу дзэклоглхэм паромым зырадзыхы, ащ лэпыгъу фэхыгъэх. А чхыпэ Алай лы-гъэу къышхыгъэхэу къыхэккэу тидзэхэм псыхыор зэпачыныр лгъэккылагуэ.

Адыгэ клалэу Къош Алай а чхыпэ лыгъэгъу шхыгъэхэу фэшл 1944-рэ илгъэсым илэныгъо мазэ Советскэ Союзым и Лы-хыужыгъэу къыфагъэшхуашагъ.

Нэхэе Даут

Къуаджэу Очэпшы 1917-рэ илгъэсым къышхыгъу. 1939-рэ илгъэсым ибжыхъэ Дзэ Плы-жыгъым ащягъ. Полкым иеджа-плэ къыу-хи, лгъэсидзэ учили-щым чхыгъагъ. 1941-рэ илгъэсым имэкхыоу мазэ лейтенантэу Нэ-хаер ятлонэрэ Белорусскэ шхон-чэо дивизион ия 217-рэ шхон-чэо полк агъэккылагуэ. Пулемет взводым икомандирэу агъэнэ-фагъ.

Зэо илгъэхэм ащ взводым икомандир шхыгъажыи, шхон-чэо батальоным икомандир нэсыгъ. Темыр-Къошхыпэ, Вол-ховскэ, Гупчэ, Апэрэ Белорус-скэ фронтхэм ащыклогъэ зао-хэм ахэлэжыагъ, шхыгъэгъэу къа-улагуэ.

1944-рэ илгъэсым ыккыгъэ адэж адыгэ клалэр зипэшэ ба-тальоным псыхыоу Вислэ зэпы-рыккы ащ исэмэгубгъу зышхы-гъэгъэгъэгъэу тидзэклоглхэм ахэ-тыгъ. А чхыпэ зэо хылыгъэу шхы-лагуэагъэхэм Даутэ командир дэ-гъоу заккышхыгъэлэгъуагъ.

1945-рэ илгъэсым шхыгъэ мазэм и 28-м Польшэм ит къалэу Лодз шхыгъэхэм фэгъэхыгъэ на-ступлениу ашхыгъэм Нэхаер зипэшэ батальоным чанэу хэлэ-жыагъ. Командир япашху ба-тальоным хэт дзэклоглхэм ата-кэхэр бэрэ зэхашагъэх. Ахэм къалэм иквартал 36-рэ аштагъ, пый дзэклогл 400-м ехыу ау-кыгъ ыккы нэгырэ 87-рэ гъэрэу къа-убытыгъ.

Батальоным пэцэныгъэу дэ-гъу зэрэдзырихыагъэм, ежы-шхыгъэккэ лыгъэгъу къыхыфагъэм афэшл 1945-рэ илгъэсым имэзэе мазэ Нэхэе Даутэ къыфагъэ-шхуашагъ Советскэ Союзым и Лыхъужыгъэу.

Заор — гушыгъэ мэхъадж

1941-рэ илгъэсым имэкхыоу мазэ ия 22-рэ мафэ тикъэралы-гъошхо къыфыккыгъэхэу тхы-мыккыгъэ иным — Хэгъэгъу ззо-шхоккэ зэджагъэхэм дунаим тет къэралыгъэ 61-у тичыгу а лгъэханым цыфэу шхыгъэхэм япроцент 80 зышхы-псэушхыгъэхэр хэгъэгъэу хы-гъагъэ, хэгъэгъу 40-мэ къагъэ-гъунэрэ чхыпэ заом имэшло-лыгъэ лыгъэсыгъагъ. Дзэ зэф-шхыафхэу заом хэлэжыагъэхэм дзэклогл миллиони 110-м ехыу ахэгъыгъ, ахэм ащыцэу мил-

лион 53-м ехыур заом имашло хэккылагуэ.

Фашистыдзэхэм аклоглэ шхыа-лэхэм анахэ утын пхыашэ къызэ-рахыгъэр Советскэ Союзыр ары. Ахэр фэгъэгъу советскэ народыр гъэрыплэм радзэнэу, ау тичыф-хэм язэккышхыгъэ-зэккышхыгъэ пыгъэ, я Родинэ фыргъэу шхыгъэ-гъум, лыхыужыгъэхэу зрахыа-гъэм ахэм ягъухэлэ шхыгъэхэр къади-гъэхыгъэхэп.

Тэ тиродинэ цыккыи — Адыгэ хэкуи Хэгъэгъу ззошхом теккыны-гъэр къышхыдахыным илахышхы

хышхыгъагъ. Адыгеим къышхы-хыгъэу нэгырэ мин 80 заом имашло пхыгъагъ, ащ шхыгъэу нэгырэ мин 30-м ехыу къа-гъэгъэхыгъэхэп. Ахэр шхыгъэхы-плэу тичыфхэм ренэу ялэгъыгъ. Тиадыгэ клэлэ 7 Советскэ Сою-зым и Лыхыужыгъэу хыгъэх, нэгы-ри 2-мэ дзэклогл Шхытхыу иордени 3 къаратыгъ.

Теккыныгъэм ия 65-рэ илгъэс мэфэкк ин неущ хэгъэгъунэфы-кыгъэ, зэо мэхъаджэм зэккэ хэлэ-жыагъэхэр шхыгъэу тыгу къэдгъэ-ккыжышхыгъ.

Тхьагъушъэ Исмахыл

Тлопсэ районым щыщ къуаджэу Кодэшъхьанлэ 1921-рэ илъэсым къыщыхуыгъ. Еджэплэ ужым колхозым щылэжъагъ. 1940-рэ илъэсым дзэм ашагъ, ащ къулыкъур щыхызы, дзэ училищым члэхъагъ.

1942-рэ илъэсым ищылэ мазэ къыщегъэжъагъэу Исмахылэ чыплэ зэфэшъхьафхэм ащыклогъэ заохэм ахэлэжъагъ. 1943-рэ илъэсым ионыгъо мазэ тидзэхэр псыхъоу Днепрэ езэрэгъэклухэу аублагъ. Пыим икомандование зэрилыгъэштэгъэмкIэ, а псыхъор тидзэхэм зэпачын амылбэкIынэу арыгъэ. Ау тидзэхэм янастуление къагъуцуцун алъэкIыгъэп.

Псыхъошхом зэпырысыкIынхэу анахь дзэкIолI лыхъужъхэу къахэкIыгъэхэм ротэм икомандирэу лейтенантэу Тхьагъушъэр ащыщыгъ. Ащ пшъэрылъ къыфашыгъ иротэкIэ апэ итхэу псыхъор зэпачынэу. 1943-рэ илъэсым ионыгъо мазэ и 25-м чэщым адыгэ кIалэр зипэцэ шхончэо ротэр Днепрэ исыкли, иджабгъу нэпкъ зыщигъэпытагъ. Чэпыогъум и 2-м фашистхэм ротэм къыратэкъулагъэх лъэсыдзэ батальон, танкхэр, самолетхэр. Чыплэ къынэу зэрыфагъэхэм емылбэтыгъэу Тхьагъушъэмрэ зипэцэ дзэкIолIхэмрэ лыгъэшхо зэрахэлъыр къагъэлъэгъуагъ. Бэ а чыплэм пыим дзэкIолIуу щычIинагъэр. Джарэуштэу тидзэхэм гъогур афызэлухыгъэ хуыгъэ.

А чыплэм лыгъэу щызэрихъагъэм фэшI Тхьагъушъэ Исмахылэ Советскэ Союзым и ЛыхъужъыцIэ къыфагъэшъошагъ. 1944-рэ илъэсым зэо пхъашэм хэлэжъэзэ, адыгэ кIалэр фэхыгъ.

Тиадыгэ кIэлэ лыхъужъхэм егъэшIэрэ щытхъур адэжъ!

ШуцIэ Абубэчыр

1912-рэ илъэсым къуаджэу Пэнэхэс къыщыхуыгъ. Дзэм зашэм хы лъэсыдзэ батальоным разведчикхэм явзводэу хэтыгъэм хагъэхъагъ. Пыим итыл шырагъэтIысыкIыгъэ тиразведчикхэм ар бэрэ ахэтыгъ.

Хэгъэгу зэошхом илъэхъан лыгъэу зэрахъагъэм фэшI дзэкIолI мин пчъагъэхэм Советскэ Союзым и ЛыхъужъыцIэ къафаусыгъ, ау зэ нылэп къызэрэхэкIыгъэр нэбгыр 67-рэ хуэр дзэкIолIхэм а зы чыплэм лыгъэу шызэрахъагъэм фэшI ащ фэдэ цIэ лъапIэр къафагъэшъуашъу. ЕтIани ахэм янахыбэхэм а цIэр къызэратыгъэр зэфэхыхэ нэуж. Ащ фэдэ отрядым ШуцIэ Абубэчыр хэтыгъ.

1944-рэ илъэсым игъэтхэпэ мазэ ыкIэхэм адэжъ псыхъоу Южный Буг тет къалэу Николаев ихъанэгъунэ зэо пхъашэхэр шыкIуагъэх. Тидзэхэм къалэр аштэныр къафэгъэпсынIкIэгъэным пае Николаевскэ къухъуэуцупIэм десант шырагъэтIысыкIынэу унашъо ашыгъ. Гъэтхэпэм и 26-м чэщым хы лъэсыдзэ батальоным идзэкIолI 55-рэ ыкли дзэ частьхэм ащыщ хэт дзэкIолI 12-рэ зыхэхъэхэрэ отрядэу старшэ лейтенантэу Олышанскэр зипашэр пцэжъыешэ къухъэхэм арысэу псыхъом зэпырыкIи, къалэм дэхъагъ.

А чыплэм зэо хылыгъэу шыкIуагъэхэм Абубэчыр чаныгъэ къащызыхигъэфагъ. ПулеметкIэ оштыгъэ дзэкIолIыр къызаукIым, ащ ычIыплэ иуцуи, пый дзэкIолIуу хигъэфагъэр бэ. Заоу ащ шыкIуагъэм иаужырэ чэщ Абубэчыр хылыгъэу къаулагъ, арэуштэу щытми, фашистэу атакэм къахлэхэрэм кIуачIэу иIэр зэкIэ ыгъэфедэзэ, автоматымкIэ бэрэ яуагъ. Заор а чыплэм зыщархъым десантникхэм ащыщэу псаоу къэнэжыгъагъэр нэбгыр 12 нылэп. Ау ахэм адыгэ кIалэр къахэфагъэп. Зэфэх нэуж лыхъужъыцIэ ащ къыфаусыгъ.

ШъхьакIумыдэ Мэххьуд

1916-рэ илъэсым къуаджэу Пэнэхэс къыщыхуыгъ. Еджэплэ ужым колхозым Iоф щышлагъ. 1941-рэ илъэсым ибэдзэогъу мазэ дзэм ашагъ. Артиллерийскэ полкым хэтэу къалэу Москва къэзыухъумагъэхэм адзэуагъ, Ленинград иблокадэ пхырызытхуыгъэхэм ащыщыгъ.

1944-рэ илъэсым шылэ мазэм и 19-м къалэу Псков пэмычыжъэу сэкъатхэр зыщыгъэхэ унэу щытым нэмыщхэр къыщаухуэрэигъэх. Мэххьудэ итопкIэ миномет батареер, калибрэ ин зилэ пулеметитIу, танкым пэшIуекорэ топыр зэхикуытагъэх. Фашистхэм ащыщ тиофицер къызытебанэм, автомат лъэбымкIэ еуи риутыгъ, ар етIанэ гъэры ышIыгъ. Ащ фэдэ лыгъэу къыхэфагъэм фэшI адыгэ кIалэм дзэкIолI Щытхъум иорденэу я III-рэ степень зилэр къыфагъэшъошагъ.

Псковскэ хэкум ит селохэу Соловыи ыкли Кузнецов зыфиохэрэр шъхьафит ашIыжъхэ зэхъум пыим итыл ихыи, автоматымкIэ яозэ, Мэххьудэ бырсыр хидзагъэх. Фашистхэр къэхъугъэр амышIэу зэбгырычъыгъэх, тиротэ чIэнагъэ ымышIэу псэупIэ чыплэхэр шъхьафит ышIыжъыгъэх. А ащ буж нэмыщхэм ястанковэ пулемети 4-мэ къарыоштыгъэхэ дзэкIолIхэр ыукIыгъэх. Ащ фэшI адыгэ кIалэм дзэкIолI Щытхъум иорденэу я I-рэ степень зилэр къыфагъэшъошагъ.

Разведчик купым ипашэу ШъхьакIумыдэр апэ итэу къалэу Новгород пэмычыжъэ псэупIэу Тюттицы зыфиорэм дэхъагъ ыкли илашэкIэ пый дзэкIолI 11 щуикIыгъ. Ащ буж нэмыщхэм ястанковэ пулемети 4-мэ къарыоштыгъэхэ дзэкIолIхэр ыукIыгъэх. Ащ фэшI адыгэ кIалэм дзэкIолI Щытхъум иорденэу я I-рэ степень зилэр къыфагъэшъошагъ.

Гошэкъо Махъмуд

Къуаджэу Лъэустэнхьаблэ 1919-рэ илъэсым тыгъэгъазэм и 12-м къыщыхуыгъ. Фин ыкли Хэгъэгу зэошхом ахэлэжъагъ. Берлин нэсыгъэхэм ащыщыгъ. Шыудзэм хэтыгъ, саперыгъ, шхончэо батальоным щыщ взводым ипэшагъ.

1944-рэ илъэсым игъэмафэ Украинэмрэ Белоруссиэмрэ шъхьафит ашIыжъхэ, тидзэхэр Польшэм ихъагъэх. Псыхъоу Вислэ апэу исыкIыштхэр къыхахыхэ зэхъум, зыцIэ къырауагъэхэм адыгэ кIалэри ахэфагъ. Чэщым десантникхэр паромхэм атесхэу пыеу гу къалызытагъэр Iэшэ зэфэшъхьафхэмкIэ къаозэ, псым исыкIыгъэх. Джащ фэдэу уцогъуи 8 паромымкIэ псым дзэкIолIхэр ыкли техникэр изыщыгъэхэм ахэтыгъ. А чыплэм лыгъэу къыщыхэфагъэм фэшI Махъмудэ дзэкIолI Щытхъум иорденэу я III-рэ степень зилэр къыфагъэшъошагъ.

1945-рэ илъэсым ищылэ мазэ Гошэкъом джыри ащ фэдэ орденэу я II-рэ степень зилэр къыратыгъ. Зэо чыплэ горэм тидзэкIолIхэр зэрыкIоштхэм пыим лагъымэу къачилъхъагъэхэр къэмыонхэу шIыгъэнхэ фэягъэ. Чэщым тисаперхэм а Iофыр зэшIуахыгъ. Махъмудэ изакъоу лъэсыдзэхэм апае агъэуцурэ лагъыми 10-рэ танкхэр къэзгъэохэрэ лагъыми 5-рэ къычIыхыгъэх. Мэлылфэгъу мазэми пшъэрылгъэу къыфашIыгъэр ыгъэцакIэзэ, ахэм афэдэ лагъымэ 50 чыгум адыгэ кIалэм къыхихыгъэх. Ащ фэшI дзэкIолI Щытхъум иорденэу я III-рэ степень зилэр къыратыгъ.

Апэрэ мафэм щыублагъэу

Къуаджэу Хьакурынхьаблэ щыщ Кобл Къасимэ заом ыпэкIэ колхозым щылажъэщтыгъ. НыбжыкIэ нэбгырэ мин пчъагъэхэм афэдэу заор къызежъэгъэ апэрэ мафэм ари дзэм ашагъ. Апэрэ уахътэм саперыгъ, етIанэ псэолъэшI батальоным хэт саперхэм яотделение ипэшагъ. 1942-рэ илъэсым ишэкIогъу мазэ къыщегъэжъагъэу заор аухыфэ понтон-лъэмыдж моторизованнэ полкым къулыкъур щыхыгъ. Бэрэ къыхэкIыгъ лъэсыдзэр, дзэ техникэр зэошхоу кIорэм хэтэу псыхъом зэпыришхэу.

Къалэу Ленинград къэзыухъумагъэхэм Къасими ахэтыгъ. Ащ фэшI медалэу «За оборону Ленинграда» зыфиорэр къыратыгъагъ. Джащ фэдэу Берлин зыштагъэхэми ащыщыгъ. Заом игыогу хылыгъэхэр зэпичыхи, адыгэ кIалэр Гитлер ибункер нэсыгъ. Ащ ыуж Польшэм игупчэу къалэу Варшавэ шъхьафит шIыжыгъэным фэшI зэхашэгъэгъэ заохэм ахэлэжъагъ. Къасимэ къыфагъэшъошагъэхэм ащыщыгъэх медалхэу «За отвагу», «За победу над Германией» зыфиохэрэр.

1945-рэ илъэсым ыкIэхэм адэжъ Кобл Къасимэ къулыкъум къыхэкIыжыи, икыуаджэу къыгъэзэжыгъ. Мэкъумэщ хызмэтэу пыим зэщигъэкуагъэр зыпкъ игъэуцожыгъэным анахь чанэу хэлэжъагъэхэм ар ащыщыгъ. Сид фэдэрэ чыплэ шылэжъагъэми, ипшъэрылхэр ымыгъэцакIэхэу, ищытхэу арымгылауу къыхэкIыгъэп.

Илъэс 73-м итэу Кобл Къасимэ идунай ыхъожыгъ. Зэо мэхъаджэм къыхихыгъэу лагъэхэм ипсауныгъэ паэуу къыщагъэкIагъ. Непэ къызнэсыгъэми ар зышIэщтыгъэхэм ащыгъупшэрэп. Кобл Къасимэ фэдэ зэолIхэм къытфахыгъэ ТекIоныгъэшхоу неущ тыхэгъэу шыхагъэунэфыкIыштым зэкIэ заом хэлэжъагъэхэр дэхагъэкIэ тыгу къыщыдгъэкIыжыщтых.

(Тикорр.).

Гугъэ макIэп ыкыутагъэр

Зао хуэрэп мыжъалымэу,
Щыфым ыпсэ щимытынэу,
Тыгъэ напэр ыуныцIэу,
Ар къытхэхъэ гур ыушIуцIэу.

ЧIы джэхънэмыр къыгъэуцэу,
Тхъэм ицIыфхэр ыгъэгъуацэу,
Ащ иашило бэ щыстыгъэр,
Цыфыгу пчъагъ ащ ылыгъуагъэр.

Ау щигъэтрэп, мэшIыкIае,
Къытфилгъэсэу пцэшIо уае,

Гугъэ макIэп ыкыутагъэр,
Зы насыпнэ ыгъэчагъэр.

Зао хуэрэп шъобж къымгъанэу,
Уз мыгъуаер къыпхымгъанэу,
Ар тикъуаджэи къыдэхъагъ,
Ар тыхъабли къытехъагъ.

Тызыфаер тэ мамырми,
Заом ылэ къытлэIэсы,
Ащ иашило IутэцIэйми,
Ылмэ Iае гум къынэсы.

БлэкIыгъэ мафэхэм Хэгъэгъу зоошхом хэлэжъгъэ ветеранхэм гъэхъагъэу ялэхэр гъээтхэм кы-хауыгъэх, радиомкIэ кыатыгъэх, телеканалхэм кыагъэлъэгъуагъэх. Ахэм афэдэхэр зыфэгъэхы-гъагъэхэр Теклоньгъэм ия 65-рэ илъэс имэфэкIышху. Заом хэлэ-жъагъэхэу псэоу кытхэнэжы-гъэхэм афэдэхэу зидунай зыхь-жыгъэ фронтовикхэм язэо гъо-гухэри, мамыр лъэхъаным Iофэу зэшIуахыгъэри кызырагъэлъ-гъуагъэхэр игъоу шыт. Анахь фронтовик ныбжыкIэм непэ илъэс 83-рэ ыныбж. Чылэхэу зэолхэр зыдэмьсыжъхэр макIэп. Зигугъу къэсшIы сшIоигъо цыфыри псэужьэп. Ар за-омрэ IофшIэнымрэ яветеранхэм ащыщыгъэу Нэгъуцу Мыхьутар.

Ар зычIэсыгъэ бгъоу зэтет унэр тиунагъокIэ тызшыпсэу-рэм ыпэшхъэ дэдэ шыт. Арышъ, ренэу а Iыр слъэгъуштыгъэ, ты-зэлукIэмэ къэбар Iаджми татэгъу-шылэщтыгъэ. Бэшагъэ ар зы-шIэщтыгъэр. Культурэ инрэ цыфыгъэшхорэ зыхэлъыгъэхэм ащыщыгъэ, изэхэшIыкIрэ ишэн-зекIуакIэрэкIэ уехъопсэнэу шы-тыгъэ. Ащ игугъу къэпшIыным пае иIофшIагъи, зэо лъэхъаным дзэ кыулыкъум зэрэхэтыгъэри къэплон фае. Мыхьутарэ Мые-кыуапэ дэт еджэпIэ-интернатм (дзы гимназием) кызымэт Iоф-хэмкIэ директорым игуадзэу илъэс 20-м ехъу шылэжъагъэ.

Мафэ горэм Мыхьутарэ сы-фаеу еджэпIэ шагум кыдэхъагъэ-ти, сызыIуагъэхэм кысаIуагъэ ар бгъотыным пае жъы дэдэу укызыэрэкIон фаер. А мафэм шагум цыфэу дэтыгъэр мэкIа-гъэ. Бэдзэогъу мафэти, нахьыбэм загъэпсэфыштыгъэ. КIэлэеджа-кIохэр зэбгыратIупшыхи, ятэ-янэхэм адэжъ агъэкIожыгъа-гъэх. Сыдэу шытми, шагур зэ-гъокIыгъэ. Ау унэ IокIухэм гъэ-цкIэжыын IофшIэхэр ащыкIо-штыгъэ. Газоэлектрическэ гъу-чI-гъагъэхэр, монтажникхэр, пхъа-шIэхэр, гъэлакIохэр, сантехник-хэр Iоф ашIэу класс IокIухэм арытыгъэх. А пстэумэ Мыхьутарэ алъыплъэу, ыналэ атетэу, илъэ-сыкIэ еджэгъоу къэблагъэрэм ехъулIэу еджапIэр гъэцкIэжы-гъэным ишыпкыгъэу пылтыгъэ. КIэлэегъэджэ купым шыщ шып-кыгъэу зэрэщытыгъэр, Iуныгъэ IофшIэнымкIи ишуагъэу кы-гъаIокIштыгъэр ащ Iоф дэзышIэ-штыгъэхэм кыаIокIштыгъэ. КIэлэ-еджакIохэм Мыхьутарэ шъхъэ-кIэфэ ин кыфапшIыштыгъэ. Мы мафэхэм заом иветеран Iоф дэ-зышIэгъэ КIэлэегъаджэхэу Мые-кыуапэ дэхэм, джащ фэдэу а лъэхъаным еджэпIэ-интернатм ипэщагъэу Быжъ Сыхъатбий,

нэмыкIхэм а Iлым фэгъэхы-гъэу гушыIэ дэхабэ кыуаIокIш.

Хэгъэгъу зоошхом зэрэхэты-гъэм фэгъэхыгъэу сызшыгъуа-зэхэм ащыщхэм джы сакъыте-гушыIэшт. 1935-рэ илъэсым Краснодар дэтыгъэ Адыгэ КIэ-лэегъэджэ техникумыр Мыхьу-тарэ кызыеухым сэнэхъатэу ыгъо-тыгъэмкIэ Iоф ышIэнэу хъугъэп. ВЛКСМ-м и Тэхьутэмькыое рай-ком мэээ заулэ нахь Iоф щимы-шIагъэу ыныбжыкIэ кытефи, дзэ кыулыкъум ащагъэ. Исэнэ-хъаткIэ КIэлэегъаджэ хъугъэ дзэ-кIолIыр дзэ IофхэмкIэ рагъэ-джэнэу кыраIуагъэ. А лъэхъа-ным тыхэгъэгъу иавиацие кадрэ-хэр ишыкIэгъагъэх. Адыгэ КIэлэ ныбжыкIэр летчик сэнэхъатым

Новгород) кытшыгъэу Ленинград тIэхэзэ, пый зенитчикхэм тыкба-шIи, ор кыддашIэхыгъэ, — кы-Iотэжыгъагъэ Мыхьутарэ. — Ти-гъусэ самолетхэу тIу раутэхыгъэ. Ахэм арысыгъэ авиаторхэм кы-хъулагъэри непэ кызынэсыгъэм тшIэрэп. Арэу шытми, пшъэры-лъэу кытфапшIыгъэр дгъэцкIа-гъэ, хылыгъэхэр зыдэтIхэнхэ фае-м нэдгъэсыгъэх. КIэлэ улагъэхэр ти-самолетхэм кыаралъхъахы къэд-гъэзэжыгъагъэ.

Джауштэу фронт зэфэшхъаф-хэм Iашэхэр арагъэуалIэхэмэ, дзэкIолI улагъэхэр ззуапIэм кыIуащыжъхэу быбыштыгъэ летчикхэм афыпсыпэ Iалэр ре-нэу ахэтыгъэ. Зоошхом илъэхъани, зэо ужыми летчик-инструкто-

Мыхьутарэ изэо гъогу

фэгъэгъэти, лъэIу тхыль аритыгъэ ащ фырагъэджэнэу. Сыдэу шыт-ми, зыфаер кыдэхъугъэ. Къалэу Сталинград дэтыгъэ авиацие училищым шеджэнэу чIэхъагъэ. 1938-рэ илъэсым лейтенантыцIэ иIэу ар кыуухыгъэ.

Зышеджэгъэ училищым лет-чик-инструкторэу кыIуагъэжэ-жыи, илъэсым ехъу а IэнагIэр ыгъэцкIагъэ. Ащ ыуж кыалэхэу Иваново, етIанэ Калинин (джы Тверь) летчикхэр ащигъасэщты-гъэх. Ежъ Мыхьутарэ кыIотэ-жыгъагъэ зоошхом иапэрэ мафэ-хэм кыахъулагъэхэм ащыщхэр. Къалэу Иваново нэмыц самолет горэ кышъхъабыбьыи, бомбхэр кызыэрэридыжыгъагъэхэм, ау ахэм ащыщ зи кызыэрэмыогъа-гъэм ыгъэшIагъэзэ кытегушы-Iэщтыгъэ. Тисамолетхэм псын-кIэу залэти, кыэкIогъэ «пый хъа-кIэр» кыраутэхыгъагъэ. Ар кы-зыутэхыгъагъэхэр Мыхьутарэ кыулыкъу дэзышIэщтыгъэ КIэлэ-хэм ащыщыгъэх. Зэрагъэунэфы-гъэмкIэ, кырадзыжыгъэ бомб-хэр кызышIыгъэхэр тэ тиагент-хэм ащыщхэу нэмыц заводхэм ащылажэщтыгъэхэр арыти кызуагъэхэп.

Хэгъэгъу зоошхом илъэхъан Мыхьутарэ зыхэтыгъэ авиацие частым пшъэрылъ шъхъаIэу иIа-гъэр хылыгъэзэщэ самолетхэмкIэ щэгынхэр, Iэшэ зэфэшхъафхэр фронтым егъэолIэгъэнхэр ары-гъэ. НахьыбэрэмкIэ ахэр Ленин-град фронтыр ары зыдэбыбы-штыгъэхэр. ЗыдакIохэрэм дзэ-кIолI улагъэхэр кырапшIыжыгъэ-ти, тылым шыIэ госпитальхэм кырагъэуалIэщтыгъэх. Къызте-быбэжыкыштыгъэхэр Москва и Внуково е Чкаловскэ аэродром-хэр арыгъэ.

— Бжыхъэ мафэу самолетих тыхъоу щэгынхэмрэ Iашэхэмрэ къалэу Горькэм (джы Нижнэ

рэу кыэлэ зэфэшхъафхэм ащыIэ авиацие частымэ бэрэ ахэтыгъэ. Адыгэ КIалэм ыгъэсэгъэ летчик-мэ ащыщхэр хэгъэгъум шыцIэ-рыло хъугъэх. Советскэ Союзым и Лыхъужъхэр кыахэкIыгъэх. «Заслуженнэ летчик-ушэтакIу» зыфилорэ цIэр кызыфаусыгъэхэ-ри ахэтых. Мыхьутарэ ыгъэса-гъэхэу хэгъэгъум ичIыпIэ зэфэ-шъхъафхэм ащыпсэухэрэ вете-ранхэм ащыщхэр кыфатхэщты-гъэх. Анахь псымабэ кызыIу-кIэщтыгъэр Теклоньгъэм и Ма-фэ — жьоныгъуаклэм и 9-м те-фэу арыгъэ. КыфэгъушIохэу псымэ гъэшIэгъонэу кыфаIо-штыгъэмэ ащыгушIуащыштыгъэ. Мыхьутарэ зэо ужыми илъэс бэ-кIаерэ дзэ авиацием хэтыгъэ.

Мафэ горэм Мыхьутарэ иунэ тисэу ибоеквой наградэхэр зыфэ-дэхэм сакIэупчIагъэти, «сыд ащ фэдизэу ахэм ягугъу шъушIы-жыынэу шъугу кызэгъэкIыгъэр?» ыIуи кыэупчIагъэ. Ау сельэлупэ зэ-хъум Iальмэкъэ цыкIоу «жыгъау» макъэхэр апыIуагъэу орденхэмрэ медальхэмрэ зэрылбыр кыси-гъэлыгъэгъу. Сэри кыыIысхи, Iаль-мэкъым илъэхэр столышхъэм кыгъестэкъуагъэх. Ахэм ахэлъы-гъэх Жьогъо Пльыжым иорден, Хэгъэгъу заом иорденитIу, медаль пчъагъэ.

Шыпкыгъэр Iоштмэ, наградэр заом кышызыжыгъэхэм

хэм шъхъэкIафэгъэ афэмышIын плъэкIыштэп. Непэрэ лъэхъаным боевой наградэхэр зылэ ветеран-хэм япчъагъэ нахь макIэ зэрэхъу-рэри угу кыемыон плъэкIырэп. Ау а наградэ хъарзынэхэр непэ пьут рашIыхъагъэх, аужыпкъэм бэдзэрхэм ахэр ашащэхэу зы-плъэгъухэкIэ умыгъэшIэгъон плъэкIырэп. Арэуштэу шытми, ахэм альапси, ямэхъани, уасэу ялэри зэрэмыкIодыштхэр гъэнэ-

фагъэ. Мары, Хэгъэгъу зоошхор аухи, тидзэхэм теклоньгъэ кы-зыдахыгъэр жьоныгъуаклэм и 9-м илъэс 65-рэ мэхъу. А мэфэкI иныр кызысыкIэ, зоошхом хэ-лэжъгъэ дзэкIолIхэу кыэнэгъэ лъыжъхэм янаградэхэр ахэлъ-хэу урамхэм кыатехъаштых. Зэо мэшIошхом кыелыжыгъэхэм ягугъу дахэкIэ ашIышт.

Илъэс бэкIае хъугъэ отстав-кэм шыIэгъэ майорэу Мыхьута-рэ идунай зыхъожыгъэр. Ар зэ-псэум нахьыбэрэ зыщыплъэгъу-нэу шытыгъэр гъэмафэм илъэ-хъан Мыекыуапэ истадион фут-бол зэнэкъокъухэр шыIэхэ зы-хъукIэ арыгъэ. Ащ фэдэ мафэхэу цыфыбэ зыщызэхъахэрэм вете-раным итIысыпIэ гъэнэфэгъахэ Iломи ухэукъонэу шытыгъэп. Трибунэ гупчэу цыф лъэрыхъэ-хэр зытесхэм игъунэгъоу, дэкIы-пIэ кыуапэм шыт тетIысхъапIэр ащ зэриер ашIэщтыгъэти, а пхъэнтIэкIу сатырхэм атес КIэ-лакIэхэм ежыр кыэмысызэ, зы нэгырэ кытырагъэтихъышты-гъэп. КызысыкIэ, Iлым зэкIэхэ-ри фэтэджыхэти, ыIапэ аубыты-штыгъэ. «Къэблагъэ, дядя Мы-хьутар», — аIоти, шIу зыльэгъу-рэ ныбжыкIэхэм агъэтIысэу яхэбзагъэ.

Заомрэ IофшIэнымрэ яветеран футболым хэшIыкI дэгъу фыри-Iагъэ. ЕшIэгъур окIофэ хэмыу-кыуахэу, пэшIорыгъэшъэу кы-Iоштыгъэ, нахьыбэмкIи кытри-гъафэщтыгъэ теклоньгъэр кы-дэзыхын зыльэкIышт командэр. Анахь дэгъоу ешIэхэр хигъэу-нефыкIыштыгъэх, тIэкIу нахь бэ-лэрэгъэу ахэт футболистхэм псынIкIэу гу альитэщтыгъэ. КIэ-кIэу кэплон хъумэ, Мыхьутарэ футболыр икIэсагъэ, амал иIэу ешIэгъу горэм емыплъэу блигъэ-кIыштыгъэп, тыдэ шыIэми, а уахтэм ехъулIэу кыекIолIэжъэу ишэныгъэ.

Нэгъуцу Мыхьутарэ зымышIэ-рэ адыгэ Мыекыуапэ дэсыгъэп Iломи ухэукъоштэп. Ежыр гу-мызагъэу шытыгъэ, Iоф имыIэу кыэлэ урамым уахтэр шызгъа-кIорэмэ ащыщыгъэп. Унэгъо IокIоI IофхэмкIэ мыпшъыжъэу ишъхъэгъусэ IэпыIэгъу ритышты-гъэ. Шыпкыгъэ, аужырэ илъэс-хэм узымкIэ кыин ыльэгъугъэ. Операциехэр пэкIэкIыгъагъэх. Ишъхъэгъусагъэу Къэралхъан ежъ ыпэ дунаим ехыжыгъагъэ. Ар КIэлэегъэджэ Iэпэласэмэ ащы-цэу илъэсыбэрэ еджэпIэ-интер-натм Iутыгъэ. Урысые Федера-цием изаслуженнэ КIэлэегъэджа-цIэ кыыфаусыгъагъэ. Культурэ ин зыхэлъыгъэ зэшхъэгъуситIур шъхъэкIафэгъэ зэфашIызэ псэу-гъэх. ШIэлэфэхэкIэ ядахэ фэ-шъхъафкIэ ацIэ раIуагъэп.

Мыхьутарэ фэдэхэу зоошхом имашIо зпызыжыгъэхэм япчъа-гъэ илъэс кыэс нахь макIэ зэрэ-хъурэр лъэшэу тыгу кыео. Ахэм якIэлэгъум кыинэу алъэгъугъэ пстэури кызэкIэрыоужызэ ду-нэ нэфынэшхор абгынэ. Арышъ, непэ кыэнэгъэ ветеран тIэкIумэ афэтэжъугъэшI шъхъэкIафэгъэ, ятэжъугъэх шIуфэс сэлам Iъа-пIэ, тэжжугъэшIы дахэкIэ ягугъу. ТакытежъугъэгъушIу непэ шыIэ зэолIхэм, шымыIэжъхэри зы-щыдгъэгъушIэ хъуштэп. Мы-хьутарэ лъэуж дахэ кышчына-гъэш, ащ игугъу пшIыныр тефэ.

ШЫМЫГЪЭХЪУ Мурат, ветеранхэм я Адыгэ респу-бликэ Совет ипресс-секре-тарь.

Сурэтым итхэр: джабгъумкIэ шысыр Нэгъуцу Мыхьутар, ащ кыгосыр Тупыленко Ни-колай, Сталинград заом хэ-тыгъэ, Мыекыуапэ дэс.

Шъхъащэ афэтэшIы

Сэ сцIэр Зарин, слъэкъуацIэр Шэуджэн. Адыгэкъалэ дэт ублэ-пIэ еджапIэу N 6-у Чэтыжъ Ма-ринэ зипащэм ия 2-рэ класс сышеджэ. СикIэлэегъаджэ анахь пэрытмэ ащыщ. Ар Джэндэрэ Светлан. ЕджапIэми кыалэми ащызэхашэрэ зэнэкъокъухэм ти-гуапэу тахэгъэлажэ.

Анахъэу зигугъу къэсшIы сшIоигъор Теклоньгъэр кызы-дахыгъэр илъэс 65-рэ зэрэхъу-рэм фэгъэхыгъэу IофшIэн зэфэ-шъхъафхэу еджапIэм шырекIо-кIыгъэхэр арых. ШIушIэ Iофы-гъоу «ЕджакIохэм — дзэкIолI-хэм апай» («Дети — солдатам») зыфилорэм зэкIэ еджакIохэр хэ-лэжъагъэх.

ДзэкIолIхэу зыкыулыкъу кы-тырэу Казазово шызыжыхэрэм адэжъ шIухъафтынхэр афатшэхи тыкIогъагъэ. ДзэкIолIхэм зэнэ-кыокъу гъэшIэгъонхэр адэтшIы-гъэх, заом ехылыIэгъэ ордэхэр кыадэтIуагъэх. ЯщыIаIэ, япсэу-кIэ, якыулыкъухыкIэ тэри нэIуа-сэ такыфапшIыгъэ. ЯшхапIи, ячтыяпIи, плацри кытагъэлъэ-гъугъэх. Дэгъу дэдэу заом фэ-гъэхыгъэ усэхэм кыаджэхэрэм тиеджапIэкIэ тызэнэкъокъугъэх. Ахэм тикласскIэ сэрырэ Лыхъу-кIэ БисIанрэ тахэлэжъагъэ. Зэ-нэкъокъум кышысыIокIшт усэр кыхэтхынэу КIэлэегъаджэмрэ сэрырэ тылхыхъозэ адыгабзэкIэ кыасIомэ нахь сшIоигъоу ес-Iуагъэ. Нэужым тызэдеIэжъэ мы усэр ттхыгъэ:

Заом тыфаеп

*1941-рэ илъэс,
Хэгъэгъу мамырым,
Къэрал зэдэIужыым
ОшIэ-дэмышIэу,
Макъэ кымыгъэIоу
Пый мэхъаджэр
Кытебэнагъ.
ТиошIэ ишхъуантIэу
КIэнкIэкоу кыадэр
Гын гъозым зэлъыбгъагъ.
Урам дахэр зэIигъэхъагъ,
ОшIу мытIырхэу
ШIэр кыатырипхъагъ.
Зэо мэшIуаер ицэгъыгъагъэ...
ТидзэкIолIхэм ар агъэхъуна?
Санитар Iуныгъэ ар ащIэна?
Тищылыч бгъаишхомэ
Ор кызылгъабгъи,
Титанк чъэрхэр апэ кызекIыи
Шъхъэгъэ-псачъу пыйр
Хэгъэгъу рафыгъэ.
Мафэу дгъаиIэрэм нэпчъ
Заом нахь нэчыжъэ тэхъу.
Тызымамырыр илъэс 65-рэ*

мэхъу.

*Тэц фэиIкIэ зауи,
Тэц пае бани,
Тхъагъор кытфэзыжыгъэхэм
Шъхъащэ афэтэшIы!*

Бэмышлэу сыныбджэгъушюу Гышч Нурбий телефонклэ кысфитеуи кысисуагъ хычлэгъ хьугъэ къуаджэу Лахышыкыуае шчысэуштыгъэ янэшэу Ереджыбэкъо Хьаклэмызэ зэо бэлахэу шылагъэм лыхъужыныгъэ хэлъэу, генералзу Плиевым ишыудзэ хэтэу зэрэзэуагъэр, бгъэхэлъхэ лъаплэхэри кыфагъэшэошагъэу кызырэкложыгъагъэр, непэ ар шымылэжми, зышхъамысыжэу, ыпсэ емыблэжэу зэрэзэуагъэр тигъзэет кыххэмэ зэрэшлэи-гъор.

Ныбджэгъум шыпкэзныгъэу фытилэм гъогум тытыришагъ. Ереджыбэкъо Хьаклэмыз. Зэо гъогуо кыклогъэр зыфэдагъэр джы хэтэ кызоылоштыр? Апэу ыкбоу Ереджыбэкъо Адамы, нэмыклэхми залудгэклагъ. Пэнэ-жыкыуае тызэрэщыклогъуагъэр итымыгъэкбоу, Адыгэкъалэ, Тэхьутэмыкыуае, поселку Инэм ташылагъ. Зыгорэхэр кытфэзы-лотэнэу тызшыгугъыгъэр заом иветеранэу Тэхьутэмыкыуае шыпсэурэ Нэгъуцу Налбий. Ари шыудзэм хэтэгъэу, дзэ къулыкьури Ереджыбэкъо Хьаклэмызэ дыригъэжыагъэу шытыгъэти, ыдэжэ зедгъэхыгъ, ау гъойшаеу кычлэкли, тимурад кыддэхьугъэл. Ауми гушылэгъу тызыфэхьугъэхэм икыу фэдиэу кытфалотагъ Хьаклэмызэ зы адыгэллыкъ кышчыклэрэ шымылэу зэрэщытыгъэр, изэо гъогухэр зэрэбэлэхьагъэхэр, ащ кызыеклыжымы иштытхэу аригъалозэ зэрэлэжыагъэр, унэгъо дахэ зеришлагъэр.

Игъогу дэхагъэ, зэнклэгъэ

Ереджыбэкъо Хьаклэмызэ 1921-рэ ильэсым Лахышыкыуаеклэ анахь мэжымэщышлэ унэгъо бэлахэу Бэчкьанрэ Шашэрэ ашлагъэм кыхъухьагъ. Зэшхэгъусэхэм лъфыгъи 8 зэдырялагъ. Лэжаклохэу, псэуаклохэу, лощлэныр шлу альэгъоу, адыгагъэр ягонэсэу ахэр аплугъэх.

Зэшыхэм Хьаклэмызэ анахыжыгъ. 1940-рэ ильэсым яблэнэрэ классыр кыуыхыгъэ нэмышлэу дзэ къулыкьум ашгъагъ. Шыудзэм хэфагъэу Мээдэгъу зауэрэ дэсыгъэх. Полк еджаплэм шырагъэджагъ, шагъэсагъ.

Нэмыш техаклохэр тикъэралыгъо кызытебанэхэм генералзу Плиевым ишыудзэ корпус хэтэу фронтм лухьагъ. Зэо гъогухэр кыныгъэх, кыхьагъэх. А уахьтэм кыклогъэ клодыплэ чыплэ ладжымы штер ымышлэу, кызыеклакло имылэу сэшхор фэлэпласэу ащигъабзэу кызырэхэклыгъэр кэзлытэжыгъуай. Ау ежыри шынагъор кыфыкыоклэу, хьадэгъу чыплэм Алахьым кырыхыжэу кызырэхэклыгъэр зэп ыкли тлоп. Ащ фэшыхьат ллэбланэу пым жэхэхэрэ шыум кытырагъэпсыхьэмэ кьохэмэ, еж кытырамыгъафэу шыр къауклызэ Хьаклэмы-

зэ тфэгъогъоу шыхэр зэблихъун-хэу зэрэхьугъэр.

Джыри зы шысэ. Украинэм ихьагъэхэу пыир эклафэщтыгъэ. Кызыплэклыгъо рамыгъафэу ыуж клэклэу итыгъэх. Кымэфэ маз, чыылэ. Псыхъошхом лэмыджэу тельым шыудзэр екы. Ошлэ-дэмышлэу пым исамолетхэр къашхьэрэхьэхэш бомбэхэр къа-тыратакы, лэмыджышхор кы-зэхагъао, тидзэклогъэр зэрэфэ-пагъэхэу, яшыхэм зэратесхэу псыхъом хэфэх. Псыр магъэ, мыл къутафэхэр кьехьых. Ахэр йуагъэ-

зыкыхьэхэ, тидзэклогъэр псыхъом есыкых. Апэу нэпкыым кьесыллагъэхэм ащыщыгъ Ереджы-бэкъор.

Ар зыпшгъэ имыфагъэу хэкло-дэгъагъэри маклэп. Ау псым сы-кыкыгъахэш плэуи укыызтеу-цо хьуштэп. Чыылэхошш шым утесымы, укыэуцуми узэхэщты-хьащт. Ятлонэрэмклэ, нэмышхэм нэдэплгыплэ зараготэу кызыз-теуцонхэш загъэптыгът, етланэ ефыжэжыгъуаехэ хьушт. Ащ фэшл, тидзэклогъэр шыхэм къа-хыхи, шылуплэхэр алыгъэу, ахэм аготхэу чэхэхэ, пыир зэклафагъ. Дзэклогъэхэм апэ итэу, шысэтехы-плэу адыгэ клалэр зэрэзеклуагъэм пае Ереджыбэкъо Хьаклэмызэ ме-далэу «За отвагу» зыфиорэр кы-фагъэшэошгъагъ.

Заом ильэхан тышыудзэ нахь шлуагъэ кыгъэу зрагъэфедэщтым ренэу пылыгъэх. Нэмыш лэсы-дзэу къаклорэм пагъэгъоклыхэу, ахэлбадэхэмэ сэшхохэмклэ нэкъэ-пакъэ рагъафэхэу, етланэ шыхэм кыяхыхэмэ ашхьэ зыдахыштыр амышлэ ашыхэу кыыхэклыгъ. Хьаклэмызэ разведкэми бэрэ хэ-тыгъ. Бзэгъу кыахын зыхьурэм атлупшыщтыгъэхэм ренэу ахэтыгъ адыгэ клэлэ нэутхэ чанэу къащтэр зымышлэрэр. Къаулэу, госпиталым члэлэу, илофхэр нахышлу зыхъужыклэ заом ашлулухьажэуи кыыхэклыгъ.

— Тятэ изэо гъогухэр зыфэда-гъэхэр кытфилуагъэщтыгъэл, — ело гушылэгъу кызыфэдгъэхьугъэ ильфыгъэ анахыжэу Теуцожэ районм иадминистрации гъэсэ-ныгъэмклэ игъэлорышлалэ ипэщэ Ереджыбэкъо Адамэ. — Шэны-шлуагъ, егъашлэми кытфэгубжы-гъэл, ау тышышынэщтыгъ теу-чыжынкылэ. Ау изэо гъогухэм ащышэу кытфэслогъэщтыр заом

иветеранэу, Тэхьутэмыкыуае дэ-сэу Нэгъуцу Налбий бэрэ кыс-филотэжыгъэр ары: «Уятэ Хьа-клэмызэ зэо лэжъаным чыплэ кын сифагъэу сыкызырэгъэнэ-жыгъагъэр сшыгъупшэрэп. Нэб-гырэ заулэ тыхъоу тыулагъэу къакыр клыхьэ горэм тилыгъ. Тшхыни кытфамышагъэу, гъа-блэ тигъалэу шытзэ, дзэ проку-рорым Хьаклэмызэ игъусэу, шы зэтэгъэпсыхьагъэхэм агесхэу къа-клохи, тикъакыр кылухьагъэх. Тызчлэпыр къаплыхьы, зыгорэ-хэм аклэупчлэхы, члэкыжыныхэу ежыагъэхэу, Хьаклэмызэ кызде-джагъэу, тызэнлуасэу шытыти, гъэрет хьати силэпти, «Хьаклэ-мыз» слуй ерагъэу сыклэлэджыгъ. Ащ лыпытыу Хьаклэмызэ кызыз-теуцуагъ, зыплыхьагъ. «Алахь, Алахь, Налбий, адэ гушэ сид хьу-гъэр», — ылуи, таллэ кысышэ-кыгъ. Кысэхьулагъэр, мэфэ за-улэ хьугъэу тшхын кызырэрэфэ-мыщэрэр зэригъашлэ, ежыри прокурорымы гъомылэпхэз лэпэ-члэгъанэу алыгъэр кытати, «Нал-бий, угу умыгъэклогъы, нахь тэ-рзэу кышшъулытылэнхэу кьэт-шышты», — ылуи, ягъогу техьа-жыгъагъэх. Ащ ыуж тилофхэр дэгъу кьэхъужыгъагъэх».

Ереджыбэкъо Хьаклэмызэ идзэ билетэу тапашхьэ ильымы ильэс зэклэлыклогъэхэм зэо гъогуо ык-гъэхэр нэрылыгъэу кыпфешых. 1940 — 1941-рэ ильэсхэм раз-ведчик еджаплэм икурсантыгъ. 1942-рэ ильэсым мэзиблэ взво-дым икомандир хьунэу рагъа-джэ. 1942-рэ ильэсым ишэклогъу мазэ щегъэжыагъэу 1945-рэ ильэ-сым игъэтхэлэп мазэ нэс шыудзэм ивзвод икомандирэу заом хэты. Етланэ шы лощхэмклэ инструкторэу лощ ешлэ. Украинскэ фрон-тым хэтэу заор Прагэ шеухы. Ау къагъэкложырэп, Чехословакием икьалэ горэм икомендант илэпы-лэгъоу ильэсым ехьурэ къагъэ-тыш, 1946-рэ ильэсым офицер зэтэгъэпсыхьагъэу, бгъэхэлъхэ зэфэшхьафхэр ыбгъэ кыыхэ-лыдыклэху чылэм кыдэхьажы. Ахэм ащыщыгъэх Хэгъэгъу заом иорденэу ятлонэрэ степенэ зилэр, медальхэу «За отвагу», «За бое-вые заслуги», «За Победу над Гер-манией», «За освобождение Чехо-славии», «За освобождение Кавказа» зыфилохэрэр.

Икьоджэ гупсэ кызыгъэгъэ-жым нэмышхэм зэщагъэкьогъэ хьызмэтыр зыпкъ изыгъэуцожы-хэрэм ахэуцуагъ. Зыфагъазэрэр ыгъэцклагъ. Учетчику хьугъэ, ревкомиссиими итхьамэтагъ, гид-ростроими кладовщикэу шылэ-жыагъ.

Хьаклэмызэ щэлэфэклэ шыхэм апылгыз, шыгъачэхэм ахэла-жэзэ кыыхьыгъ. Шы кьэгъэчэ-нымклэ районми, Мыекъуапи, Краснодари, Ростови, Пятигорски, Москваи ашызэхашхэрэ зэнэкь-кьухэм бэрэ ахэлажэщтыгъ, те-клоньгъэхэри къащыдимыхэу кыыхэклыштыгъэл. Ишыгъэчэш тесэу Москва и Площадь Плэжы итэу тырахыгъэ сурэти илагъ.

Унэгъо дахи ышлагъ. Шъхьэ-гъусэ фэхьугъагъэр Лэупаклэмэ япхъоу Аминэт. Ари лэжэклогъ-псэуаклоу шытыгъ. 1940-рэ ильэ-сым кышгъэгъэжыагъэу клэлэгъэ-джагъ, ублэплэ классхэм ашыри-гъэджагъэх Козэти, Хьэлэжкыуай, Лахышыкыуай, Адыгэкъали. Нэб-гыритлэмэ лъфыгышч зэдаплугъ — Адам, Мулиэт, Замир. Шымы

Кубанскэ кьэралыгъо универси-тетыр къаухыгъ, клэлэгъэджэ сэнэхьатыр кыыхахыгъэу янэ ильагъо рэклогъ, унэгъо дахэхэри ашлагъэх.

Адамэ кызырэтлуагъэмклэ, ятэ анахь мэфэклышхоу ылыгъэщты-гъэр Теклоньгъэр кызыдахыгъэр ары. А мафэм ныбджэгъухэр кы-фыкыоклыштыгъэх, ежыри алы-клогъыгъ. Анахыбэу зыдигъэ-мэфэклыштыгъэхэр Бжыхьакъо Кымчэрий, Едыдж Аслъан, Ахэ-джэго Аскэр, нэмыклэхэри арых.

Непэ Хьаклэмызи, ишхьэжыгъ-сэу Аминэти шыгъэжхэп. Алахьым джэнэтыр кьарет. Ахэм яльагъо агъэдахэ яльфыгъэхэм, ахэм къа-клэхьухьажыгъэхэм.

Хьаклэмызэ зышлэщтыгъэхэм кыыралоллагъэр

Хьанэхьу Къадырбэч, Инэм шчэсэу: «Сыныбжэ мыгъэ ильэс

80 хьушт. Ереджыбэкъо Хьаклэ-мызэ дэгъоу зышлэщтыгъэхэм сашыш. Ежэ Лахышыкыуае, сэ Тыгъурыгъоу ташыщыгъ. А чы-лагъохэр зэгъунэгъугъэх, кило-метрэ нахь азыфагу ильыгъэл. На-градэ лъаплэхэр хэлъхэу, офицерэу заом кыкыгъыжыагъ. Тичылэ махьулэ хьугъагъэ. Кьоджэ Со-ветым шылажэщтыгъ, хьакьулэ-хьэ инспекторыгъ. Шыфхэм ре-нэу ахэтэу, зэхэхьэхэми ахэгъуш-лэу шытыгъ. Шыудзэм хэтэу, бэла-хьэу заом зэрэхэлэжыагъэм фэшл кьоджэдэхсхэм игушылэ уасэ фа-шыштыгъ.

Сэ Хьаклэмызэ нахь благъэу сшлэнэу зышхьугъэр ВЛКСМ-м и Тэхьутэмыкыо райком иапэрэ секретарэу 1955 — 1959-рэ ильэс-хэм сызышэтыр ары. А лэжъа-ным ильэсым кыыхэфэхэрэ мэфэклэр лэшэу хэдгъэуэфыкы-штыгъэх, цыф зэхэхьашхохэр зэ-хатшэщтыгъэх. Анахьэу цыфыбэ кызыкьуаллэщтыгъэр шыгъачэр ары. Ар джы Тэхьутэмыкыуае пэмычыжэу псыубытыплэ ашлы-жыгъэ шьофышхом шытшлы-штыгъ.

Колхоз тхьаматэщтыгъэхэу Лахышыкыуаеклэ Напцлэкъо Абу-бэчыр, Тэхьутэмыкыуаеклэ Хьашх Хьаджэчрые, Бжыхьэкьоежыым-клэ Хьагъур Хьисэ, Афыпсыпклэ Хьатх Илясэ шыгъэчэш дэгъухэр ащфыгъэу зэнэкьокыуштыгъэх. Шыхэр кьэзгъачэщтыгъэхэр Ере-джыбэкъо Хьаклэмыз, Тэхьутэмы-кыуаеклэ Мзыужэжэу Хьис, Хьаштыкыулэ Шьхьатлэмэ Барыч. Апэрэ чыплэр зыхьырэм мэлиш, ятлонэрэм — тлу, ячэнэрэ хьу-рэм зы мэл еттыштыгъ. Шлухьаф-тынхэр джанэуи, костюм зэпы-лэуи, фотоаппаратуи, ахышэуи хьуштыгъ. Зэнэкьокьум хэла-жэхэрэм чыпэхэри сэшхомклэ паупкыштыгъэх. Дэгъоу кьэсэ-шлэжы Хьаклэмызэ апэ ренэу зэритыштыгъэр. Шлухьафтын дэ-гъухэр кызырэхыштыгъэхэр.

Хьаклэмызэ ятэ Бэчкьани, ышыхэу Юныси, Юсыфи, Хьа-пэкъэжы дэгъоу сшлэщтыгъэх. Цыф дэгъугъэх, чылэм ща-лытэщтыгъэх, анахь унэгъо-

шхоу къуаджэм дэсыгъэхэм ащы-щыгъ. Садышко ялагъ, лэжэклогъ-псэокулагъэх, яхати агъэбагъо-штыгъ.

Клэныбэ Юныс, Лахышы-кыуае шышыгъ, Адыгэкъалэ шчэсэу: «Ереджэбэкъо Хьаклэ-мызэ 1940-рэ ильэсым ичэпы-огъу мазэ и 20-м дзэ къулыкьум ашагъ. Игъусагъэх Напцлэкьохэу Хьазрэт, Индрыс, Заурбэч. Шыу-дзэм хэфэгъагъ. Апэ Орджони-кидзе дэсыгъ, генералзу Плиевым ишыудзэ хэтэгъ. Ау заом шигъэ-хьагъэр сшлэрэп. Сэ сшлэрэп Пли-евым ишыудзэ ренэу зэрэхэты-гъэр, офицерэу жьогъо цыкьултлу итэмэтлэхэм ахэсэу, бгъэхэлъхэ лъаплэхэр хэлъхэу 1946-рэ ильэсым кызырэкложыгъагъэр ары. Бэрэ шымысэу лощлэным фежэ-гъагъ. Хьакьулэхьэ инспекто-рыгъ. Колхоз конторэми, комму-хозми лощ ащишлагъ.

Лыгъэм, адыгагъэм, ныбджэ-гъуныгъэм альэныкьоклэ Хьаклэ-мызэ фэдэ шылагъэл. Гъунэгъу дэ-гъугъ, цыфышлугъ. Дунаим те-тыфэ цыф ыгу хигъэклыгъэл. Шлу кыпфишлэщтыгъ, дахэ кыуиш-штыгъ. Кын лощклэ бэлэхьэ дэ-дагъ. Тигъунэгъу шыпкыагъэ-хэш, ашхьапи альапи дэгъоу сэшлэ. Лахышыкыуае Ереджы-бэкъо унэгъо 24-рэ дэсыгъэш, анахь лэапсэ шыпкэжэу ащы-щыгъ Хьаклэмызэтхэм яунагъо.

Корр.: Шыгъэчэш лощымклэ лэпцэсагъэу ало.

КЛЮ.: А Рэмэзан, ар дэгъоу сыгу кьэбгъэкыжыкыгъ. Ащклэ бэлэхьэ дэдагъ, тичылэ хэгъэкли, районми фэдэ исыгъэл. Ишытхэу лэшэу аригъэлуагъ, тигъэгъу-шлуагъ, гукъэкыжэ шлагъохэр кытфигъэжыагъ. Лахышыкыуае-клэ Напцлэкъо Абубэчырышхор алоу колхоз тхьаматэ тилагъ. Нахь мэжымэщышлэ лэзэ бгъотышты-гъэл. Ащ «Буран» ышлэу шыгъэ-чэш кышгъагъ. Шыр зылыгъы-гъэр Ереджыбэкъо Амзан, ренэу кьэзгъачэщтыгъэр Хьаклэмыз. Ар кьатемычэу зы шыгъачыи зэ-хашэщтыгъэл.

Шыгъачэм теплынуу тызыда-клогъыгъэр Краснодар иппродро-мыр ары. Зэрэчылэу ащ тыкло-штыгъ. Автомашинэклэ, куклэ цыфхэр ашэщтыгъэх. Шыгъачэр зырагъажэклэ, Хьаклэмызэ шхо-лур ылыгыштыгъ, мыдыклэ тичы-лэхэр куоштыгъэх «Хьаклэмызэ ауж кынагъ» алоты. Етланэ шхомлаклэр зитлупшыкылэ, бзыум фэдэу кьэжэти, ыпэ итхэр кы-зэринэкыжыкыхэти, ти Хьаклэ-мызэ апэ кьэсыжыштыгъ. Ар тэрклэ гушлогъошхоштыгъ. А мэфэ заулэм ащ ехьурэ кьэбар чы-лэм дэлъыштыгъэл. Арыш, Ере-джыбэкъо Хьаклэмызэ цыкьлуи ини ашлэщтыгъ, шлу альэгъу-штыгъ, рыгушхоштыгъэх, непи ашыгъупшэрэп.

НЭХЭЕ Рэмэзан. Сурэтхэм арытхэр: Ереджы-бэкъо Хьаклэмызэ ильэс зэфэ-шхьафхэм.

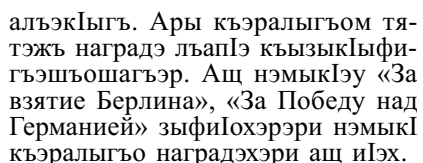

Хэгъэгү зоохшор заухыгъэр илъэс 65-рэ мэхъу, ау тхъамыкла-гъоу цыфхэм ащ къафыхыгъэр джы къызынэсыгъэри зэхэтэшлэ, унагъо пэпчъ ар нэсыгъэ. Къа-тхыжхэрэм, къафотэжхэрэм къы-зэуарушхыатырэмклэ, нэмыц теха-клэхэм яжалымыгъэ гъунэ илэу цыгытгъэн. Жы, кли, сымаджи ахэр зышхъасыгъэ шылагъэп, цыфы-гы, гуклэгъуи ахэлгытгъэн. Къэрал-лыгъоу ошлэ-дэмэшилэу зытебэ-нагъэхэм ичгылу шауклыгъэр, шы-палъагъэр имыкбоу, Германием ашхъи фэшлы шынгъэ газ хъаку-хэмклэ агъэстыгъэри, аукыгъэри цыф минишгъэ пчъагъ.

Ау сьд фэдиз кьин ащэчыгъэм, тидзэкълӀлхэр, типартизан лыхъужьхэр апсэ атыным фэхъазырхэу пый мэхъаджэм пцуцужьхэзэ, тинепэрэ мамыр шылакӀэ кьытфыдаыхгъ. Ащ фэдэ лыхъужьныгъэ зезыхъагъэхэр тщыгъуншэхэ хьуштӀп.

Тикъэралыгъошхо, тидзэкКолл-хэм теклоньгър кыгдахын зыкл-лэукыгъэр тигъэгъаушхо цыф-лэпкыбэу шыпсэхэрэм зыкы-ныгъэ ин ахэлъыгъэш, ячлыгу гү-псэ шүлэгъуныгъэ инэу фырайэм КючІэ лъэш ксаритыштыгъэш ары. ПсэунІэ псезумы афэдэу, тэ тичызу Къунчыксохъаблі ыныбж-икъугъэу фронтым амыщэгъэ ху-лфыгъэ кыдэнжыгъагъэп. Ахэм ащыщыгъ тятжэу ЖакІэмыксо Рэчнд Хъаджымос ыкбор. Титэ-тэж гъогоу кымылгъэр тэ здгъэ-шгъэ, зэрэлыхъужым тыргъушхо.

1918-рэ ильсэсэм Кэунчыкбоха-
блэ ар кыышыхуыг. Я 8-рэ клас-
сыр кызысухым кӀэлэегъэджэ учи-
лшыцм чӀэхуаг. Ащ ия 3-рэ курс
исэу ыныбыж зы ильэс ригъэхуу-
дзэ кыулыккыум заригъэшагъ. Ныб-
жыкӀоу 1939-рэ ильсэсэм фин за-
ом хэлэжыаг, ащ шыӀэзэ 1941-рэ
ильсэсэм нэмьц тегахкӀохэр тыхэгъ-
гу кызытебанэхэм, лӀыхуужыны-
гъэшхо зэрихъэзэ апэуцуужыгъ,
ихэгъэгу ирэхъатныгъэ зыукӀогъэ
пым ыпсэ емыблэжыу зыуагъ.
1941 — 1942-рэ ильсэхэм Къохъ-
плэ фронтым отделением икоман-
дируэ тятжэ шызэуаг. Нэужым,
1942 — 1944-рэ ильсэхэм, я 2-рэ
Украинскэ фронтым ишхончэо
взвод икомандырыгъ, 1944 — 1945-
рэ ильсэхэм апэрэ Белорусскэ
фронтым истрелковз взвод икоман-
дируэ зыуагъ. 1943-рэ ильсэсэм
Сталинград шыкӀогъэ заом кы-
шайлагъ. УӀэгъэ хыылӀэхэр телӀхуу
Махачкала дэтыгъэ госпитальм
чӀафи мазэрэ ащ чӀэлэыгъ. Ылъа-
кыо кызызытырагъэуцожым, зыуа-

1946-рз ильэсым ибздзогъу ма-
зэ тятэж ичылэ кыгъгээзжыгыг
ыкли физкультурэмклэ риггэджен
хуу гурыт еджаплэм лухъаг. Нэу-
жым колхозым зиггээзжыгыг ыкли
ар зыпкэ иггэузожыгыггэным, хэ-
хъонныггэ еггэшпыггэным ыкгуачлэ
ымамыкгу ахилъхагъ. Щыдныггэм
ильныкыко пстгэхуэм шыкүклэ, дахэ-
клэ аш закызыррашиггэлэггэуа-
ггэр непэ кызынынэгсгэми кю-
джэдэхсэм ашыггушшэрп. Къун-
чыкхъохаблэ ищпыл пэрытгу, илэ-
жыэкю хуыпхэу Жаклэмыкыо Рэ-
шыдэ пае усэкю цлэрылоу Пэрэ-
ныкыо Муратэ мыщ фэдэ сатырхэр
ытхыггэх:

«...Тухэгъэгъу джэгъогъур
къызыкIум,
ЗэкIакIо зимыIагъэр Рэщыд.
Дзэ Плъыжбыр пныжтым
зыткIом,
Плъыхужгъу къэкIомжыгъэр
Рэщыд.
Плъыхужгъыр зыфэдэр шъо
шъошIэ,
ЫлIагъэр шIомакIэу Iоф ешIэ.
Ац фэдэр хэгъэгум

цагъяашлошъ,
Къэсэло цыфышлум иорэд.
Оц фэдэм непэ тыфэгушлошъ,
Опсэу, Жаклэмыкъо Рэщыд!»

1989-рэ ильэсым титэтэжэ идунай ыхожьыгы. Тинэнэжэ дахуу Гошмафэ ильэс 80-р кызыэрэнэкыгэу мэсэу. Мыхэм кэлибгыу — шэуитфырэ пшээшпыллырэ зэдэплүг. Пхьорэльф-кьориллфэу 25-рэ ял, ахэм кыакэхуэхэжыкыгэ-хэмкэ нэбгырэ 16 тэху. Лээшэу тыгу кэо титэтэжэ зэрэтшхьа-шымытжыэр. Кьэнагэхэр эклэ бэгьашлэ, насыпшыло Тхэм ешых, цыэклэ дахуу тинахыжхэр зыфэ-бэнагэхэр тицлүфхэм кыарет, мамыргыгэ тичлгыг эрэлэ.

**ХЪОКЮ Зухрарэ
Мыхьамэтрэ.**
Къунчыкьохьэблэ гурыт еджа-
пэм икIэлэеджакIох.
Сурэтым итыр: ЖакIэмыкьо
Рэщыд.

Ззошхоу блэкыгэм кы-
хыгыг тхьамыклагьохэр зэхэ-
зымышлагьэ тыхэгъэгу исэп.
Сабысу зятэ-зянэхэр зымлэжы-
ху кэнагыэхэр миллион пчъа-
гэ хуштыгъэх. Тэри ахэм та-
щыц. Тянэжы, ятэжы, яни
тилагъэх. Арэу щытми, егъа-
шэм зятэ зыгу «пап» зыгорэ-
мэ тыхуапсэз кьэтыхыг. Я-
тэжы «тат» етгуагъэ, ар ятэ
ычылпэу «пап» тлоштыгъэ.

Тэ зышпыкхуытлуг тэху, ау тятэу Лэхусэужь Хьуцэ Зэчарые ыксор титул язи кьышлэжырэн. Сэ илэсэтилу сыныбжэу, сшыпхуэ нахыкылэ мэзипшл ыныбжэу тятэ тикьуаджэу Мамхыгэ апэ дашыхи заом ачаггэмэ ашыщыгэ. Сятэ писымэ заку кьытхыгэр. Ар Мэздэгу госпиталым члэлэу кьытхыгэ. Ащ ыужым кьытхыгэу игьусагэ горэм кьытхыгэуау ар зэрэщымылэжыр ыкли сыпсауу сыкэккложыме шыуаджэу сыкэкклошылэу кьызэритхэгьагэр ары. Ау ащ иктыбар ыужылэ зэхэтхыжыггэп, сжыри заом хэклодэгэн фас. Тиунагьоклэ ащ ыльапсэ зыфын тилаггэп, тятэжи тьянжи жыгьгэх, тьян чэши мафи колхозым шылэжыггэмэ ашыщыгэ. Ащ изакьоп, зэклэ чылэм зэс бзылфхыггэхэр зэфдэу дэдалажэуштыггэх. Сянэу Лэхусэужь Кац дэлэжыггэхэм ашыщых Гэшхэмэмфэ Хьанрэ Тлаерэ, Лэхусэужь Кьарэ, Хьамыцу Пэкэжэ, Кьуижэ Нагьор,

Къуижъ Бубэ. Мыхэр зэкІэ зы
тэмэшъхьагъэх. ЗэкІэми лъэ-
шэу къин альэгъугъ.

1945-рэ илгээсэм заом кы-
кыжыи кээккэжыгыгаг ЛП-
хуэсэжэ Хасанэ. Арырэ сятэ-
рэ эдыдакшии зэгүсэхэу зуу-
гээх, шхончзо полкым тлүри
хэтыгээх. Зэгорэм разведкэ
агэккэуагээх кымафуу осы-
шо тэуэгэ. Мээ кыбэу кыз-
шыуцуггээхэм пэмчыкжэуу
чылэ цыккы шытыгэ. Ащ нэ-
мышхэр дэхсэмэ зрагэшлэ-
нэу нэбгыри ххуэу, маскха-
латхэр ащыгээу пшыхэээ,
аныхэ кхэхэдзыгээу шыт унэ
цыккым оспшылагээх. Унэ
цыккылм естыгээ нэф тлэккэ
кыпсыштыггэ, зи шыэккэу
альэггүггэл. Зи нэбгырэ унэм
иханэу унашэо ашли, лүхи
унапчэм зытеом, зылыфгыгэ
горэм пчээр кыгулхихи ргыг-
хыагэ. Такыкы заулэ тешлагээу
лыр эккэуагээх нэмыщи-
тлүм кыраырагы. Сятэ игүүсэм
кыриуагы: «Зи умыо, мыхэр
уэгшгээх, тэ шхонч зырыз
нахэ тилэп». «Хуа, ар сфэшлэ-
штэл, исабыйхэр ибэу кызгэ-
нэштхэп», — йулу тятэ уагээ,
зы нэмыщыр кыукгыгэ, адрэм
тлүри тебанэхи, эккэуагээх
мээым зыдаагы, аукыгээри
унэм кыгуахыжи мээ лү-
шым нэс кхыхыгэ.

А лбуу нэмыцмэ квалэклахыжыгээр псауу ззо ужым кэклэжыгьагъ, ау тишагу егъашлэм кьыдэхьагъэп. Лыхэр зыгорэм шызэхэтыхьхэмэ сятэ

джащ фэдэ икъэбар гъэшI-
гъонхэр къафIотагъэу тэ къы-
таIожьыщтыгъэ.

1945-рэ ильэсым мэлыльфэгүм и 11-м Австрием шыфэхыгэу, кьалэу Венэ шагэзтыльыгыгэу тятэ «Шэжэ тхыль» шыфилорэм тэ. Ащ теждэ хэумэ тыгу мэузы. Тэ тикхэхэу хымэ чыгүмэ ашыэмэ зыгорэ ашьхашэхэ шыулуа? Хэт ахэр кыгэгэгүэнэных, хэт ядахэ ьылон?

Къэсэлотэгъэ закъом нахь
ымышлагъу илъэситфэ тятэ зэ-
уагъэ пшлшл? Ащ фэдэ лджи
ынэгу клэклыг. Тятэжърэ тя-
нэжърэ опсэуфэхэ псымъзе-
хьэхэм ягагэх, джы тэ зыми
тежэжырэп. Хымэ хэгъэгумэ
ащфэхыгъэмэ зэпхыныгъэ
горэ азыфагу илымэ, ахэм
къэхъэм аналэ атырагъэм тэ-
лошэ гъэзетмэ талъэплъэ. Ау
джырэ нэс зи ащ фэдэ лф тлъэ-
гъурэп. Непэрэ мафэрэ зыфэ-
лэштым дэе зыпсэ зыгъэтл-
ылыгъэ пазэкъллхэр тыдэ сгъ-
лэхэми хэти щрэмьгушшэх!

Тэ тфэдэу ятэ фалгэхээ зигъашлэ зыхьыгъэхэми агухэр Тхьэм егъэжъужьых, гъэшлэ клыхи кьарет.

ЖьоныгьокІэ мазэм и 9-р кэсы зыхьукІэ тыгухэр цыкІу мэхьух, тяхьуапсэ а мэшІошхом псаоу кыхэхкІыжьыхи кэзгьэ-зэжьыгьэхэм. Илъэсыбэрэ ахэр джыри псэунхэу тафэлъало.

МЭРЭТЫКЪО Нурьет.
къ. Мыекъуапэ.

фитхыгээр 1944-рэ ильэсыр ары.

«Сэлэм льяпlэ пстэуми кья-сэхыжы, сэ уктысклэупчlэмэ гүмэкlыгтоу сйлэр о узэрэсп-лүмчээр ары. Чыгубэ тазыфагу илгэу тугу эффил шүлгэжү-ныгээр зэпэчыжэ ышлугэ-ми, рену сугушпсэ ухэлэ. Сэ пшээрыл льяпlэу сйлэр Родинэр кэзыхухүмэхэрэм сахэтэу фашистхэр нахыбэу хэзгэфэнхэр ары. А пшээр-ылээр зэрэгжэцлэштүм уицы-лэбэ пытэ тегээл.

АужыпкээрэмкІэ, Кимэ шег-
гэагыбагэу Мурки, Нуски,
Дзэгуагчи япсауныгэ сыкы-
кІэупчІэ. Хыагуаги сэлэм сфе-
хыжь, ылапэ сфэубытыжь.

Колхозым Гофхэр зэрэщы-
гэапсыгъэхэм сегъэгумэкы,
лэжыгыгъэу мы илъясым ащ
ытын ыльэкыщтыр зыфэди-
зыр кыысфэтх».

Джащ фэдэ письмитІу Хьу-
тІыжъ Аюбэ заом кыритхы-
кІи ишъхьэгъусэ Сарэ кыфи-
тхыгъагъ.

Сержант 1-го класса
Сержант 1-го класса
Сержант 1-го класса
Сержант 1-го класса

ОБЩЕСТВО ПОМОЩИ ВОИНАМ
1918

ВЫШЕЛ С ФРОНТА

Зэчэрые письмэ фэстхыгь.
Тянэ щегъэжыгагэу сыкызыкIэ-
упчIэ хуэнэу шыIэ псэзуми сэ-
лам сфяхыжэ, алапэ сфэубы-
тыжэ. Мычушки, Цуци, Ма-
рыети, Пычыуи — зэужэмэ
сэлам лъапIэ кIэсэхыжы.
Письмэр кыыздэнтхыгьыр: По-
левая почта, 11286-П».

ЯтІонэрэ письмэу кытІэ-
кІэхьагъэри ХьутІыжъ Аюбэ
ишъхьэгъусэ Сарэ кызы-

Ди кьэралышхуэм шызэлъащысащ Совет Союзым и Лыхъужь, кхъухьлътэзехуэ Кьардэн Къубатий Хэку зауэшхуэм и лъэхъэнэм батэр игъэшу бийм зэрэзуам теухуа хьыбархэр. А хьыбархэр шадж еджаплэхэм, абыхэм шлагъэдэлъу кьулыкьу зышхуэ дзэм ираджэ ныхъышхэр.

Уэгум итхэр зым зыр шриджэ-клэ, цлэ лей зыфлаш хабзэщ. Кьардэным кьреджэну зыфишчыжат и Хэкум и цлэр — Къэбэрдей.

«Сэ сы-Къэбэрдей, сы-Къэбэрдей, бийм собгъэрыклэу» псалъэхэр шхэжым кызыпхылуку ди кьэралми Европэми я уафэхэм лэджэрэ шылуаш. Езыр шраджэ шытэ: «Къэбэрдей, Къэбэрдей махуэ хьун, бийм сыкыхегъэзыхь, кыздэлъыкху».

Апхуэдэуи, нэгъуэщлэи зауэр зи кыхьагъым лэджэрэ йуагъэни «Къэбэрдей» псалъэр. Ар кьэзы-псалъэхэр кышышыгъуаи, абыхэм шаджэушхуаи шылуаш... Аглэ хэтыг ар — зауэм кыгъуэ батэр зыгъэша адыгэллэр?

Къубатий властшхэм зи нэр кыгъэплъэжа мэкъумэшышхэм я бынт, Дыгъужьыкхуей (Аушыджэр) шыщ адыгэ унагъуэ кызырэгъуэклым кыхьхьыклат. Школ нэужьым егъэджаклэу лэцлагъэр зригъэгъуэащ. Шалъхуа кыужэм, иужьклэ Налшык кьулыкьу шидлаш. Шыхьарым кьэлэпхьуа нэужь абы лэмал егъэт кхъухьлътэзехуэ хьуну илэ мурадэр зригъэбулэн. Лэжыгъэм кышы-дэхуэхэм деж аэроклубым клузурэ, лъэтгъу абы зыгъэгъэсэ. Зылэпэш Къардэныр уэгум, кыгуыроуэ кхъухьлътэзехуэ нэс мыхьумэ, насыпылн зэрымыхьунур, нэ-

«Сэ сы-Къэбэрдей, бийм собгъэрыклэу»

гъуэщлэ гъащлэ зэрымысэужьы-фынур икн дэрэжэгъуэ йуэхуэ зышхидзар и клэм нигъэсыну гъуэ-гу тохьэ. 1939 гъэм Къубатий Качэ кьалэм маклуэри абы шылэ училищэм шлотысхьэ.

Еджаплэр кьеухри, Къардэным и дзэ кьулыкьум Винницэ шы-щлэдзэ. Ар исц зэрэбгъэрыклэу кхъухьлътэ псынщлэм. Ис кьудей, зилэтрэ пшэхэм хьыхамэ, зэры-хуейуэ уэгум «щегъэджэгъу».

Зауэм зэрышхидзэрэ зы мазэ нэблэгъауэ, Къардэным кьалэн кышхидлэ Шепетовкэ лъэныкьуэ-клэ бийм дзэшхуэ шызэхуишхэу ди тласхьэщлэххэм кьахьа хьыба-рыр зэ кьипшытэжыну. Апхуэдэ «кьэлуэм» шыбэлэрыгъ зэрымы-хьунур, нэмыцэ кхъухьлътэхэр кыхуэхэм запышхысэу зафи-гъэбэхьжын зэрыхуейр, зениткэ-хэми зашхыгъуэм зэрымыхьунур кыжригъуэ полкым и унафэ-щым ар кыгъэгъуэащ. Ар ишлэ-жырти, езыми зымылэтышхуэрэ Ше-петовкэ и Лэгъуэблагъэхэм нэри, гъуэгъухэм кышышхуэхэр зригъэ-лэгъуащ, уеблэмэ танк бжыгъэ-хэр ибжу зыбжанэри яшхьэпры-лэгъащ. Абы хэту жьыжаплэу кье-лэгъуэ: адлэ, уафэ нэзымрэ шлы-лэмэрэ шызэлъэсым, кхъухьла-тэ цлуэгъэнэ цыкьу гъуэр кышоп-щышхидри, зы тэлэйклэ мэбэхь-жытэ. «Дайуи, ар зышхыплэ деж щетлысэхаш, — йогупсыс Къардэ-ныр. — Апхуэдэу шышхытклэ, а лъэныкьуэмклэ аэродром шылэщ».

Къубатий зелэтри, кхъухьлътэр шилэгъуа лъэныкьуэмклэ еунэтлэ. «Сыздежым сыкыхуэблэгъащ», шыжылэм зениткэхэр кьеуэу шад-дзэ, шэхэр и гупэмклэ и шлыба-гъымклэ цызэлъэщлэпхь. «Мыхэр дзэшхыгъэм аэродромы шылэщ», — жилэу, уэгум зышхыгъэу, зышхы-щилэпхьлэурэ шэхэм зашхыгъуэ-журэ шыллэр кьеллэхьыкх икн зыхуейр кьелэгъуэ...

И шлагъымклэ укыхуэдэплъэс-

мэ, кьехуэх флэкла умышлэну, зэуэ ди кхъухьлътэм зрегъэлъэхьшэх икн, шэхэр трагъэпальгъу, аэро-дромым и зы лъэныкьуэм шхьэп-рольэт.

Асыхьэтым Къардэным игу кьэкьыжат сакъын хуейуэ коман-дирым кызырэгъуэриар, ауэ игъэ-зэжыну и гум кыхуидакъым. Зэуэ зыкыгъазэри, зениткэхэр кызырэгъуэм хуэдэу, аэродромым и адрей лъэныкьуэри шидыкьлаш. Мыдэ жьапышхуэм шилэпхьлэм хуэдэу кхъухьлътэр зэлъуэ ешлэщ, ар и гъуэбгъуэу кышыуэ шэхэм зэрадзэу арат. Ауэ абыхэми кьелаш, псынщлэу зилэтри, абы зидыкьлаш кьунэтлыжаш. Къуба-тий аэродромы зэрышхидри кы-шла кьудейтэжыну. Абы кхъу-хьлътэ дапшэ тетми, ахэр дзэшхыт шыллэхэри зригъэлэгъуащ. Апхуэ-дэ хьыбарым дьидейхэр шыгуфлы-кынтэкъэ! Къардэныр зышхы-гъуэуэ хуахэм кьедалуэри, хьуам шызауэ дзэм и лэташхьэ генерал

Шелухиным унафэ ишлэщ пол-китри заншлэу залэту нэмыцэхэм я аэродромым теуэнхуэ.

Фашист аэродромы а махуэм шлым шыщ яшхыжаш, кхъухьла-тэу абы тетари зэтракьутащ.

Къардэным гукынгэж шыхьуащ япэу кьриудыха кхъухьлътэм зэ-реззуа шылкьлэр. А лъэхъэнэм ар зыхэт полкым Днепр тель лъэмыж-хэр, абы кьекьлалэ гъуэгъухэр бийм шихьумэрт. Къубатий зилэ-та кьудейуэ, гу лъетэ пшэм кызы-рыкьуэхуэ нэмыцэ кхъухьлътэ псынщитлэ и ужьым кызырэгъуэ-м, я зэхуакьуми даубыдэну кызыры-лэщылхьэм. «Е! бетэмал, сыту пасэу гу ятызмыштарэт», — жилэу егупсысри, зэралэщлэжыну иужь ихьаш. Лъэныкьуэклэ игъэшыну хуежат, ауэ хьунутэкьым, ижы-рабгъумклэ кьебгъэрыклэуэм и шэм ихьынут. Езыр шта хуэдэу бийхэм кьафигъэщлэну, кхъухь-лътэр зэ зы лъэныкьуэмклэ, зэ адреймклэ триуантлэу шлэдзэри, «и клэм кытлысхьахэр» егъэблэ-рыгъ, зэуи, клуэцрыхуам хуэдэу, зрегъэхуэх. Мо кьэзыхуитлэри Къардэным шхьэпролэтыкьлэр, езыми зымылэжыу нэхь лъагъуэ зелэт. «Мессерхэм» кьагъазэри, абы кыхуэдрагъэзей. Зыр нэхь гъу-нэгъу кышышхуэхуэклэ, Къубатий псынщлэу зыкьегъэлъахьшэри, ар бгъуэклэ кыхуэгъэза махьу, езыми уэн ирегъахьэ. «Мессерхэм», хьэ-уам шыллэпэрэла хуэдэ, пэклэ ишлэ, ирегъэзыхьыри, йугъуэ фышхэр и шхьэлэу, шлым йохуэх. Етлуанэ «Мессерми» иджы игу хуэгъэтылэу, ауэ ар, нэрыплэклэ кышхуэмылэгъуэжыну, игъэзэ-жауэ кызыдидыкьлэу кьэжырт...

Полковник Маркелов Василий игъэхьэзэра тхьлгъым мыпхуэдэу итт: «Капитан Къардэн Къубатий Лэкумэн и кьуэм, эскадрильем и унафэщым, фашизмэм и бийуэ еклэуэла зауэм зыкышхыгъэлэ-гъуащ шынэ зымыщлэ кхъухьла-тэ зыгъэщыри ягъэклэуэрт, и жьэр зэтрагъаплэ. Сэ, Хэку зауэшхуэм и сэлэту шытам, кызыуушхуэм, жьылэнут мыхьэнэ лъэпкэ имылэу ди кьэралым и цыху куэдм а зауэм я шхьэ зэрыхьалхьар. Еплъы-жаклэу генерал Власовым жилауэ шыташ зауэр хэклэуэдыкьыншэу зэфлэмыкьлэу. Абы цыхуэхэм насы-пыншагъэрэ хэщлэныгъуэу кьа-хуихьар кэпшхыгъуэуейш. Иджыр кызыдэсым зауэм хэклэуэдам я бжыгъэр зыми тэрэуу жилэфа-кьым. Бжыгъэхэр зэхуэмыдзурэ кьахь, абы тетклэрэ, зэрыхуагъэ-фашэмклэ, Хэку зауэшхуэм зи шхьэ зыгъэтылхьар мелуан 30-м зэрынохьэс».

Мы сатырхэм еджэ дэтхэнэ-ми кыгуыроуэныц цыхуэхэм зауэ илгъэхэм яшхьар, тылым шылахэм хьэзабу ятелары».

Мыри кыхьэгъэщыпхьэши, Хубий Аслъэнджерий зэхуихьэ-саш и кьуажэм, нэгъуэщлэ кьуа-жэхэм шыщхуэ зауэм псэуэу кы-хьэклэуэ дунейм шехьа илгъэхэр, я кхьащхьэхэр дзэшхыдэр, зауэм шыгъуэ кыхуа-гъэфэша нагъышхэр. Хэти фы-зэрэуэвлэниши, Хубийм хуабжыу лэжыгъэшхуэ иригъэклэуэлаш, уеблэмэ музей шлэи пшлы хьун тхыгъэхэр кытхуигъэнаши ар шлэри шыхьэр пылыу зыхьумэ кьуажэми еджаплэми фышхы-гуапэ яхуэфашхэр.

ТУАРШЫ Ирэ.

Зауэллым и Лэрытххэр

«Мы сатырхэр шыстхьклэ си флэш шымыхьуж, чэнджышхьышхьыгъэсхьэж кыкыхуэхуэ ди сэлэт-хэм зауэ илгъэхэм яшхьам хуэдиз цыхуэу, лэпкытэпкыым хуэшэ-чыну, псэм дэхуэн...»

Апхуэдэ гупсысэр лъагъуэ нэхьышхуэу шыпхышаш Хубий Аслъэнджерий и гукъэбжэ тхы-гъэхэм, арагъэнц езыри хуэзы-гъуэушэу шытар зауэм шигъэва бэлыхьы, абы езым хуилэ еплъы-клэр, ныкьусаныгъуэу хилгъагъуэ-хэр кьритхьэжыу шлэблэм, и кьуа-жэм шлэину кьахуигъэнэным.

Хубий Аслъэнджерий и Лэ-рытххэр Инжыджышхуэ курыт еджаплэм зэрэхьэ икн иджыблагъэ ди насып кыхьащ ахэр дзыхь кытхуашлэу зышхыдгъуэуэну. И нэхьыбэм дызэса гупсысэхэм дыт-ришу, шлэчыгъуэу, хьэлэмэт куэд хэлъш Хубий Аслъэнджерий и тхыгъэхэм. Езыр зауэм и кыхьа-гъыхьхьклэ зэрэхьэтам апхуэдэ лъэклэныгъэ кьыритащ атлэ — илгъэгъуамрэ и гупсысэхэмрэклэ цыхуэхэм ядэгъуэну.

Хубий Аслъэнджерий Хьэм-зэт и кьуэр Инжыджышхуэ кьуа-жэм шышхы. 1922 гъэм кьалъхуащ. Шлалэшлэу шлэдзэри жьыджэру колхоз гъащлэм хэтэщ. 1942 гъэм Черкесск кьалэ военкоматым ириджерэ сэлэт кызырэгъуэу зауэм лухьауэ шыташ. Ицхьэрэ-Кавказ фронтым и 1179-нэ фочауэ

полкым хэту зэуащ. Иужьклэ дэ-зэуащ 389-нэ фочауэ дивизием. 1943 гъэм 37-нэ армэм и гъусэу бийр хигъэщлэ. И лыгъэм, зауэлл шхьэмыгъазэу зэрышхытам и шы-хьэту Хэку зауэ Иным е II-нэ нагъышэ зилэ и орденер, Герма-нием кышхыгъэлэгъуа лыгъэм папшлэ медаль, юбилейнэ медал-хэр кьыраташ зауэллым.

1946 гъэм Аслъэнджерий и хэ-кум кыгъэгъэжри мамыр гъащлэм, лэжыгъэм пэрыувэжаш. Ауэ ар тыншу шытауэ пхужылэнукуым, клуэ аракьэ, фочхэр уэтэкьым, лагъымхэр кьагъауэтэкьым жу-мылэнуэм, зыкн зауэм и илгъэ-хэм нэхьэр нэхь псынщлэгъэкьым. Хьызмэтхэр лъэлъэжат, шылгул-хэр гъужат, цыхуэхэр гъалэмэрэ шыллэмрэ кьулейсыз дьдэ ишлат. Мис а зауэ нэужь илгъэхэм ехьэллэ гукъэбжэ хьэлэхэри кышы-гъэлэгъуащ Хубийм и тхыгъэм.

Зауэ нэужьым кьуажэ советым и секретару лэжыащ Аслъэндже-рий, кьуажэм и ветеранхэм я со-ветми и тхьэмадэу шыташ, ветер-ран эщлэхьэсеныгъэхэм жьыджэ-ру хэлэжаш. 1982 гъэм пенсэм тьысыжамы, зауэллым зы махуи псэху имылэу, гъащлэм и кууплэм хэтэщ.

И ахьрэт дахэ ухьу, нобэ зауэ-ллыр кытхьэмытжыми, кыгъэна и тхыгъэхэр уасэншэ шлэинш, езыр ипэклэ плъэфу, кьэклэнуэм шлэгупсысу зэрышхытам и шы-хьэт налуэщ. Араши, Хубийм и тхыгъэхэм шыщ пычыгъуэ фи пашхьэ идолхьэ.

«Зауэр жэщ-махуэ 1418-клэ еклэуэлаш. Хэку зауэшхуэм хэта

дэтхэнэми гугъуехэр хьэзабу ишэ-чар цыхуэм хуэшэчыну кыгъэ-щлэм куэдклэ шхьэхэх, акьылми игъэглэгъуэуейш. Сэ мы тхыгъэ клэ-щылмклэ кысхуэтхэклэнукуым зауэм и нэщлэбжэхэр зыльэгъуауэ сызыхуэза, сызэлэпхьэ дэтхэнэми и псалъэхэр, гукъэбжэхэр, ауэ сэ сшэчам шыщ зы пычыгъуэ закьуэ кьэсхьышхы.

1943 гъэ, мазас мазэм и етлуанэ лыхьэр йоклуэклэ. Си гъуса Гъу-клэсул Зуабрэ сэрэ жэшыбгъым дылуашаш зэхуэхэм здыгуашлэ-гъуэ дьдэм, передовойм, абдеж шылэ ди сэлэтхэмрэ дэрэ зызблэ-лэхуэну. Уэхх-уэс эщлэтыр кьох, жьыбгъэ борэныр кьопшэ, лэпкы-лэпкыкьыри пхырилышхыкьлэу, шылтым псыр изу итш. Мис а псы шылэ мылым дыхэту жэщыр

дгъэклэуащ. Нэмыцэхэм ящлэт губ-гъуэжыым ди сэлэтхэм шаухуа шылтлэхэм, нэгъуэщлэу кьуэгъэнаплэ лъэпкы димылэу дызэрысри, фоч-хэр кыттрагъэпсыхьыти кьауэт. Дэри дапзэуэжт. Апхуэдэурэ нэху кьытхьэщыащ. Езы нэмыцэхэм цыхуэхэр я унэхэм кышхылаути, абдеж, бэххьэхэм зышхыгъэбдэти хуабэу, гъуэуэ шлэст. Уеблэмэ я шылтлэхэм деж иужьклэ кы-шыдгъуэуэжт шхьэнтэ шадэхэр, шхылэн хуабэхэр. Мис апхуэдэу йушу зауэт бийр, зыхьумэжу, зы-хуэсакьыжу. Дауэ ди сэлэтхэм яхуэшэча а зауэм и бэлыхь псори?!

Дгъуасэ станокхэм пэрыта, губгъуэхэм ита лэжыаклэу кызы-рыкьлэхэр кыпырашти эшелон-клэрэ, вагонклэрэ зауэм и гуащлэ-плэм йуашэт. Гражданскэ шыгъы-ныр иджыри зышхыгъым лэщэр кышхытлэшлалэхьэклэ зыми кы-джилэтэкьым абы дызэрыриуэн хуей шылкьлэр, гранатэр зэрыд-дзыну лэмалыр, зыми дыхурамы-гъэджарэ дыхурамыгъэсауэ зауэм дылухьэт.

Псори зытралхьэр нэмыцэр зэрымышхьэклэу кыттеуауэ, зауэр хуанщлэпсынщлэту шлэдзэуэ арат. Ар даурэ? Цыхуэхэм ягу кьэзгъэкьыжыныш, 1939 гъэм шышхьэлум и 22-м Гитлер йупшлэ дьдэу генералитетым деж шы-жилауэ шыташ нэмыцэ сэлэтхэр кьаруушхуэм пэщлэуэвным хуэ-гъэхьэзырын хуейуэ. Ирикьутэ-кьэ ар кьэралери, и цыхуэхэри Хэкур яхьумэным хуэбгъэхьэзы-рын папшлэ? Апхуэдэ гъуэр жьызы-лэр, зауэр зэрышхидзэну кыхьэ-

труда» зыфиорэ шытхуцлэр кыдихын ылъэкыгъ, ищытхуи бэмэ зэлашлагъ.

Аузэ пшъаштэм зыкыиэти пшъэшэпкымы иуцуагъэти, псалъыхо маклэп кыфыкыо-кыштыгъэр, ау ежъ кяхихыгъэр клэлэгъэджэ лүшэу, дахэклэ зигугъу ашлэу Нэшукъуае кыдэкыгъэ Блэгъожъ Шумаф Алий ыкыор ары. Шумафэ клэлэ ищыгъэ кыопцлэ лъэгъ дахэу шытыгъ. Захьрэт илъэагъэклэ ащ диштэу, сурэтым фэдэу

кызырэфигъэшъошагъэм да-клоу, ахьцэ шуклае кызырэфитыгъэр ары. Ащ ызыныкыу пломи хьунэу кышъуфэстлупшыгъ. Ащ нахьыбэ къэстхыжыныу сйлэп уахьтэ. Тисабый цыкылу-хэм сыолъэлэу уналэ ренэу атебгъэтынклэ, сфябэужъ, зыгори афэщэфи агу цыкылухэр кыдэ-щаех. Сэ сыкызызогъэкыуатэм гушылэ пытэу остыгъэр зэрэзгъэцкыжыштым сыпылэ. Нэмыщхэр эклэстфэщтых, тыкыи-зэклэкыштыпшы, умыгумэкл.

такырыхьажыштыгъэ. Сыдэуи охьтэ Иягъа кызыпытчышъу-гъэр.

Захьрэт илэгъу Игъо-блэгъум кымыкыштытми губзыгъ, игурышэ-гупшысэхэм лүшыгъэр кыа-хэщы. Етлани анахь кыххэзгъэ-щы сшлэиогъор зэлашлэрэ усэ-клошхоу, тиадыгъ поэзиэ лъа-псэ фэзышыгъэу Хьаткыо Ахь-мэд ригъаджэ зэхьум ригъэ-шлэгъэ усэхэу ыгу кыкыжы-хэрэр тшлогъэшлэгъонэу кызы-редгъэлотэжыкыхэрэр ары.

Зышъхьамысыжъэу лэжъэгъэ бзылъфыгъ...

Хэгъэгу зэошхоу тицыфхэм зэрарыбэ кыфэзыхыгъэр зынэмысыгъэ унагъуи, чыли, кыли кыгъотыгъуай. Тыщэлэфэ тшы-гъупшэхэ хьуштыгъ а зэо мэхьа-джэм хэлэжыгъэхэр. Джащ фэдэ кыабзэу тылым шылэхэу гъабли гъайи зэпызычыгъэхэу, сыд фэдэ хьэзаб кыафыкыо-кыжыгъэми зы-кырамыгъэуфэу, тыхабзэ пае алъэкл кыамыгъанэу «трудовой фронт» зыфалорэм лүтхэу чэщи мафи зышъхьамысыжъэхэу лэ-жъэгъэ цыфхэм ядахи тымыло хьуштыгъ.

Нэлуасэ шьузфэсшы сшлэи-гъор бзылъфыгъэ лэжъэкыуагъэу, шуклэ, дахэклэ зыцлэ рязгъэ-луагъэу Тхьэркыохь-Блэгъожъ Захьрэт Бязрыкыо ыпхьур ары. 1906-рэ илъэсым кыуаджэу Гьобэкъуае шыц мэкъумэщышлэ унагъом кыхьухьагъ. Зэшы-пхьуишрэ зэшитлурэ хьушты-гъэх: Нахьу, Пэтлйи, Теуцожъ, Лъэустэн, Захьрэт. Ахэм ащы-щэу Захьрэт закъу непэ псаоу кынагъэр.

Ахэм ятэ Бязрыкыо ефэнд Иэ-загъ. Тыдрэ кыуаджи кыин ялэу зэхихыгъэхэм лъэтемыгъэу нэ-сыштыгъэ ыкли мэкъу-мэщым зыритыгъэу чанэу, хьупхьэу ла-жъэщтыгъэ. Ащ ятэу Амзани хьаджэ бэлэхьагъэу алошъ джы кызынэсыгъэм икыоджэгъухэм ащыгъупшэрэп. Захьрэт янэ Гьэгусэ унэгъо хьызмэтшлэ-лошхоу, шъхьах ымышлэу иса-бийхэр зэрипшутхэу, зэрилэ-жыштыгъэу ыкли гъогу тэрэз шы-лэныгъэм кызырэфышыхыштым ылъэкл кымыгъанэу фэлажъэ-щтыгъ.

Захьрэт гурыт имыкыурэ еджа-плэр дэгъу дэдэу кыуухыгъэу Адыгэ хэкум ипэшхуагъэу Хьахьурэтэ Шыханчэрые кыа-зырехьыллэм, ащ фэдэ пшъэшэ-жъые лүшым ыналэ кытыри-гъэтыгъэ кыалэу Мыекыуапэ еджа-кыо зыдишэ шлэиогъоу кыа-зы-хехым, янэ-ятэхэм фадагъэп, «ащ лэфыр зынэсыклэ урыс ухьы-нышъ, утшлэокыдышт» алуи.

Бязрыкыо яунагъоклэ колхо-зым апэ хэхьэгъагъэхэм ащы-щыгъ. Захьрэт ылъэкл кымы-гъанэу, пклэнэклэ бэлахьэу шьо-фым клэштыгъэхэм ащыщыгъ. «Ударник коммунистического

ынэпшитлурэ тетхыхьагъэу, шьыры-тэу, сыд фэдэклэ уеупчыгъэми мытхыгъэхэу мэкъэ дахэклэ джэ-уапым кыыригъэгъэзжыштыгъ. Лури зэпэгъушлэуатэхэу, кыэбар гъэшлэгъонхэр кызырэфалотэнхэ алъэклэу шытыгъэти, насыпы-шлэхэу, шлудэдэ зэрэзэрэлъэ-гъуштыгъэм ехьырэхьышжышты-гъэхэп. Джауэ, унэгъо дахи зэдэшлэнэу рагъэжъэгъэ кыодыеу военкоматыр къеджи, 1939-рэ илъэсым Шумафэ дзэм ашагъ. Ащыгъум илъэси 3 нахь зымы-ныбжъ сабий цыкылоу Ким зы-цлагъэр ялэу, ятлэнэрэ сабыр бзылъфыгъэм ышъо хэлъыгъ. Шумафэ мэзицэ фин заом хэ-тыгъэу Хэгъэгу зэошхор кые-жыи, иззо гъогухэр лыгъэ-кыотэнхэ фаеу хьугъэ. Офицер клалэр зы-шъхьамысыжъэу пым езаозэ, Бе-лоруссием икыалэмэ

ащыщ горэ шъхьафит ашлэжы-нэ иротэ ошлэ-дэмышлэу фаши-стхэм кыаухьурэи, пый самолэ-тыр кыашъхьарыбьыи бомбэхэр кыазтыретагъом, хэклодагъэхэм Шумафэ ахьафэгъ.

— Адэ, Захьрэт, уишъхьэ-гъусэ зышчыкыдыгъэ чыплэр эжъугъэшлэн шъумылэкы-гъэми, писъмэ закъу нэмылэ-ми тишлэжъ кыыригъэбаинэу кышъуфэнэгъахэба? — се-упчылэ.

Ащ дэжымы Захьрэт ынэ-псыхэр кычэагъэхэу инысэу Мае къеджэшъ, дэгъэчым дэлэ писъмэ закъоу кыафэнэжыгъэр кысыгъэлъэгъунэу зыриоклэ, адрэми лъэтемыгъэу кыопиц зилэ конвертэу гъожы хьужыгъэр кысеты. Ащ мары итхагъэр: «Сыпсэ закъоу, Захьрэт! Мы писъмэ цыкылур окопым сыдэ-сэу кыэсэтхы, охьтэ тлэкыо зуи-тлэм азыфагу кыдэфагъэр оры-рэ сисабыйхэмрэ кышъупсэ-гъохы ыкли сызэрэпсаумклэ шъусэгъэгъушлэ. Етлани шъузэ-рэгъэгъушлэ сшлэиогъор тико-мандир тиротэ сыкыжыгъэи, медалэу «За отвагу» зыфиорэр

Шьопсэу, шьотхьэжъ!!!»

Писъмэм итым сыкъеджэфэ Захьрэт ынэпсыхэр фэуыты-жыштыгъэп. Илэлэплэкымыклэ ынэхэм аклэжыкыхьажыи, зэрэ-ефэндыр кыхьэхэу кылуагъ:

— Ар сыгу кыэмыклэу зы мафи шышлагъэп, арышъ, Ала-хьым джэнэт лъанлэр кызы-ритышт быслъымэнхэм ащыщ ешл.

Захьрэт кыгъэшлагъэр илъэ-си 103-рэ хьугъэми, кыини, гъа-бли, хьэзабыи зэпызычыгъэ шъузаб, шылэныгъэм ыпсыхьэ-гъэ бзылъфыгъэ лэжъа-кы.

Тятэжъмэ ягъоу

Тэ зытешлугъом,
Кытэклурэ дзэр

кызырэфалотэу,
Шъхьафит шьынкыу

Тэ кыушъхьэм тычлэсыгъ...
Лышлэу тилэхэр

кызырэфалотэу,
Пытанлэу тилэхэр

кыагъэшлэуатэхэи,
Хэкужъ кыбзэшлэу

кытезэрэдзэхэи,
Зэошхор кыташылл.

Джащ фэдэу янэжъэу Фыжъ зыцлагъэм ригъэшлэгъагъэу ма-клэп ыгу кыкыжыгъэр. Анахь зэрыгушхоу, ыныбжъ емылбы-тыгъэу ыгъашлоу ыпашъхьэ илэ зэпытыр тиадыгъ лъэпкы гъэ-тэу «Адыгэ макъэр» ары. Ащ гъэшлэгъонэу кыыриджыкы-хэрэр икыорылф, ипхьорэлъф цыкылухэу ренэу кыетлысэкы-хэрэм агурегалэх. Тиадыгъ намыс ыгъэлэплэу, ащ осэшхо кытклэ-хьухьэхэрэм зэрэфаригъэшлэ-штыгъ ишыпкыгъэу пылэ. Иунагъо исхэми шъхьэклэфэшхо кыфы-рял, сыдигъокыи яупчлэжъэгъу. Арышъ, Захьрэт тыфэла-ло джы-ри илъэсыбэ кыгъэшлэнэу.

Ыкыо нахьыжъэу Кимэ пен-сием кыуагъэу поселкэу Инэм шэпсэу, пхьуитлурэ зы шьаорэ илэх. Ащ кыкыкылыкылоу си-ныб-джэгъушлоу, лэф зыдэсшлэгъэ Юрэ шофэрыгъ, экскаваторщи-кыгъ, крановщыкыгъ, клэлэгъэ-джагъ. Ар Захьрэт лъэхэс, пен-сием шыл. Юрэрэ ишъхьэгъусэу Маерэ аналэ тетэу ныом лъэхэ-сых. Зэшъхьэгъуиситлэмэ зэда-гъотыгъэ Къэпланэ — кыалэу Краснодар дэт кыралыгъо уни-верситетым иэкономическэ фа-культет дэгъу дэдэу кыуухыгъ, поселкэу Лъэустэнхьаблэ дэт энергосетым шэлажъэ. Бислэан — Адыгэ кыралыгъо универ-ситетым июридическэ факультет кыуухыгъ, ти Адыгэкыалэ бэдзэ-рыклэу шарагъэшлэу иди-ректорэу агъэнэфагъ. Кушыку кы-алэу Астрахань апшъэрэ мили-цейскэ еджаплэр дэгъоу кышы-ухыгъ.

Захьрэт динлэжъа-кы. Игъом билимыгъэкыу нэмазыр ешлы, кыкыкыхьухьэхэрэи сабийхэзэ ащ фегъасэх. Цыф горэ гулэу кызырашлэлэрэм Илэпэгъу фэхьэу зэрилэжыштымыклэ. Кыу-раныр дэгъоу егъазэ.

КЪЭДЭ Мухьдин.

Сурэтым итхэр: Захьрэт, Юр, Амир.

Тихьэблэ клалэхэр

Мыгу Хьабибэ тикъуаджэу Джэджэхьаблэ зэрэащлэрэр Тлэмыжыкыо Пычыу. Хьа-бибэтхэмрэ тэрырэ урам псы-гъо цыкылу тазыфагъу. Клэлэ псынклэу, лүшэу, гуклэгъу хэ-лэу шытыгъ. Сарыкы фыжъ зэрэтелым пае блэхьаджэу зыфалотыгъэм икыэуытыгъ фэкъаигъагъ. Илэлэ члэгъ члэ-сэу е ыгуужьа-кы дэсэу блэр ылыгъыштыгъ. Тэуе дэт еджа-плэм кыкыжыкыхэ зыхьуклэ, мэзымыклэ кыкыжыкыи, блэр кыуытыгъи чылэм кызыди-хыштыгъ.

Мыгу Хьабибэ Краснодар шеджэзэ еджаплэм члаши дзэм ашагъ. Хьутыжъ Хьа-лидэ кызырэфалотыгъэм-клэ, Хьабибэ связистэу Ста-линград зэошхом хэлэжыгъ. Игъусагъэх ащ Джармэ-кыо Чатибэ, Хьокло Сахьидэ, нэ-мыкл клалэхэри. Хьалидэ кы-зэрилотэжыштыгъэмклэ, фронтым лүтхэу связыр зы-кылагъэхэм гъучычыр алыгъэ-лэсыштыгъ, командирхэр зы-дэщылэ чыплэмрэ ахэмрэ зэ-рипхыштыгъэх. Заом илъэхьан связым мэхьанэшхо илагъ. Хьабибэ цуахьозэ, гъучычыр зыкылагъэхэм алыгъэлэсы-штыгъ. А лэфшлэныр зэшлу-хызэ, чыплэ кыныбэ зэпи-чыгъ. Ащ фэдэу связыр зы-кылагъэхэм алыгъэлэсызэ Хьабибэ заом шыфэхыгъ.

Кыуаджэм зыдэсым Хьаби-бэ ныбджэгъубэ илагъ. Яти яни лэжъэкыуагъэх, бжъэр яхьонгъ, гъомылапхьэ сыдигъуи шыкылагъэхэп.

Тихьаблэ Хьабибэ фэдэ клэ-лабэ дащыхи, заом хэлэжы-гъэх, ахэм ащыщэу кызгъэгъэ-жыгъэр маклэ. Заом имэшлэ-лыгъэ хэтыгъэхэ тихьэблэ клэ-лэхэм ащышхэм ацлэ кыесло сшлэиогъу. Ахэр: Мыгу Хьис, Мыгу Ибрахьим, Хьутыжъ Кыасим, Мыгу Мос, Хьутыжъ Кыасболэт, Мыгу Шамсэдин, Хьутыжъ Дауд, Теуцожъ Ахь-мэд, Хьутыжъ Аскэрбий, Лышэ Ибрахьим, Степан Пя-линыр. Ахэр тшыгъушхэ-рэп. Неушырэ мэфэкышхом — Теклоныгъэм и Мафэ зэклэ тихьаблэ хэхсэм ахэм ягугъу дахэклэ шашышт.

ХЬУТЫЖЪ Арамбий.
Клэлэгъэджэ лэфшлэным
иветеран.

Мы хулыфгыгъ адыгэцлэ шлагъор клалэу къэхъуэрэм ащыщхэм зэрафамысыжыер бэмэ кызырэрэрамыгъэкълурэм сыщыгъуаз. Ащ фэдэ цлэхэм зыгу афэмыкълэхэрэм апэрэ ушхъагъоу ялэр ахэр зэрэкълыхъащхэр, тымылъэкъэгъухэмклэ къэлэгъуагъоу зэрэщыгхэр ары. Ащ фэдэхэм сяупчы сшлэгъу: сыда унагъом клалэу кыхъухъэрэм Аскэрбий, Батырбий, Зулъарин, Дамбо-лэт, Долэтбий, Хъаджбатыр, Хъасанбий, Чэлэщбий, Сэфэрбий, Хъаджмос е, сэшлэ, Зеклошчу зыфэллошт адыгэ хулыфгыгъэцлэ шлагъохэм ащыщ зыкълэфэмы-сыщтыр? Нахъышуа адыгабзэм е фэшхъаф лъэккыбзэм кыхэкълыгъэмэ гурылогъуаеу уиклалэ кыгъэшлэщтым цлэу узреджэ-щтыр фыхэпхыныр? Бэ ащ узэгупшысэнуу хэлъыр.

Джы кыфэсэгъэзжы Шэрэ-лыкью зыцлэгъэ адыгэцлэ шлагъоу сикъоджэ гупсэу Мамхыгъэ тигъунэгъоу шыпсэуштыгъэм. Дэгъоу а лыр сшлэщтыгъ, къуаджэм анахь лэкъошхоу дэхэм ащыщ Шатлэкъохэм язы къутэмагъ. Лы лъэпэ лъэгэ дахэу, шэнышлоу, цыф зэхъэкълэ-зэхъыкълэм тегъэ-псыхъагъоу, гъунэгъухэм афэшлоу зэрэщыгъэм сигукъэкълыхъхэм бэрэ сафашъжы. Дэгъоу къэс-шэжы зыдушхыпчыкълэ ына-плэхэр нахь зэфаклохэти, «шыуеплэ джы японцэ кызырэрэхъугъэм» иныбджэгъухэм зэрэалоштыгъэр. Ащ фэдэ уахътэм ылъэгъужь шымылэу алозэ клэнаклэхэ зыхъуклэ, шхъэкълэ цыпэ хэмилъэу, мытхыгъыхъуэхэу джэуап къариты-жыштыгъэ: «Тидунай техъухъэу сэ сызфаер зэкълэ сэлъэгъу».

Шэрэлыкью! Зышлэщтыгъэхэм гушчылэ дэхабэ ащ фалоу джы кызынэсыгъэми зэхэсхы. Илъэс шуклае хъугъэми тидунай кы-бгыни, зэрало хабзэу, Тхэм ып-шхъэ зыхъажыгъэр ащыгъупшэ-ррп, ылогъагъ е ышлэгъагъ алозэ бэрэ игугъу ашлыжы.

Мамхыгъэ дэсыгъэ Шатлэкъо Айтэчрэ ащ ишхъэгъусэу Хъа-гъундэкъомэ япху Чэбэхъанрэ яунагъо 1917-рэ илъэсым Ионы-гъом и 9-м клэлэ нахъыжэу кы-хъухъагъэм джа адыгэцлэ дахэу Шэрэлыкьюр фаусы, ащ клэлэ на-хъыкълэу кылыкълэуагъэр бэгъа-шлэ хъурэп, ицлыкълэуом идунай ехъожы. Шэрэлыкью яти пасэу шлокълэуш, Хъагъундэкъомэ япху янэ Чэбэхъан цыклоу кы-лъэхэнэ, ау ари лым ыуж бэп кызырэринэрр. Янэ ытышхэм адыгэгъэ шэн-зэхэтыклэ дахэм тетэу клалэр пугъэнымклэ, зяни зяти зимылэу къэтэджырэр амы-гъэнэтлупцлэнымклэ афэлъэкълэ-щтэу зы кызытырагъанэрр. Джар-рэуштэу ныбжым хахъозэ, клалэм ыпкь мэпэгъ, къоджэ еджаплэм ичлэхъэгъу уахъти къэсы. Илъэси 8 еджэплэ гъогур эпечыш, Адыгэ педагогическэ училищэу къалэу Краснодар кышыцзэгуахыгъэм члахъэ. Ежым ыгу анахь зыфаклоу кыыхыгъэ клэлэгъэджэ сэнэ-хъатэу а лъэхъаным адыгэ къуа-

джэм лъэшэу шалыгъэщтыгъэм зыфегъасэ. Краснодар шигъэкълэ-гъэ уахътэм, кыныгъо чыплэхэм арыфэу кыхэкълыгъэми, ныбжы-клэ кълэуагъэрэ зыгъэкълэуагъэхэу чы-лэм кышыжэжэрэм апыгъохышт гушлуагъомрэ зэхэхъохэзэ, дэгъоу кыуыхыгъ педучилищыр. Клэлэ-егъэджэ сэнэхъатыр зыргъэгъо-тыгъэу кызыгъэгъэжыклэ икълэуа-джэ дэт еджаплэм лощлэныр шы-регъажэ. Ыгукълэ лъэшэу фэ-цагъэу къоджэ клэлэцылкълэхэм яегъэджэн ригъэжыагъэ нэмылэу, Рэмэзанклэ зэджэгъэхэ клалэр кызыфэхъугъэр мэфибгъу нахь мыхъугъэу военкоматым Шэ-рэллыкью повесткэ кыфырахы. 1939-рэ илъэсым ишэклогъу мазэ ащэ Дзэ Плэжыкым къулыкъу щыхынуу. Джарэуштэу ишхъэ-гъусэ Къэралхан сабыл кэхъу-гъаклэр кылыгъэхэнэш, хэгъэгур

кыпхыжыын, ахэм апылэ къэбар-хэр зэкълэ зэгъэгъэрэ уахътэм хэт-кълыхъажыгъэх.

— А училищыр кымыухыгъэ, тятэ деджэрэ клалэхэр игъусэхэу фин заоклэ зэджагъэхэм ащэ, — ышнахыжэ кышлотэгъэм кыпе-дзэ Хъамедэ. — Джарэуштэу заом зыгъаушэтын фаеу мэхъу. Мары а заом зэрэхэлэжыагъэр къэзыу-шыхъатыр медалэу тятэ кы-ратыгъагъэр мыхэм ахэлэ, — сто-лэу тызыклэрысым телъ наградэ заулэмэ къахехы медалымрэ ащ игъусэ удостоверениерэ. А заор аухыфэ тятэ хэтыгъ.

Фин заор заурым ядэжэ атлуп-щыжыынхэм шыгугъыштыгъэхэм Шэрэлыкьюи ащыщыгъ, ау ишхъэгъусэрэ сабыл дэдэу кы-гъэнагъэмрэ къафэкълэжыным пэрыоху кыфэхъун кыкълэ-кълыгъ: фашист хъунклэхэу Гит-

Шэрэлыкью иззо гъогу уращэ сапашхъэ кыралхъэгъэ удосто-верениехэу кыратыгъэ наградэ-хэр зыфэдэхэр къэзыгъэлъагъо-хэрэм. Ахэм ащыщых Москва къэхъумэгъэным, советскэ За-полярьер, Варшавэ шхъафит шлыжыгъэнхэм зэрэхэлэжыагъэм, Берлин зыштагъэхэм зэрэхэты-гъэм афэгъэхыгъэр. Ахэм ахэлэ медалэу «За отвагу» зыфиорэм иудостоверении.

— Дзэ училищыр кымыухы-зэ зычлэщым апэу шыудзэм хэты-гъэу, етланэ топхэм афэгъэгъэгъэ дзэкълэжыгъэ ахэфагъэу, анахы-бэрэ «Катюшэкълэ» зэджагъэхэм рызуагъэу ары тятэ кышлотэжы-щтыгъэр, — Хъамедэ игукъэ-кълыхъхэм ари къахегъэхъожы. — Сэри сырэгъушхо тятэ зыхэтыгъэ артиллерием сыхэфагъэу Герма-нием дзэ къулыкълур щысхы, ащ идзэкълэ гъогу зэрэлэызгъэкълэ-тагъэм.

Фашистхэм ябы шхъагъэ — Берлин зыштагъэхэм Шэрэлыкью ахэтыгъ. Ащ заор шаухи, те-клэныгъэ лъаплэу цыф бэдэдэм апсэ зыфатыгъэм икълэбар кы-залъэлэсым ягушлуагъо гъунэ зэ-римылагъэр, ащ ыуж зэрэчыя-гъэхэр зыфэдизыгъэр кызызри-мышлэжыштыгъэр ятэ кызызри-ложыштыгъэр зэш-зэшпхъухэм кыыхагъэщы. Ащ лыпытэу кыгъэгъэжыгъэп Шэрэлыкью, етлани 1947-рэ илъэсым нэс дзэ къулыкълур Германием щылъи-гъэкълэуагъ.

Иклэлэ нахыжыгъэу Рэмэзанэ мэфибгъу нахь ымыныбжыгъэу ятэу дашыгъагъэм еджаплэм ичлэхъэ-гъу хъугъэу Шэрэлыкью къафэ-кълэжыгъэ. Зыгъэпсэфын ымылоу лощлэным лупуагъ. Апэу ста-нищэу Дондуковскэм кышыцзэ-гуахышт элеваторым директорэу агъакло, ащ игъэпсын пэщэныгъэ дызэрехъэ. Ащ кырашчыжыш, къоджэ советым итхъаматэу Хъа-курынэхъаблэ къашъжы. Етланэ цыфхэр клэлэлэхъыш, Мамхыгъэ дэтыгъэ колхозым тхъаматэ фаши. Сельпо тхъаматэу лощлэным кыыхэкълыгъ. «Мэкъумэштехни-кэм» и Шэуджэн район объеди-нение инефтебазы щылэжыагъ. Ауужырэ лощлэным илагъэр рай-оным апэрэ бензин игъэхъоплэ станциеу Мамхыгъэ шашлыгъа-гъэу илъэсыбэрэ зипэцагъэр ары.

Шэрэлыкью зэо гъогу кыхъэм кыинэу шызэпчыгъэм ипсау-ныгъэу ыгъэкълэжыгъэ. Илъэс 65-м итэу 1982-рэ илъэсым идунай ыхъожыгъэ. Яти, янэ Нуки (ары зэкълэ зреджэщтыгъэхэр) зэш-зэ-шыпхъухэр гъунэнчъэу афэрэзэх. Нэбгыриллымы апшэрэ гъэсэ-ныгъэ арагъэгъоти, щылэныгъэ гъогу тэрэзым тырагъэуагъэх.

Шатлэкъо Шэрэлыкью фэдэ зэол миллион пчыагъэхэм Хэгъэу заом шагъэагъэу зэхэхъуагъэр неущ дгъэмэфэкълышт Теклонь-гъэшхом лъапсэ фэхъугъ. Ахэр зэ-клэ егъэшлэрэ жьуагъохэу кыпфэ-нэфыштых.

ЛЭХЪУСЭЖЪ
Хъаджэртбий.

Шэрэлыкью

къэхъумэгъэным зыфигъэхъа-зырынэу мамхыгъэ клалэр дзэ къулыкълэм макло. Шхъэгъусэм шэоу цыклур игъусэу Шэрэлыкью еджэплэ шагум дэтыгъэ унэу кыратыгъагъэм кьенэхъыш, заор кьэжэщэ есых, етланэ Къэрал-хан сабыр ылыгъэу ытышхэм аджэ кьегъэгъэх.

Сапашхъэ исхэу ятэ-янэхэм къарыкълэуагъэр кысфалуатэ Шэ-рэллыкьюрэ Къэралханрэ аплугъэх нэбгыриллымы — Рэмэзанэ, Люсе, Хъамедэ, Элэ. Ахэр зэкълэ унэгъо дахэхэр ашлагъэу къалэу Мыекълэуапэ щэпсэху, апшэрэ гъэсэныгъэ псэтуым ял, ятэрэ янэ-рэ къахалхъэгъэ шэн-хэбзэ дахэ-хэм арэгъуагъэх.

— Тятэ илъэс 22-м итэу да-щыш, къалэу Тамбов дэт учи-лищэу шыудзэм хэтышхэр зы-шагъэхъазырхэрэм зэрэчлагъэхэ-гъагъэр заом кызыкълэжыкым гу-шлуагълэу кытфаклохэрэм къафи-луатэщтыгъ, — ело зэш-зэшы-

пхъухэм анахыжэ Рэмэзанэ. — Ащ ежэ тятэ дыдащыгъэ ыкли нэ-мыкл адыгэ клэлабэ щыригъусагъ. Мы сурэтыр училищым зыщеджэ-гъэхэ уахътэм атырахыгъагъ, — ылозэ Рэмэзанэ кысфешэи сур-рэт инэу шыошэ дахэ зыщыгъ клэ-лэклэ купышлу зэрытыр (ар мыщ хэт сурэтыр ары). — Тятэ сурэтыр кытигъэлъэгъуэ кытилоштыгъ ащ ит нэбгырэ 21-м шыщэу 18-р зэрэадыгэ клалэхэр. Марых ахэм ащышхэу кышлотэжэ лъэкълэуагъэхэу ащыгъум сурэт кыбым сшына-хыкълэ тыритхэгъагъэхэр (сурэтыр зэрегъэгъэхыш кьеджэ): Кобл Нухэ, Жамалкыс Хъымыш, Ан-дырхъое Ибрахим, Лышэ Хъа-мед, Шатлэкъо Аскэрбий, Лэхъу-сэжэ Астрэр. Апэрэ сатырэм джа-бгъумклэ апэрэу шысыр сят.

Сурэтыр бэрэ зэпэтэплыхыш. Дзэ шыуашэр дахэу кызыкълурэ клэлэ ныбжыкълэ шлагъохэу ащ итхэм къарыкълэуагъэр пшлэнкълэ гъэшлэгъоны. Ау ар джы тыдэ

лер зипащэхэр тимамыр хэгъэгу кытебанэх, Хэгъэгу зэошхоу илъэси 4 фэдиз хъазыр зикълыхъэ-гъэщтыр кьэжэ. Джарэуштэу апэ-рэ мафэм щегъэжыагъэу зэо мэхъаджэм игумэкл хэфэ мамхы-гъэ клалэр.

— Тятэ зыхэтыгъэ заохэм афэ-гъэхыгъэу кышлотэжырэ шлагъо шылагъэп, — зэдырагъаштэу кызыдалэу зэш-зэшпхъухэм.

Тикъоджэлэхэм ащышхэр зы-щызэхэхэм сиклэлэгъум сэри сырихыллэу кыыхэкълыштыгъ. Зэо къэбар горэ къафилохэу Шэрэ-лыкью зельэлэхэкълэ, зигугъу кы-шлыштыгъэхэм ащышэу сигупшы-сэхэм къахэнэжыгъэ фронтым зы-щылухъэгъэ апэрэ мафэхэм ащы-кълэдагъэу Рокоссовскэр зипэщэ-гъэ армием хэтэу чыплэбэхэм зэ-рашчызуагъэр. Анахь къахигъэ-щыштыгъэх Москва дэжэ, Курскэ дугам ащылэгъэ заохэр, Украинэр, Польшэр шхъафит зэрашлыжы-гъэхэр, Берлин зэраштагъэр.

Зэол чаныгъ

Шатлэкъо Шэрэлыкью ышлэклэ сэтхы

Апэрэ еджагъэхэм япэрым ылыгъэу
Чылэ клэлэгъэадыжэхэм ар ахэтыгъ,
Мамхыгъэ еджаплэр унэ фэхъугъэу
Клэлэгъэадыжэным иштыпкълэу пылтыгъ.
Чылэм шагъаашлоу Шатлэжысэм япху
Шулэгъэу дахэкълэ къашлудыхыгъ,
Чэщиш-мэфишэ джэгоу еклокълэжэр
Джы кызынэсыгъэм ащымыгъупшагъ.
Ошлэ-дэмшлэу гухэкълэ къэбарым
Шылэклэ тхъагъор зэпэгъэу,

Хэгъэгу гъунапкър къэхъумэнэу
Финскэ заом о уащакъ.

Лыгъэу зыхъагъэм хабээр рыгушхоу
Лыхъужэ бгъэхэлхэр бэу кыуатыгъ,
Илъэсиплэ уахътэу лыр зыщычъагъэр
Берлин, Рейхстагым о цыгуухыгъ.
Теклоньгъэм ибыракъ уащхъагъ итэу,
Уибын дахэ укыфэкълэжыгъ,
Адыгэ хэкум имылыку бгъэбагъоу
Дунаир бгъэдахэу о упсэгъ.

ХЪАГЪУНДЭКЪО Хъамед.
Урысыем ипрофессиональнэ литераторхэм
я Союз хэт.

ТЕКІОНЫГЪЭМ и Мафэ къэблагъэ къэси Хэгъэгу ззошом имашіо зэпычыгъэ дзэ-кліхэм якъэбар игъэклотыгъэ алуатэ. Ззошом псаоу кыыхэ-кыжыгъэхэм афэдэу ащ шы-фэхыгъэхэм ягугъу ашы. Мэфэклі мафэр кызысыклэ ахэр зы-шагъэтылгыгъэ къэхэм ащлэх, саугъэтхэу афашыгъэхэм къэ-гъэгъэ Іэрамхэр атыральных. Ти-нахыжыгъэхэм кытклэхуэхэрэ ныбжыкІэхэм лыгъэу зра-хыгъэр къафалуатэ. Ахэм афэ-дэ лыхыжъэ зигугъу къэсшы сшлоигъэр.

Хьодэ Юныс сикъуаджэу Хьалгъэуае кышыгъу. Мы лыбланэм гушыІэ дахэхэр фалоу къуаджэм бэрэ шызэхэпхышт ззошом фэш. Уикъоджэгъу нэ-мыц хьункІахэм кыташы-лэгъэ ззошом кынуу шызэпи-чыгъэр, итанк тет топыр ымы-гъэхъоу тыхэгъэу шъхьафит шыжыгъэным чанэу зэрэфэ-бэнагъэр пшІэ зыхыкІэ, ащ игугъу умышыІын плъэкІырп. Адыгэмэ мыщ фэдэ гушыІэжъ шлагъо яІ: «ПлъэкІ фэлажъ, уихэгъэу фэзау». А гушыІэхэр Юныс фалуагъэхэм фэд. Ар лъэп-кыым фэлэжыгъэ, ихэгъэу лы-хыжъэу фэзауагъ.

Нэмыц хьункІахэм тыхэгъэ-гу лыгъэшхор кызырэрдагъэм лыпыгъэу мамыр шылаклэу зыхэ-тыгъэри, яни, яти, янэжы, ышы-пхъуи кыгъанэхи, Юныс дзэ-клілі ухъумахлэхэм ахэуцагъ. Лажы хыакы зымыІэ цыф зафэ-хэр пным имашіо шыухъумэ-гъэнхэм, хьункІахэм ягъогупэ зэпыбыгъэным, нэужым хэгъэ-гур шъхьафит шыжыгъэным ар шыпыкхъу ахэлэжыгъ.

Апэрэмклэ, Дон шызэхэщэгъэ я 115-рэ укрепрайоным къулы-къу шыхынэу регъажъэ. Про-граммэ гъэкІахыгъэм тетэу пол-кым шызэхэщэгъэ еджапІэм дзэ къулыкхумклэ сэнэхьат шызэре-гъэгъоты. ЕджапІэр дэгъоу ке-ухы, младшэ сержант мэхъу. Юныс наводчикэу танкым иІ. Илынышъ, танкымклэ пным жэхэлъэдэнэу ар хьазыр, джарэу-щтэу хьунэуи ары зэрэгугъагъэр, ау заом Іуагъэхьагъэп. Юныс мэгумэкІы, командованием ра-порт реты, заом Іуагъэхьанэу ялгъэу, ау атІупшырп, танкист ныбжыкІэхэр ригъэдженхэу пшээрылъ къыфашы. А Іоф-шлэным илъэс фэдизрэ пылгыгъ. Ащ ыуж ятІонэрэ танк корпусым Хьуадэр хагъахъэ. Сталинград дэжъ шыІэ ззошом танкистхэр рашъжыгъэх. Вагонхэм арысхэу къалэм хьазырэу къекІолагъэх, ау джыри танк ялэгъ. Волгэ псыхъо Іушъо дэжъ танкхэр къа-шежэхэу кычІахыгъ. Ахэр

Тамбов хэкум илэжыахлэхэм зэ-халхыгъэ мылхумклэ къара-гъэшыгъэх. Ахэм Іапэ афишІы-зэ, къоджэ Советым итхьаматэ экипаж пэпчъ танк кыритыгъ, текІоныгъэр кыдахынэу къафэ-лгъэуагъ. Ащ лыпыгъэу корпу-сыр фронтым ежыагъ.

Пстэуми апэу водителэу кы-фагъэзагъэр Хьуадэм нэлуасэ ышыгъ. ИтеплгъэкІэ младшэ сержантыр плІэу шыуамбгъу, лгъагъэп, трактористэу колхо-зым хэтыгъ. Ащ танкыр псын-клэу ыкІи къулайныгъэ фыриІэу зэрифэнэу ушыгугъын плъэ-кІышт.

Мэзахэ кызырэхъоу танкхэр Волгэ псыхъо Іушъо кылуыкы-хи, Сталинград кІоцІырыкы-

оныр кыратІупшыгъ. Ныбжыи зэпымыужышхтхэм фэдэу къэхъ, унэ къутафэхэр икІэрыкІэу то-пыщэхэм зэхатІыхыахы. Мыщ дэжыым танкистхэм янасып кы-убытыгъэр тІэкІу Сталинград кІэрыкІыхи, мэз шьолырым зы-зэрэшагъэбылгыгъагъэр ары. Зы бомбэ къагъагъэп. Шьобжы-шхо зэрахыгъэр къалэр ары.

ОшІэ-дэмышІэу танкистхэм гумэкІышхо къашъхыащы-цуагъ. Сталинград иекІолапІэ зэлъауныІэу пным итанкхэр къэлэгъуагъэх, ахэм лгъэсІдэу акІэпхыгъэми гъуни нэзи иІэп.

— Танкхэм шъуау! — коман-дэ къатыгъ.

Мэз шьолырым мэшІо бзы-хьафхэр хэлъэлгыкІэу агъэжы-

тагъ. Танкым итоп кызырэтэри-щэгъэм лыпыгъэу пным ила-гъымэ къэбыгъ. Ащ нэгъэупІэ-плэгъу зауэрэ танкистыр зэты-риІэжагъ. Нэужым псынклэу люкым зыкыридізи, Хьуадэр ежыагъ. Метрэ зытфых ныІэп ыкІуштыри. Сыд икыными, ба-тальоным икомандир зэуапІэм кырихыжыгъ. Юныс итанк епшылгъыгъ, люкыр кызы-Іуихи, ичІыплэ тІысыжыгъэ ыкІи пным утын рихэу ригъэ-жыжыгъ. Ау пным илагъымэ Юныс кызызыхыгъагъ. Мазэм кхыхурэ госпиталым чІэлгыгъ, тІэкІу нахышыІуо кызызхъум зэо гъогум техыахыгъ. Я 15-рэ полк шъхьафым хэтэу Вороши-ловград дэжъ шыІэгъэ ззошхом

пылгыжыгъэхэп, ашъхъэ кызы-рагъэнжыным фэгъуІэх, мэзым ыльэныкыокІэ махъэх. Танкист-хэм пулеметымрэ автоматхэмрэ-кІэ оным ратІупшыгъ. МэшІо-кум кыкыгъэ нэгырэ тІокІи-тІум ызыныкыо а чІыпІэм шы-зэхэфагъ.

Мы чІыпІэм лЫблэнагъэу шызэрихыагъэм пае медалэу «За отвагу» зыфилорэр Хьуадэм кыфагъэшъошагъ. Джауштэу тыхэгъэу шъхьафит шыжыгъэ-ным, Румыниер, Венгриер, Че-хословакиер, Польшэр нэмыц теахлэхэм къаІэклэхыжыгъэн-хэм чанэу ахэлэжыагъ. Ащ ишы-хьатэу Жьогъо Пльыжыым, Хэ-гъэгу ззошхом яорденхэр, ме-дальхэу «За взятие Будапешта», «За освобождение Праги», «За победу над Германией», «За по-беду над Японией» зыфилорэр ыкІи юбилейнэ медальхэу 13-м ехъу кыфагъэшъошагъ. Вер-ховнэ Главнокомандующэу И.В. Сталиныр кІэтхэжыгъэу шІу-хьафтын тхылъ лъапІэ кыра-тыгъ.

1946-рэ илъэсым игупсэ къуа-джэ къызэкІожым бэрэ шымы-сэу мамыр ІофшІэнэу зыпылгы-гъэм пыхыажы, ззошхом зэхи-кьутэгъэ мэкъу-мэщым изыкы-гъэІэтыжыын илахышыІу Юныс хишІыхыагъ. ПчыхьалІыкыое къоджэ Советым идзэ учёт стол ипашэу, тучантесэу, колхозэу «Путь Ильича» зыфилорэм игуб-гъо бригадэ иучетчикэу, ибри-гадирэу пенсием окІофэ Іоф ышІагъ.

ДзэкІолІ шлагъом унэгъо да-хэ иІ. Ишъхъэгъусэу Дарихьат-рэ ежыррэ кІалэми пшыгъэ-ми нэгырихьагъэдажъ, Іоф-шІэныр шІу алыгъоу аплугъэх. Пшыгъэ нахыжыгъэу Дарихьан Мыекъопэ медучилищыр кыу-хыгъ. Адам гурыт еджапІэр кы-зеухым Адыгэжалэ дэт электро-сетым имонтажерыгъ. Щамсэт Адыгэ КІэлэгъэджэ институтыр кыуухыгъ, Чэчэн Республикэм КІэлэгъаджэу илъэс пчыагъэрэ шылэжыагъ. Розэ Мыекъопэ мэ-къумэщ техникумыр, Марыет къалэу Краснодар дэт училищыр къауухыгъэх. Къутаси Мыекъопэ медучилищыр кыуухыгъ. Ны-тыхэр къамыгъэуахыгъэхэу, ахэм ягъогу лгъагъо рыкІоу мэпсэх, мэлэжэх.

Хэгъэгу ззошхоу зыхэтыгъэм Хьодэ Юныс кытырищэгъэ тыркъоым зэгорэм заушгъы-гъагъэми, нэужым ахэр лгъэшэу къеогоожыгъэх. Танкист лы-бланэр непэ кытхэтыжъэп. Ау ар тыгу икІырп, псаоу тигъусэу тэлгытэ, игугъу дахэкІэ ашы икыоджэгъухэм.

Хьодэ Сэфр.

Лыбланэм итоп охъурэп

гъэх. Мыщ дэжыым мэз шьо-лырым пытапІэ шагъэпсынэу командованием унашъо кы-шыгъ. Танкистхэм яІофшІэн нахъ кынуу кычІахыгъ, лгъэ-сІдэм хэтым ежъ пае окоп ышы-мэ, ащ Іофыр шеухы. Мыдрэхэм танкым пае мэшъшхо атІын фаеу хыгъэ. Сыдэу шытми, чэщ ре-ным тІагъэхэми, нэфылтэр кы-зэкІимычызэ, пытапІэхэр агъэ-псыгъэх. Танкистхэм яІофшІэн зыщаухышхэм ежэщтыгъэхэм фэдэу, чэщ мэзахэм Сталинград кыхэтэджыкыгъэ къодыеу, п-ным исамолетхэм ягъогъо макъэ дунаир кызыкІахыгъэх. Хьуа-дэр бырсыр мэкъэхом кыгъэ-лгъэагъ, ытхыахлэм кІэгъэзы-кыгъэу зауэрэ дэлуагъэ, нэу-жым ошъогум иплгыхъэу фе-жыагъ. Ошъогур зэлъауныІы-гъэу самолетхэр къэбыбых, шы-тІу фэдиз мэхъух. Ащ фэдиз са-молет зэхэубытагъэу джы нэс Юныс ыльэгъугъэпышъ, хыгъэр зыфыхын ышІэрэп. Апэ ит са-молетхэм зыкырагъэзыхи, бом-бэхэр кыратэкъохыгъу рагъэ-жыагъ. Нэужым ятІонэрэ саты-рэм хэт самолетхэм чэзыр анэ-сыгъ. Чыгур мэтІыгурыгъ, мэ-гырзы. Іугъо зэрэутІэрэхымырэ стафэмрэ пчэдыжыпнэ нэфы-лыр агъэушІункІы. Бомбэу кырадзыхыр имыкыоу, фа-шистхэм пулеметхэмклэ машІор кыратэкъохы. Тизенитчикхэм альэклі къагъанэрэп, ошъогур «зэхакъутэу» машІор дагъэуае, пным исамолетхэм ащышхэри Іугъо шІуцІэр апыутІэрэхыкІэу къефэхых быухэзэ. Аужырэ са-молетыр къалэм шъхьарыкІы-жыгъэу къодыеу, пным итопхэм

зэ титопхэр маох. Хьуадэм пэ-зэнклэ шыпыкхъэу танк шгъэджэ-шышъ къэлэгъуагъ, зэпыу имы-Іэу топхэмклэ къэхъ. Ау топы-щэхэм Юныс гумэкІі шлагъо кыфахырп, ахэр къалэм дэ-фэх. Юныс гумэкІынуи чІыплэ ифагъ: е пным тыригъэфэн, е ежъ кызызыхыгъэфэн. Агузэгу ит танкым тыригъэпсыхъэу ригъэ-жыагъ. Мары инэрыплгъэ тет къаш цыкІур пным итанк пэ-чІынатІэ хыгъэ. Уагъэ. Хьуадэм итоп охъугъэп: пным итанк Іугъо зэрэутІэрэхыым чІухъумагъ, ащ нэужым башэ темышІагъэу мэ-шІо тхьобзэ плгыжыр кыдэ-быбэагъ. Ар апэрэ танкэу Юныс ыкыутагъ.

Заор ныбжыи мыуцужышхтым фэд. Пным итанкхэр зэпыу ямы-Іэу къэхъ, ахэр уцухэмэ, мино-метхэм кырагъажъэ. Самолет-хэри бэлэхъаех. Танкхэмрэ лгъэ-сІдэхэмрэ ахэм къалгъэкІох. Титанкистхэри пшыгъэх, чы-ем ригъэзыгъэх, тэрэз-тэрэзу зы-мышхагъэхэр тхьамафэ хыжы-гъэ. Аруу шытми, кызыкІахлэо ялэп, апэ рагъэхъу.

— Хьуадэр, ІэпыІэгъу кыс-фэхъу, экипажыр хэстыхъэ, о мардж, сикъош, — батальоным икомандир игушыІэхэр Юныс кылыгъысыгъэх. — Сыхэсты-хъэ, сикъош.

Капитаныр чІыплэ кыи ифагъ, ащ ІэпыІэгъэн фае, арымырмэ машІом хэстыхыащ. Ащ итанк Юныс кыпэблэгъабз, джары капитаныр кызыкІелгъэІурэр. Метрэ зытфых ныІэп зэрэпчы-жыр, ау ар зэпыпчыныр кыны-шху, шынагъо. Сыдэу хыушхыи, Юныс ащ ІэпыІэнэу тыриубы-

хэлажъэ. 1943-рэ илъэсым къа-уІэ. Казань шыІэ госпиталым ащ. Мыщ мэзи 8 шІэгъэнхэ фаеу хыгъэ, уІагъэр лгъэшэу хылыагъэ. Ылгъэ зэрэтырагъэу-цожыгъэм лыпыгъэу Юныс зэо гъогум техыахыгъ. Джы я 7-рэ гвардейскэ механизированнэ корпусым хэт. Къалэу Новоук-раинскэ заштэм анахъ бланэу зыкызыгъэлэгъуагъэмэ Хьуа-дэм ирасчет ашышхыгъ. Ащ пае генералэу Катковыр кІэтхэжы-гъэу Шытхъу тхылъ кыфагъэ-шъошагъ.

Къуаджэу Батызман дэжъ тан-кыр бронемэшІокум щеззон фае хыгъэ. Мы чІыпІэм Хьуадэм итанк мэзахэ зэрэхыгъэм лыпы-тэу къекІугъ. МэшІоку гъогум пэмыжыжэу нэгыриплІымэ мэ-шІо шхьобзэ плгыжыр кыдэ-быбэагъ. Ар апэрэ танкэу Юныс ыкыутагъ. Танкхэмрэ лгъэ-сІдэхэмрэ ахэм къалгъэкІох. Титанкистхэри пшыгъэх, чы-ем ригъэзыгъэх, тэрэз-тэрэзу зы-мышхагъэхэр тхьамафэ хыжы-гъэ. Аруу шытми, кызыкІахлэо ялэп, апэ рагъэхъу.

«Сызыфаер кыуасшы, джары о уихьадэгъу!» — гушІом хэтэу Хьуадэр къэуагъ. Лыбланэм итоп охъурэп алоба? ХэтІагъэм фэдэу машІокур зтеуцуагъ, зе-зыщэрэ щэрэхыр топыщэм ыкыутагъэу кычІахыгъ. То-пымклэ машІокум еохэу рагъэ-жыагъ. Фашистхэр къэожыынхэм

ЗЫФАТИОРЭР Теуцожь районмкIэ Гьобэктъуае ипшэщэгъэ пугъэу Тхьаркьохь (Ишпынэ) Муслымэт. Илъэс 17 нылэп ащ ыныбжыгъэр нэмыц техаклохэм кытатшылэгъэгъэ лъыгъэгъэ заор кызыжжэм. А лъэхъаным Муслымэт Мыекьопэ медучилищым шеджэщыгъэгъэ, кычIэ-кыжы чылэм кыгъэгъэжыгъагъ. Къуаджэм ыныбжыкIэ зытефэу дэсыгъэ хульфыгъэхэр зэкIэ дащыхи фронтным лухъагъэхэти, ахэм ачIыпIэ иуцогъэ бзылфыгъэхэм ясатыр эжыри хэуцуагъ, колхозым исчетоводэу пшэщэгъэжыем IофшIэныр ригъэжжэгъагъ.

А IофшIэныр илъэс фэдизрэ ыгъэцкIагъэу, 1942-рэ илъэсым имэкъуогъэу мазэ Iэшъынэмэ япшэщэгъэжыеу Муслымэт повесткэ кыфагъэхъышгъ, ищыкIэ-гъэ хьап-шыпхэр, гъомылэпхэ тIэкIу зырылгъэ Iальмэкъыр ылыгъэу апэ Пэнэжыкыуае военкоматым, етIанэ Краснодар нагъэсы. Мыш бэрэ дамыгъэхэу зыгъырашхэм Муслымэт Баку къулыкъур шчызыкышхэм ахъагъ. ПВО-м ия 335-рэ зенитнэ-артиллерийскэ полк ияпIэныр батальон изенитчицэу, исвязистэу щытыгъ. Адыгъу кыгъугъэр кьэбэртгэе пшэщэгъэжыеу Ку-мэфэ Фыжэ Бэллэки еджэщыгъэх.

Ахэм ябатареэ километрэ 40 фэдизкIэ Баку пэчыжэу Iуашхэм тетыгъ. Апэрэ мафэм кышгъэгъэжыгъэу пыир зыфягъэр Азербайджан ичIыдгъэ кычIэпхэр ылэ икыригъэхъанхэр ары. Ау ар фашистхэм къадагъэхъугъэп Тхьаркьохь Муслымэт игъусэгъэ зенитчицэхэм. Мафэ кьэс нэмыцхэм ясамо-лет-разведчикэхэр огум кыбыбэ-щытыгъэх, бомбэхэри кырадзыкы-щытыгъ. Ау ащ лъыпытэу дзэкIолI

Баку ичIыдагъэ кьэзыухъумагъэхэм ахэтыгъ

пшэщэгъэжыеухэр топхэм ячъалэхэти, пным мэшIошхо рашы-лэхэтыгъ.

Заор заурым гушIогъошхор яIэу пшэщэгъэжыеухэр къатIуп-щыжыгъагъэх, гъогуми кыте-хъажыгъэхэу арагъэгъэзжыи, КьокIыпIэ Чыжъэм агъэкIуагъэх япон заоми хэлэжъэнхэу. Ащи Тхьаркьохь Муслымэт кыхъэлэ-жыи, щытхушхо пылъэу 1945-рэ илъэсым ичIэпыогъу мазэ икьоджэ гупсэ кыгъэгъэжыгъ.

Илъэсищым ехьурэ ыпсэ емы-блэжэу пыир зэхэкъутэгъэным, ТекIоныгъэр кыдэхыгъэным хьал-лэлэу фэзоогъэ адыгэ пшъашъэм боевой бгъэхалхъэхэу Хэгъэгъу ззошхом иорденэу ятIонэрэ степень зилэр, медальхэу «За оборо-ну Кавказа», «За победу над Гер-манией», «За победу над Японией», Жуковым ычIэ зыхьырэр, «Фронтовик» зыфилоэр, нэмыкI-хэри ыбгъэ кыхъэлэдыкIыхэу чылэм кыдэхъажыгъагъ. Нэужым ахэм къахъуагъэх медаль-хэу «За доблестный труд», «Вете-ран труда», «70 лет Вооруженных Сил» зыфилохэрэр — зэкIэмкIи 18-м ехьу иIэу кытагъэлыгъэгъ.

Къуаджэм кызыгъэгъэжыем, зызгъэпсэфын ымыIоу нэмыц техаклохэм зэщагъэкъогъэ хъыз-мэтыр зыпкэ изгъэуцокыхэрэм ахэуцуагъ, цыфыхэр зылышхэзэ лэжыагъ. Къоджэ Советым исек-ретарыгъ, КПСС-м ирайкомы шыл-лэжыагъ, колхозым, гурыт еджа-пIэми ябухгалтерыгъ, илъэсыбэрэ связым иотделениеу чылэм дэ-тым ипэщагъ. ЛIэшIэгъуныкыо фэдизрэ Iоф ышлагъэу пенси-ем Iуагъэ.

Заом кызыекIыжыым бэрэ пэ-мылъэу Iэшъынэмэ япшэщэгъэ Муслымэт Тхьаркьохьомэ янысэ хъуагъэ. Унэгъо дахи ышлагъ. Гу-шIогъо гъогум техагъэхэу, лъфы-гыици зэдагъотыгъэу щытызэ,

ишхъэгъусэ идунай пэсашэу ыхъожыгъ. Ау ащ тхьамыкIагъор шьухыгъэ хьугъэп. ЫкьуитIуи зы-кьалэты, ахэм Муслымэт ащы-гушIуыкIыгъэ, анахыжыгъэу Кемалэ илъэс 25-рэ ехьу кымыгъэшIа-гъэу, ащ кыкIэлэтыкIорэ Руслан илъэс 50-м итэу дунаим ехыжы-гъэх.

— Непэ сигошэ Муслымэт илъэс 87-м ит, — еIо мыщ фэди-зыр кытфэзыIотэрэ инысэ нэут-хэ хуапхъэу СтIашъумэ япхъу Римэ. — Ыпхъу закъоу кьэнэгъэ Сусанэ унагъо ихьагъэу Инэм цIэпсэу. Джы ныор кызылхъэ-нагъэр сэры. Елэхъыфэ дэгъоу кызыдлэжыагъэш, сэри сьидэлэ-жъэжы. — Сэ сишхъэгъусагъэр сигуашэ ыкыо нахыкIэу Руслан ары, — тиупчIэхэм яджэуапхэр кьаритыкыгъэ кытфэуатэ Ри-мэ. — Ау сьдэу пшыи, пэсашэу Тхьэм Тихыжыгъ. Сэ бэрэ пэмы-лъэу илъэс 50 сыхъушгъ. Лъфы-гыиц сиI — Адам, Алий, Эмм. ЗэкIэми АкъУ-р къызгъэхъыгъ, унагъохэр ялэх. Эммэ Къатмэ яныс,

еджапIэм Iоф шешIэ. КъуитIури сэ кыслэхъэ-сых. Ахэми сабийхэри ялэх. Унэгъуищми а зы цагум тыдэс: сэрырэ ма-мэрэ тызыунагъу, ады-ритIури унэгъо шхъаф-шхъафхэу шыIэнхэу фаех. Сигуашэу заом хэ-лэжыагъэм зыгорэ кы-кыфапIэмэ, Iофым икIы-гъо кыфэдгъотышт шхъае, зи кытфэгумэ-кырэп.

Корр.: О хэти уз-лукIагъэр, уздэгъуцIа-гъэр, сыда кыуаIуа-гъэр?

Т.Р.: Сэ дунаим сыз-дэIуагъи, сыздэгъуш-лаги шыIэп. СымыкIо-шъунки, сымыгушIэ-шъунки арэп. КIо олэ-гъу симамэ иIоф зыте-тыр. УшхъарыкIыным, гум кьунэным иIоф

тетыжэп. ТиIоф дэй дэд. Ныом сыфэсакы, сыкIэрыкIын слэ-кырэп. СикIалэхэм ясабийхэри цыкIлх. Заом хэтыгъэу, кызе-гъэгъэжыым бэлахъэу Iоф зышIа-гъэм ыIуагъи, ышлагъи, ыгъэхъа-гъи пкIэнчэ хьугъэ, зыми кыри-дзэжырэп, зыгори кыфэгумэ-кыжыгъэу фаеп.

КытфэгумэкIырэ закъор, тауж итыр шынахыжыым ычIыпIэу, районым инароднэ депутатэу, тикъуаджэ идин хасэ ипашэу СтIашъу Славик. Республикэм и Премьер-министрэу КъумпIыл Муратэ районым кызэкIом зы-лунгIаки тиIоф зытетыр кызы-фэуатэм Тхьаркьохь Муслымэт автомашинэ кыраригъэтыгъ. А КъумпIыл Мурат ренэу Тхьэ сы-фелъэу псауныгъэ кырытынэу, итетыгъэ кIыхъэнэу.

Джы тызыфаер типсэупIэ зы-горэ кырашIэнэу ары. Тиунэ кыкIэлэшхы. ГъэгъэкIэжыгъэу ищы-кIагъэр макIэп. Ахэр зэкIэ комис-сиеу кьекIокIыштыгъэм едгъэлэ-гъугъ. ПсэупIэм ипроцент 40 гъэ-

цэкIэжыгъээн фаеу кырадзи дэкIыжыгъэх. Ау ащ тыхэфэ-жыгъэп, Москва зытэгъатхэхэм Мыекьуапэ шчызыхафынэу ты-кыагъугъагъ, районми Мыекьуа-пи Iогъогъогъо джэуапэу кьары-кыгъэхэм кыддэлэнхэу кыша-лорэп. Iоф зышIэн зылэкIышт-хэр унэм исхэу алыгъэ. Ахэм еж-хэми ашхъэ афэIыгыжырэп. КъызфапIэнэу тызкIэлэIурэр ахэр арэп, заом иветеранэу, амал зимылэжыэу Тхьаркьохь Му-слымэт.

Пэнэжыкыуае тыкызэсы-жыым райсобесым ипашэу Ты-гъужэ Руслан дэжэ тычIэхъагъ. «Тэ пшэрылгъэ кытфапIи, — кытфиIотагъ ащ, — комиссие зэ-хатчи, заом иветеранхэу, тыло-викхэу, блокадникхэу, шъузбэхэу районым исхэм IэпыIэгъу зэфэ-шхъафэу ящыкIагъэхэр зыфэдэ-хэр зэдгъашIахи, район админист-рацием етхьылэжыгъэх. Ахэр нэбгырэ 684-рэ мэхъух. Ежхэм ахэм унэгъо 30 къахахы (ахэм ахэт Тхьаркьохь Муслымэти) спон-сор зэфэшхъафхэм атырагоща-гъэх ящыкIэгъэ IэпыIэгъу афа-гъэцкIэнэу. Тэ кытфагъэзагъэр шъузбэу ЦыкIу Хъаныет. Мы лъэхъаным тирабочэхэм ащ иунэ Iоф шашIэ. Ау Тхьаркьохь Му-слымэт зэрапхыгъэр шIэрэп. Ащи нэмыкIэхми IофшIэнэу афа-гъэцкIэштхэр зыфэдэхэми, афашIэхэрэми сащыгуазэп. Ахэр зэкIэ кызоыIоштыр район адми-нистрацием ипашэ социальнэ IофыгъохэмкIэ игуадзэу Джармэ-кыо Юр. Ахэм афэгъэхыгъэ тхыгъэ нэужым кьэзгъэхъазырышт. Ау занкIэу, шхъыхыгъэу кьэлэгъэн фаер Тхьаркьохь Муслымэт уделэныр кылэжыгъэу зэрэщы-тыр ары.

НЭХЭЕ Рэмэзан.

Сурэтым итыр: **Тхьаркьохь Муслымэт.**

Тызэгъусэу тытекIуагъ!

КЪЭБЛЭГЪЭГЪЭ мэфэкIы-шхоу ТекIоныгъэр кызыдакы-гъэр илъэс 65-рэ зэрэхъурэм фэ-гъэхыгъэу смотр-конкурсхэр Теуцожь районым культурэмкIэ игъэIорышIапIэ зехицагъэх. Ахэр зыфэгъэхыгъэхэр районым куль-турэм иучреждениеу итхэмкIэ нахэ Iофтхьэбзэ ыкIи анахэ тхылгъэ выставкэ дэгъухэр зэхэзышхэ-хэр ыкIи нэмыкI Iофыгъохэр арых.

Ащ фэдэ кьэгъэлэгъон Теу-цожь районым ибиблиотека шхъаIэ мэлылфэгъгъым и 20-м щырекIокIыгъ. Ащ фэгъуысгъэ 2010-рэ илъэсэу ветеранхэм яилъэсэу агъэнэфагъэм идивизэу «Тызэгъусэу тытекIуагъ!» Мы кьэгъэлэгъоным кьедгъэблэгъа-гъэх тиадминистрацие IофышIэ-хэр, заом ыкIи IофшIэным яве-теранхэр, гъэсэныгъэм ыкIи куль-турэм яIофышIэхэр, кIэлэеджа-кIохэр.

Библиотека иIофышIэхэм тхылгъэ выставкэ гъэшIэгъон къа-гъэхъазырыгъ. Мыщ ззошхом ехыылэгъэ тхылхэу, статьяхэу библиотекэм илэхэм нэIуасэ афи-шыгъэх. Тирайон шыщхэу Со-

ветскэ Союзым и Лыхъужьхэу Нэхэе Даутэ, Бжыхъэкъо Къым-чэрые, Карницкэ Михаил ыкIи дзэкIолI Щытхъум иордениц зэ-ратыгъэу Гошэкъо Махъмудэ яхыылэгъэ стендхэр выставкэм хэтых. ТекIоныгъэр кыдэзыкы-гъэхэу тирайон щыщ нэбгырабэ-мэ ясурэтхэр, ядокументхэр, яор-денхэр, ямедалхэр библиотекэм иIофышIэхэм бэу къагуоигъэх.

Пэнэжыкыуае шыщхэу Тхьа-гъэпсэу Чэлэмэт ехыылэгъэ стенд гъэшIэгъон библиотекэм иIофы-шIэхэм къагъэхъазырыгъ. Мыщ хэт картхэр, гъэзет статьяхэр, до-кументхэр, писъмэхэр жы дэдэу щытых, ахэр зэкIэ ежэ Чэлэмэт ыугъоигъагъэхэу кытатагъэх. Тхьагъэпсэу Хэгъэгъу ззошхом фэ-шхъафэу КъохъэлIэ Украинэм 1939-рэ илъэсым щыкIогъэ заоми, советскэ-фин заоу 1940-рэ илъэ-сым шылагъэми ахэлэжыагъ. Хэ-гъэгъу ззошхом Чэлэмэт апэрэ ма-фэм шегъэжыагъэу шызэуагъ, фашизмэ янабгъоу Рейхстагыр зыштагъэхэм ахэтыгъ. Ар зыдзэ-уагъэхэу Советскэ Союзым и Лыхъ-ужьхэу генерал-полковникэу М.В. Шатиловыр, С.А. Неустрое-выр, М.В. Кантария ыкIи нэ-мыкIыхэм Чэлэмэт аготэу ясурэт-хэр стендым хэтых. Тхьагъэпсэу илэхъагъэхэм апае орденхэр ыкIи медальхэр бэу кыфагъэ-

шъошагъэх. Ахэри выставкэм шалэгъугъэх.

Пэнэжыкыуае шыщхэу Къат Даутэрэ Хъачмамыкыо Даутэрэ яхыылэгъэу стендхэр ашIыгъэх. Кытыр летчик-истребителэу заор апэрэ мафэм шегъэжыагъэу кы-кIугъ. Заор аухынкIэ мэфэ тIокI нахэ кьэмынагъэу Австрием ар кышауауыгъ. Даутэ орденэ ме-дальрэ бэ кыфагъэшъошагъэр. Ятэшым идокументхэр зыугъо-гъэу библиотекэм кьэзытыгъэр Къат Аминэт ары. Ар библиоте-кэм кьедгъэблэгъагъ ыкIи игуапэу къакIуи кIэлэеджакIохэм къафи-Iотагъ ятэшым ехыылэгъэу янэжэ кыпIотэжыштыгъэхэр. Аминэт библиотекэм иIофышIэхэм афэрэ-загъ районым, чылэм шыщхэу заом хэлэжыагъэхэм яхыылэгъэ-гъон гъэшIэгъонхэр зэрашIхэрэм ыкIи кыпкIэхъухъэхэр кIэлэхэр ти-тарихъ зэрэщагъэгъуазэхэрэм апаи.

Хъачмамыкыо Даути заом апэ-рэ мафэм шегъэжыагъэу Iухъагъэ-хэм ашыщ. Ар снайпер бэлахъэу щытыгъ. Къалэу Сталинград щы-кIогъэ ззошхом щызаозэ къауИи, Кисловодскэ дэт дзэ госпиталым идунай щихъожыгъ ыкIи ащ цагъэтылгыгъ.

Пэнэжыкыуае шыщхэу ыкIи лыгъэныгъэшхо зыфапIэу Лъэцэр

Теуцожь Хэгъэгъу ззошхом хэлэ-жыагъ, ар дзэ флотым хэтыгъ, За-полярьем икьэхъумэн илахышIу хишIыхъагъ, игъэхъахэхэм апае орденхэр ыкIи медальхэр бэу илэх. Зэо ужым IэнэтIэ инхэм аIутэу Теуцожь Iоф ышлагъ. Гъэхъагъэу илэхэм афэшI Лъэцэр Теуцожь иунагъо зытес урамым ышIэ фа-усыгъ.

Библиотекаем материал гъэшIэ-гъон кыугъоигъэ партизан отря-дэу тирайон щызэхашэгъагъэм ехыылэгъэу. Стендым хэтых пар-тизанхэу Сорокин Михаил, Чэ-сэбий Пыикто, Бэрэджэ Хъасанэ ыкIи нэмыкIэхэм ясурэтхэр. Соро-кин Михаил янэу ыкIи ышыпхъоу нэмыц техаклохэм палъэгъагъэ-хэм, ышыпхъоу Рае икIалэхэу кыкIэныгъэхэм, ышнахыкIэу Володе ягъунэгъухэм нэмыцхэмэ ашIуагъэбылти псаоу кьэнэгъа-гъэхэм ясурэтхэр мыщ щытэлэ-гъух.

ТекIоныгъэр кыдэхыгъэным хульфыгъэхэм аготхэу ялахышIу хашIыхыгъэ тибзылфыгъэ цIэры-Iохэу Iэшпынэ Рае, ГутIэ Захьрэт, Пэнэшъу Гошсэхъу ыкIи нэмыкI-хэм. Ахэми яхыылэгъэу материал гъэшIэгъонхэр библиотекэм иIофы-шIэхэм аугоигъэх.

Аныбжэ зэрымкыурэм пае заом амышагъэхэу, алгэI къа-мыгъанэу лэжыагъэхэу, фронтным

ищыкIагъэхэр игъом IэкIэзгъа-хъэщыгъэхэу нэбгырэ 623-рэ ти-район ис. Ахэри ащыгуапшагъэ-хэп апIэ кыраIонэу — Пэнэжы-кыуае шыщхэу Тхьагъэпсэу Хъа-бидэт, Тхьаркьохь Зулихъ, Нэ-мытIэкъо Саламэт, Гъобэктъуае шыщхэу Уджыхъу Сар, Iэшпынэ Фатимэт ыкIи нэмыкIхэр.

Къэгъэлэгъоным кIэлэеджа-кIохэр дэгъоу хэлэжыагъэх. Ахэр усэхэм кьаджагъэх, Мурэтэ Чэпае ипсэсэу «Шъузбэхэр» зыфило-рэм шыщ пычыгъо, инсцениров-кэ гъэшIэгъон тидзэкIолIхэм язэокIагъэ ехыылэгъэу къагъэ-лэгъуагъэх.

ЗэлукIэм кьекIолагъэхэм би-блиотека иIофшIэнэу ышлагъэм осэхэу фапшыгъ. Мыщ фэдэ Iофы-гъохэм заом текIоныгъэр кышчы-дэзыкыгъэр тикъэралыгъоу зэрэ-щытыр, апышэ кьинэу дэжыгъэр, тхьамыкIагъоу заом тыхэгъэгъу кыфыхыгъэр тицIыфхэм, ти-ныбжыкIэхэм ашIэнымкIэ мэ-хъэнэшхо яI.

БЭРЗЭДЖ Ларис.
Теуцожь ЦБС-м ипаш.

— Чатиб, уахътэу блэкыгъэм еплъыкIэ зэфэшхьафхэр фыуилэнхэ фае. Ахэм ягуыгу кIэ-кIэу кэпшылъыгъэм дэгъуыгъ.

— Цыфымрэ уахътэмрэ. Ахэр лъэшэу гошчыгуаех. Хэтрэ цыфыи зэ нылъп тичыгу кызырэтэхорэр. Ау ащ фэдэ цыфлэныгъабхэр зэх-хьохэш, тарихым лъапсэ фэху. Арэушты цыгми, цыфым игукъэкIыжхэм анахъ кяхэнэ-жыерэр ежъ ышхьэкIэ блэкыгъэ уахътэм кышхьаулагъэхэр ары.

Сэ Хэгъэгу зошхомрэ ИофшIэ-нымрэ сыраветеран. Иоф зыщыс-шIэгъэ охътэ кIыхьэм кыкIоцI Адыгейм иэкономикэ хэхьоныгъэ егъэшылъыгъэным сфэлъэкIыштыр зэкIэ хэсшылъыгъэ. Хэкум има-шинэ-трактор парк зэкIэ техника-кIэклэ сьулъыгъэ. ХэкумкIэ апэ-рэу мэкъумэщ хьызмэтым инже-нер кьулыкъу пэрыгыр цагъофе-дэу згъэпсыгъэ. Адыгейм имэкъу-мэщ хьызмэт итарихъ ыпкIэ кы-хьыфагъэу а отраслэм цагъэ-федэрэ объекткIэхэр язгъэшыл-гъэх, хэкур экономикэмкIэ гъэпы-тэгъэным фэгъэхьыгъэу ИофшIа-пIэу сызипэшагъэхэм зэшIахы-гъэр макIэп. Тихэку ильэс 46-м ехъу «Мэкъумэшттехникэм» иобъ-единение шызэхашэн алъэкIы-гъэп, а Иофыр хэкум шызэшIо-хыгъэн зэрэфаер краим ипашэхэм агурьзгъауи, занкIэу Москва кыкIэу тищыкIэгъэ мылтыкур хэ-кум кыкIэклэхъу гъэпсыгъэным ИофшIа-пIэу дэсшIагъ. Ащ ишIагъэ-кIэ, охътэ кIэклэм кыкIоцI Адыге-им и АПК краим ауж кызырэтэ-нэштыгъэр дэгъэзыхьыгъэ хьугъ-ыкIи экономикэм хэхьоныгъэ ышIыным ар лъапсэ фэхуыгъ.

— Ащ фэдэ ИофшIэныбуу ори узипэщэгъэ коллективхэм и зэшIошхьыгъэхэм шIагъэу кы-тыгъэр хэти инэрлыгъэу. О пшхьэкIэ уахътэу кызырунэ-кIыгъэм сыда кыпфыхьыгъэр, ащ сьд фэдэ уаса фэпшылгъэр?

— Сэрмэ Иофыр зыфэгъэхьы-гъэр, охътабэ теппагъэми, сыныб-жыи дэхэклае хьугъэми, бэшIагъэу блэкыгъэ мафэхэм лъэшэу сыз-гъэгумэкIырэ «улагъэхэр» кысты-рашагъэх. ЕтIани егъашIи сщы-мыгъушпэщтыр лажъэ симылэу, симыхьакъхэр кыстыралъхьэхэзэ кьин чIылабэхэм сарадзэу кы-зырэхэкIыгъэр ары.

Ильэсыбэу кьэзгъэшIагъэм кыкIоцI сызшхьамысыжъэу цыфхэм Иоф афэсшIагъэу, Адыге-им иэкономикэ гъэпытэгъэным сIахьышIу хэсшылъыгъэу, пред-приятыхэр, организациехэр ыкIи объединениехэр мымакIэу згъэ-псыгъэхэу, ситIукIэ насыпэу си-лэр зыфэсшIыжыгъэу слъытэзэ, партием ипашэхэм ащыщхэм а пстэур зыкIи кырамыдзэу, охъ-табэрэ ушэтылэ чIыпIэхэм сара-дзэу кыхэкIыгъ. ЫужыкIэ дэгъоу кызыгурыложыгъэ а лъэхьаным Иофыгъэ зэфэшхьафхэм кIэша-кIоу урялэныр, цыфхэм лъытэны-гъэ кыпфашIэу ушIэныр ыкIи партийнэ организациехэм япашэ-

Шьузэзгъаджэ сшIоигъом ащ фэдэшхьэ зыкIыфэсшIы-гъэр лIэу сыкызытегушылэ-щтыр, нахъ тэрэзэу кьэпIош-тэ, сигушылэгъуштыр бэмэ зэрэшIэрэм сыщыгуаэзэш ары. ЫныбжыкIэ ар ильэс 80-м нэсыгъ, неущ, жьоны-гуакIэм и 9-м — анахъ ти-мэфэкIышхо мафэу ыужыкIэ Теклоныгъэр зыщыхэдгъэу-нэфыкIы хьуштым тефэу 1930-рэ ильэсым Теуцожь районым итыгъэ кьоджэ дахэу Шыхьанчэрыехьаблэ кышхьыгъу. 1951-рэ ильэ-сым гурыт еджапIэр, 1956-рэ ильэсым Кубанскэ мэкъумэщ институты инженер-меха-ник сэнэхьатыр илэу кыуухы-гъэх. 1956 — 1959-рэ ильэ-схэм кьуаджэу Улапэ дэтыгъэ МТС-м апэу инженер-ме-ханикыгъ, етIанэ инженер шхьэлагъ ыкIи идиректорыгъ.

Чатибэ хэта зымышIэрэр?

хэм ащыщхэм ямызакъоу, «си-ныбджэгъу» зызылпэгъыжы-тыгъэхэм анахьшIоу Иоф пшIэ-ныр шынагъоу зэрэщытыгъэр. Партием сыхагъэкIэу кыхэкIыгъ, ау симылэжъэ Иофхэр кыспы-зылхьыштыгъэхэм ягухэлъ кьа-дэхуыгъэп, партием сыхэхьа-жыгъагъ.

— «Хэкусельхозтехникэм» а лъэхьаным гъэхьэгъэ инэу ышIы-гъэхэр хэкум ыкIи краим ямы-закъоу, фэшхьаф крайхэм и хэкухэм и ащызэшIахьыгъэ-гъэх. Ащ фэдэ гъэхьагъэхэр шьу-шIыныгъэмкIэ хэкум ипартыйнэ органхэр лъыгъэу кыпфэхьу-щтыгъэхэа?

— Тхьауегъэпсэу, упчIэ дэгъу кысэптыгъ. Партийнэ органи-зациехэм язекIуакIэ джы тызхэт уахътэм шызэхьэсфинеу сыфаеп. Сыда помэ, Иоф зышысшIэгъэ ильэс анахьышIухэр а уахътэм те-фагъэх. Нафэу зэрэщытымкIэ, партием ышIырэ унашбохэр зэкIэ а лъэхьаным тэрэзэу шыпIыгъэн-хэ фэягъэ, ахэм хэкуыоныгъэхэр афэхьуштыгъэхэм, зи ямылуалэу бгъэцкIэнхэм уфашщытыгъ. Ащ тифошIэн кыгъэхьылыгъэу кыхэ-кIыштыгъ, ау кIуачIи амали кызы-фэдгъотыжыгъэхэи, шIагъэ кызы-кIэклорэ ИофшIэн зэфэшхьафхэр зэшIотхыштыгъэх.

Сьд фэдэ пашэ тыдэ Иоф ше-шIэм, лъэуж дахэ кыгъганэ шIоигъу. Сэ сырэгъушхо ильэс 40-м ехъу пэщэ ИофшIэныр зыс-гъэцкIэм, цIэ лъапIэхэр кыс-фаусынхэм ыкIи наградэхэр кыс-сатынхэм апае сымылажъэу цыфхэм сшIошIагъэ кыкIэклэ-штым осэ тэрэзэ кыратыным сы-зэрэпылыгъэм.

Партийнэ ИофшIэхэр кызы-дэлъышIыгъэхэа зыфэпIоштым фэгъэхьыгъэмэ, мыщ ыуж кьэс-лоштыгъэм ар нафэ кьашIы. Ильэс 25-м ехъу Иоф зысэшIэм партием ихэку комитет ибурэ тифошIэн шыхэпIагъэхэу, ащ ифэшхошэ уасэ шьратыгъэу зыкIи кыхэ-кIыгъэп.

Ащ фэдэ гъэхьагъэу тшIыхэ-рэм агъэрэзэнхэм ычIыпIэкIэ, «Хэкусельхозтехникэм» хэхьоны-гъэу фэхьухэрэм яфэшхошэ уасэ партием ихэку комитет ипашэхэм фашIыштыгъэп. Тиобъединение ИофшIэныгъэмкIэ опыгъэу илэ хьугъэр зэгъэшIэгъэным ыкIи ар пропа-гандэ шIыгъэным афэгъэхьыгъэ Урысые семинар-зэIукIэ кьалэу Мыекъуапэ шызэхашэнэу гупчэм

зыщырахъуухэм партием ихэку комитет ипашэхэм ащ дырагъэ-штагъэп.

— Ащ фэдэ гъэхьэгъэшIоу объединением илагъэхэм апае ИофшIагъэу улэхэм яфэшхошэ уасэ кьазэрэфамышIыгъэр угу кьеуа?

— Ари упчIэ дэгъу. ЗанкIэу кьасIо сшIоигъор сшIошIагъэ ифэшхошэ уасэ кьазэрэрамы-тыгъэр бэрэ сыгу кызырэкIы-жыерэр, ар зэрэсшIомытэрэзыр ары. «Мэкъумэшттехникэм» и Адыгэ хэку объединениеу ильэ-сыбэрэ сызипэшагъэм игъэхьа-гъэхэм афэгъэхьыгъэу партием ихэку комитет ипленумхэм, хэку советым исессиехэм, мэкъу-мэ-щым фэгъэхьыгъэ хэку зэIукIэхэ-ми кьашашIыхэрэ докладхэм зы шьтхьу гушIыи кьахагъафшты-гъэп. Хэкум анахъ объединение инэу нэбгырэ мини 5 фэдиэ хьа-зыр зыщылажъэщтыгъэу краим ыкIи УФ-м хагъэунафькIырэ чIыпIэхэр ренэу ащыгуыбыты-щтыгъэми, шьтхьу гушIыи кыт-фалоныр е тфатхыныр адэщты-гъэп. Ащ кыхэкIэу обществэм гъэхьагъэу тилэхэр лъылысшты-гъэхэп.

Джащ тетэу Иофыр зэрэгъэпсы-гъагъэм, шыпкьэр пIоштыгъ, лъэ-шэу изэрар кытэкIыштыгъ, ау сэ наградэ кьэзгъэхьаным паеп ащ фэдэу Иоф зыкIэсшIагъэр. Цыф-хэм лъытэныгъэу кысфырылэм ренэу ифэшхошэ уасэ фэсшIы-щтыгъ, Иоф кызыдзышIэхэрэм дэгъоу зэкIэ кьагурылоштыгъ.

Джы Иофыр фэшхьаф хьугъэ. Сэ лъэшэу сыфэрэз непэ Адыге-им илэ Президенту Тхьаклушынэ Аслъан. Ар зэрэIушыр, Иофу зы-фэгъэзагъэр дэгъоу зэригъэцкIэ-рэр нафэ кьэшIы мафэ кьэс. Сэ кысэхьылагъэмэ, лажъэ зэрэси-мылагъэр дэгъоу кызырэгъурыла-гъэм, кысфисшIагъэм лъэшэу са-гъэрэзэ.

Джы кыхэзгъэщы сшIоигъу «Хэкумэкъумэшттехникэм» икол-лектив ИофшIагъэу илагъэхэу цыф-жугъэхэм арамэгъэшIэным пае зы шьтхьу гушIыи зэрамылуалэ-щтыгъэхэр зыфэдагъэхэм ащыщ-хэр. 1968-рэ ильэсым «Мэкъумэ-шттехникэм» ихэку объединение краим хэмытыжъэу шьхьафы хьу-гагъэ. Ащ ищыкIагъэр зэкIэ Мос-ква занкIэу кьикIэу кыкIэклэхэ-щтыгъ. Ильэс кьэс трактор 700-м ехъу, хьылъэзэщэ автомашинэ 600-м ехъу, комбайнэ 400-м ехъу

1957-рэ ильэсым кышхьэгъэ-жыагъэу КПСС-м и Адыгэ хэку комитет мэкъу-мэщымкIэ иот-дел инструкторыгъ. 1960-рэ ильэсым Джэдэжэ МТС-м ди-ректор фашIыгъ, етIанэ а рай-оным «Мэкъумэшттехникэм-кIэ» иобъединение пащэ фэ-хьугъ. 1964-рэ ильэсым Теу-цожь районым мэкъу-мэщым-кIэ игъэлорышIаплэ ипашэу агъэнэфагъ. 1965-рэ ильэсым кышхьулабгъэу 1983-рэ ильэ-сым нэс «Мэкъумэшттехни-кэм» и Адыгэ хэку объедине-ние итхьамэтагъ.

Бэмэ кьашIэгъэн фае зигу-гъу кьэсшIынэу кьэзгъэжъа-гъэр зыщыщыр. Ары, тэрэз, ар Хьунэго Чатиб Ибрахь-мэ ыкьор ары.

Чатибэ иобилей кызыщыб-лэгъагъэм гушIылэгъу дьтылагъ. ТиупчIэхэм игуапэу джэуап ащ кьаритыжыгъ.

хэмкIэ сыкандидат, сьпрофессор, Теуцожь районым, Адыгэкьалэ, кьуаджэу Шыхьанчэрыехьаблэ сырацIыф гъэшIагъ. Тызыхэт лъэхьаным Адыгэ Республикэм иобщественнэ-политикэ шьIагIэ сишхьыпкьэу сыхэлажъэ. АР-м мамырныгъэмкIэ и Лигэ иреспубли-кэ совет, республикэ общест-веннэ движениеу «Адыгэ Хасэм» исполком, Урысые политическэ партией «Единэ Россия» сахэт.

— Зиюбилей кьэблагъэрэм ишэн гъогуу кыкIугъэм уасэ фишIыжыныр. Уфитыгъэмэ о ащ сьд фэдэ зэхьокIыныгъэхэа хэтишхьащтыгъэхэр?

— Зэп сэ сшхьэ ильэсэу кьэзгъэшIагъэхэр зэрэщызэгъэ-фагъэхэр. Кьызэхьыгъэри сымы-шIэу загъорэ мыщ дэжым узэ-рэзекIуагъэр тэрэзэп, ау мыщ фэдэ чIыпIэм уимыфэшIуашэу кьыбдэзекIуагъэх зыфэпIоштыр сыгу кьехьэх. ЗэкIэ сэ кьэзгъэшIа-гъэм сызыхэтыгъэр ыкIи сшIагъэр сизакъоу згъэцкIагъэу слъытэ-ррп, а пстэур зэкIэ сыкызыхэ-хьухьэгъэ уахътэм кьызыдихьыгъ. Сыздэлэжыагъэхэм ыкIи ныб-джэгъоу сшIагъэхэм зэдэгъэцэ-кIэгъэ тарихъ кIэныжъ ар зэкIэ.

КьэзгъэшIэгъэ шьIэныгъэм сы-рыраз. БлэкIыгъэм кьэбгъэгъэзэ-жын пIэкIыштыгъ, узхэт лъэхьа-ныри зэкIэ о узэрэфаеу зэпыфе-ррп. Сэ сишIэныгъэ сызкIыгъэ-разэрэр дэгъоу сшIэрэм ыкIи згъэ-цкIэн слъэкIырым сыдыгъуи сы-зэрапылыгъэр ары. Цыфхэм сызэхашIыкIыштыгъ ыкIи цыхъэ кысфашIыштыгъ, ар сэркIэ зэ-римыкьэу шьIэп. Сыдыгъуи ахэм анэхэм занкIэу сакIаплъэщтыгъ. СыныбжыкIагъ, сшIауагъэ изыгъ, ИофшIэным изэхэщэн нэмыкIэу гъэпсыгъэн зэрэфаер дэгъоу кызыгурылоштыгъ. Ащ кыхэкIэу псэолъакIэхэр гъэпсыгъэнхэм, предприятиехэр ыкIи организа-циехэр кIэу зэхэщэгъэнхэм си-шхьыпкьэу сапылыгъ. Сыргъу-шхо тифошIэн сыдыгъорэ уахъ-ти гъэхьэгъэшIухэр зэрэщытшIы-щтыгъэхэм.

— Чатиб, иуобилей сьд фэдэ гъэхьагъэр улэхэу угъэжыкIагъэ?

— Сэ лъэшэу сыфай зэкIэ Уры-сыем игъусэу ти Адыгэ Республи-кэм лъэхьэнэ кьинхэр дэгъоу зэ-пичынхэу. Сицыхъэ тель ти Пре-зидентэу Тхьаклушынэ Аслъан хабзэм иорган пстэухэм якьу-тамэхэр зэкъуиугъэуцонхэ зэри-лэкIыштым. АР-м мамырны-гъэрэ зэгурылоньгъэрэ ильын-хэм ащ игухэлъ пстэухэри афе-гъэзагъэхэш, гъэхьагъэ зэришIы-штым сицыхъэ тель.

Ныбджэгъуу благъэу сшIэ пстэу-ми, Иоф кызыдзышIагъэхэм — зэкIэ сызышIэхэрэм неущрэ мэ-фэкIышхом — Теклоныгъэм ия 65-рэ ильэс пае сафэгъушIо, псау-ныгъэ пыгъэ ялэнэу, гухэлъэу ра-хьухьэрэр зэкIэ кьадэхьунэу са-фэлыагъ.

— Чатиб, ори бэгъашIэ охъу!

ДэгъушIагъэр
ЛIЭХЪУСЭЖЪ
Хьаджэртбы.

Тылым щылагъэхэри тхъагъэхэп

Непэ зигугъу къэтшыщт тыловикэу Нэхэе Шамсудинэ Адыгэкъалэ щэпсэу. Къызыщы-хъугъэр ыкIи зыщанIугъэр Iэры-шыхыр ашы зэхъум къагъэко-щыгъэгъэ Едэпсыкъоешхор ары. Янэ-ятэхэу Амзанэрэ Тыжынкэрэ мэкъумэщышIэ къызэрыкIуа-гъэх.

Зэшхъэгъусэхэм лъфыгы-тфэу ялагъэм анахыжыгъэу Асхад къыкIэлъыкIощтыгъэр Шамсудин. IофшIэныр шIу ылъэгъоу щытыгъ. Ныбжы-кIэ дэдэу IофшIэныр ригъэжъ-гъагъ.

— Ащыгъум заор къежъ-гъагъэп, — игукъэкIыжъхэм та-щегъэгъуазэ Шамсудинэ. — ЯплIэнэрэ классым сисыгъ. Ты-къызэрэатIупщэу колхозым сы-кIощтыгъ. КъэсэшIэжы сено-косилэкмIэ мэкъур, етIанэ ко-цыр зэрытыупкIэщтыгъэр. Iоф зыдэсшIагъэхэм ащышых сятэ илэгъуштыгъэхэу Лымыщэкъо Муратэ, Къэращэкъо Сэфэрбий, Нэхэе НэхъуатIэ, БжъашIо Мы-хъамодэ, Хъатхъохъу Мосэ. Ахэр сенокосилкэм тесыштыгъэх, сэ апэ итышым сытесэу къесшэ-кIыштыгъ. Ащ ыуж тIэкIу зы-къызытэлэтым тамыгъэшIагъэ щыIэп. Мыекъопэ ГЭС-ри Щыкъ псыIыгъыпIэри ашIыхэ зэхъум сахэлэжъагъ. Кум сисыгъ, къаз-гырыр сIыгыгъ. Щыкъ псыу-бытIыпIэм къыздышIагъэх Чэ-сэбий Хъазрэт, Джанхъот Ам-занэ, Хъот Шыхъамызэ. Къыны-гъэ. Тшхын кытатыштыгъэп. Таджъ тыкэкIожьымэ, гъомы-лапхъэу щылэр тхызэ Iоф тшIэ-щтыгъ.

Корр.: Ахэр заом ыпэкIэ ары зытIагъэхэр. Нэмыцхэр чы-лэм къызэрэдэхъэгъагъэхэр, шъуIофхэр зыфэдагъэхэр къытфэIуатэба?

Н.Щ.: А лъэхъаныр тхъамыкIэ-гъошхуагъ. Тичылэ удэсыжыкын плъэкIынэу щытыгъэп. Нэмыц-хэр етIупщыгъэу кыдаошты-гъэх. Унэхэр къакъутэщтыгъ. Тэ

тиуни лагъымэ къытефэгъагъ. Ащ фэшI чылэр къэтыбгынэн фаеу хъугъагъэ. Унагъо пэпчъ шъхъадж иIэу къыштэн ылъэ-кIыштыр ыIыгъэу, лъэсыр лъэ-сэу, кур коу, кIэлэцIыкIухэр аIыгъэу тигъунэгъу къуаджэу Ленинхъаблэ тыкэкIожьыгъагъ. Сэ чэмыр есцэжъэжыгъэу ла-гъымэр къызэом былымыр къы-гъащти, сырилъшъуажы, сиу-кIыгъахэуи ашIошIыгъагъ. Къи-нэу тлъэгъугъэр зэкIэ къэлотэ-жыгъуай. Натрыф тIэкIу дгъо-

зыпкъ игъэуцожьыгъэныр, заоу кIорэм IэпыIэгъу фэхъугъэныр ары. Зыфагъэзагъэр пхъэшIэн Iофыр ары. Мотор зытет къошъо цIыкIухэмкIэ дзэкIолI улагъэхэр Новороссийскэ къырашалIэ-щтыгъэх, загъэзжыкIэ щэгын-хэр фронтым Iутхэм афашэ-щтыгъ.

— Мыщи гъолыпIэ тэрэзи щытилагъэп, — еIо Шамсудинэ. — ТшхыштымкIэ Iофыр ащ нахъ дэжыгъ. Заор кIощтыгъ, къыныгъэ. ЦIэхэр хъонгъэх, та-гъэчыештыгъэп, фэтагынэ зы-щытфэти тыгъолъыжыштыгъ. Рабочхэм хыбэи хъугъэхэу, мы-кIожьышхуэху ахэтыгъэр макIэп. Дзэ къулыкъур Сахалин ши-хыгъ. 1952-рэ ильэсым ащ къы-

тымэ, ар агъэтакъомэ, ахъаджы-жъэу, хъантхъупс ашIэу, шэ ха-кIэу тагъэшхымэ тигушIогъо-шхоштыгъ. Тиунэ исыгъэхэр че-хословакыгъэх. Ахэр цIыф дэ-игъэхэп. Тшхын тIэкIуи гъэбы-лгыгъэкIэ къытатыштыгъ. Ау нэмыцхэм ащышынэщтыгъэх. Ахэр хъашхъурIум фэдагъэх.

Нэмыцхэр тихэку зырафы-жыкхэм къуаджэхэм адэлъыжъ щылагъэп, нэкI-псыкI ахэр пым къышIыгъагъэх. Губгъохэри, ха-тэхэри цIыраульэ хъугъагъэх. ЗэкIэ икIэрыкIэ шъыпкъэу егъэ-жъэжыгъэн фэягъэ. Узэрэлъжэ-ни пшхыни шылагъэп, хъамбар-хэри нэкIыгъэх. Заор кIощтыгъ. Ащи тыдэлэн, тэри тыщылэн фэ-ягъэ. КъэлэгъошIу, ау ар лъэшэу чIыпIэ хылыгъагъ. Арышъ, ты-лым щылагъэхэри тхъагъэхэп.

Iоф зышIэнэу чылэхэм къадэ-нэгъагъэр лIыжъхэр, бзылфы-гъэхэр, кIалэхэр арых. Тичэмхэр кIэшIагъэу тыжъоштыгъ. Сигъу-сагъэх Лымыщэкъо Аминэ, Джанхъот Аскэр, Лымыщэкъо Рэщидэ, Хъатхъохъу Мухъдинэ, Хъахъукъо Шамсудинэ. Джау-щтэу тызэхэтэу тызэдэлъжызэ Iоф тшIэщтыгъ. Тхъамэтагъэр Хъатхъохъу Мухъаджыр. Сэри сызыфагъазэрэр згъэцакIэщтыгъ. Сыучетчикэуи колхозым сыри-секретарэуи кыххэкIыгъ.

1944-рэ ильэсым Нэхэе Шам-судинэ комсомолым хагъахъэ. Игъусагъэх ячылэ кIалэхэу Ма-мыекъо Аскэрбийрэ Лымыщэ-къо Аминэрэ. Комсомол билет-хэр къаратыжыхъэшъ, кухэм арагъэтысхъэхэшъ Краснодар нагъэсых, етIанэ мэшIокукIэ Новороссийскэ ащх. Япшъэры-лгыгъэр зэхэкъутэгъэ къалэр

зекIыжыкым иныбджэгъоу НатIэ-къо Аюбэ игъусэу Сталинград ГЭС-м игъэпсын хэлэжъагъ. Мыщ шофер сэнэхъатыр щызэ-ригъэгъоти, 1956-рэ ильэсым нэс къышылэжъагъ, ищытхъуи ари-гъэуагъ.

— Рэмэзан, зы лъэIу цIыкIу сфэгъэцакI, — икIэухым къыкIэ-лъэIу ар. — Сталинград ГЭС-р язгъэшIыштыгъэ тхъаматэр Мо-сква зашъжыкым, ащ ычIыпIэ къырагъэхъэгъагъэр МайГЭС-р язгъэшIыгъэгъэ Гаевскэр ары. Ар къызэрэсфэдэгъугъэр жэм къыхъырэп. Мыекъуапэ щы-щыгъ. Сыфэягъ ежыыр арми, ыкIоми, ыпхъуми къэзгъоты-жынкэу. Адыгэкъалэ сьдэс, си-тефон (887772) 9-12-55.

Къуаджэм къызегъэзжыкым чIыпIэ колхозым ишоферыгъ, тучантесыгъ. Iоф ышIэзэ Шыт-хъалэ дэт сатыушI техникумыр къыухыжыгъ. Чылэр къагъэко-ци, Адыгэкъалэ къызэгъэкIожъ-хэм совхозэу «Путь Ильичам» имеханизированнэ хъамэ ипэ-щагъ, сымэджэщми изавхозыгъ, илъэсипшI фэдизрэ Шэндъыкэ дэт чэтэхэу совхозым ибройлер цех иIэшхъэтетыгъ.

Унэгъо дахи ышIагъ. 1954-рэ ильэсым шъхъэгъусэ фэхъугъэр ячылэ шыщэу Хъатхъохъумэ япхъу Гоцнагъу. ЕгъашIэм егъэ-джэн-пIуныгъэм пылгъэзэ къэзы-хыгъэ бзылфыгъ, ащкIэ Iоф-шIэгъэшхоу иIэхэр къыдалыгътэзэ «Адыгэкъалэ ищIыф гъэшIуагъ» зыфиIорэ щытхъуцIэр къыфау-сыгъ. НэбгыритIуми медальхэу «Ветеран труда», «65 лет Побе-ды над Германией» зыфиIохэрэр, щытхъу тхыльхэр яIэх.

Зэшхъэгъусэхэм лъфыгыш зэдапугъ. Анахыжыгъэу Руслан адыгэ лъэпкъыр зэрыгушхорэ кIал. Ар дзэм игенерал-майор, Ленинград дзэ округым икоман-дуюшэ иапэрэ гуадзэу ильэсы-бэрэ щытыгъ. Джы Ленинград хэкум игубернатор иапэрэ гуадз. ПшгъэшъитIу — Сусанэрэ Ма-ринэрэ яI. Апэрэм стоматологи-ческэ институтыр къыухыгъэу Санкт-Петербург шэлажъэ. Ма-рини а институт дэдэр мыгъэ къе-ухы. Руслан къыкIэлъыкIорэр Нэфсэт. Ар Адыгэкъалэ кIэлэ-егъаджэу шэлажъэ. АнахыкIэр Аслъан. Ар янэ-ятэхэм алъэхэс.

НЭХЭЕ Рэмэзан.
Сурэтым итыр: Нэхэе Шам-судин.

ГушыIэхэри мэкъамэри зыер БЫСЫДЖ Мурат ТекIоныгъэ хъохъу

1. Лъэгъу шъуIэты
Тибыракъхэр,
Шъуежъыу жьынчэу
Тиорэд.
Непэ хъарышъ,
ТигушIуагъошъ,
Тэ тэцэф, тэ тэцэф.
Ти ТекIоныгъэи
Хэгъэгур рэгъушхошъ,
МэфэкIыбжэсэр
ЗэкIэми къэшъуIэт!
2. Апэрэ бжэсэр
Тянэ-тянэу
Ветеранхэм
Апай.
ЯтIонэрэ
Пыим пэуцугъэм
Пай.
Ти ТекIоныгъэи
Хэгъэгур рэгъушхошъ,
МэфэкIыбжэсэр
Джыри зэ къэшъуIэт!
3. Зыч-зыпчэгъоу
Пый мэхъаджэм
Тыпэуцуи тытекIуагъ.
А мэфэкIым тыпэгъокIышъ,
Тэ тэцэф, тэ тэцэф.
Ти ТекIоныгъэи
ЗэкIэм тырэгъушхошъ,

МэфэкIыбжэсэм джыри
Арыжъугъахъу!

4. Ти Хэгъэгур
Тисэ зыхэлъыр
Псаоу, тхъэгъэуи
Щэрэ! Мамырыгъэр
Къытигъхъарытэу
Тэ тэпсэу,
тэ тэпсэу.
Ар къытфэзыхыгъэр
ТекIоныгъэр арышъ,
Шъуибжэсхэри
Джыри зэ къэшъуIэт.

5. Тылэгъыбжэсэр,
Унэгъошхоу,
Зы унагъоу
Тэ тэпсэу.
ЗэгурыIор къытэбжэсэр
Тыжъугъэпсэу,
Тыжъугъэпсэу.
Ти ТекIоныгъэи
Хэгъэгур рэгъушхошъ,
МэфэкIыбжэсэр
ЗэкIэми къэшъуIэт!

Я 3 — 15-рэ нэкIубгъохэр
зыгъэхъазырыгъэр
ЛIЭХЪУСЭЖЪ
Хъаджэрэтыбый.

Нэшгульцэ Муратэ кыбээр-
Югэжыштыгээ, заом имашо
зынэмысыгээ унэ Сталинград
дэтыгээ. Фашистхэр ашьэ икы-
гэхэм фэдэу зыми шхъасы-
штыгэхэл. Нэжэ-Южхуэ, кэлэ-
цыхыкхуэ кылаэн кыбээнэгэхэ-
ри гуэжэюгу чыплэ зэрифагээ-
хэр Муратэ ыльэгүштыг. Пый-
хэм ятехникэ Сталинград кыдэ-
цэныш, пэтлэлэ лэхшэр цагээ-
псынэм пылыггэх. А мэфэ хы-
лэхэм М. Нэшгульцэр тидзэ-
кэллэхэм ягүсүү гюгүхэм, фа-
шистхэм кyанлэ ашын ацкышт
чыплэхэм лагымхэр алыгээу-
цүштыгэх. Аш даков, үхүмэн

**Лъапкъ театрэм иар-
тистхэр къэшыгъом
хэлажьэх.**

Хэгъэгү ззошхом кьэгъэзаплэ
зыщыфашыгъэхэ хьугъэ-шагъэ-
мэ ахэлжыкътэ Нэшъульэщэ Му-
ратэ лыгъэу зэрихьагъэм пае
Шытхум иорденуа я III-рэ степен
ны зыбэр, Жьогъо Плъыжьым
иорден, Хэгъэгү ззошхом иор-

Заом кызыкелжырым мамыр
лофшэнхэр ыгэнээрлагэх. Ишкы-
гэусуэ Джансераерэ ежыыррэ
шэушиллэрэ пишынтылгэрэ эдда-
плугь. Улэгэ хылытэхэр тешгэ-
гэхэп, ау чыы цынам хэлтэу ла-
гымэмэх алтыхуэз чылыу кео-
кыгэм узэу хыхыгтэр афэгэху-
жыгытэп, бэгшэлэ хуэгтэп. Икла-
лэхэм янасып икхуо кыммылэ-
гужыгыгэми, илхыужыныгыгэ-
клэ, ишуушлагэклэ непи кыпхтэуу
тэлгытэ. Ащ тырахыгтэ сурэтхуу
унагым кыфэнагэмэ сяллы
зыхууклэ ышлээ цыфым ыгу
хыгэклын ымылэклыштыгэу
кысхэчу. Ынэхэм рэхыатныгэ
аклэолзагыо. Заом ыпэклэ учет-
чизу колхозым шылажэщыгытэ,
чыгым жы кызызрищэр, лоф
дапшлэмэ кызыэрэотжыырэр
кыгырулуугэу пэсуштыгэ. Теха-
клоу, хуьнкаклоу шытыгытэ, ащ
даклоу, хымэ цыфхэр ихэггэу
шигэхуушлэнхуу фыэгтэп. Кы-
клугтэ гыогум рылгэожыгытэп,
бэмэ шысэ афэхуыг.

Дунаим шыңҕэрыҕо «Налмэ-сым» ихудожествэнэр пашэу Кыу-лэ Мыхьамэд кызынриуагыэмкэ, кызышо композициеу «Си Адыге-ир» концерт хэһыгыэмэ кыаша-гызьлаыа. Хэгьыгу 25-мэ яансам-блэ 50-м нахыбэ фестивальым кызызлукагы. Англиям, США-а, Италиям, Урысым язылшаһэр күпхэм искусствэр зыкласхэр агьыгушлох. Фестивалым буюж «Налмэсыр» штатэу Нью-Джерси кьуагы. Адыгэ Хасуу аш шызыха-шагыэм тиаристгхэр алукулэштых, непэ, жьоныгыуаклэм и 8-м, кон-цертышо кыычатышт.

ильэс фегъэхьы. Тикомандэ апэ
итхэм ащыщ. ЖъоныгъуакIэм и

6156
Индексхэр
52161
52162
Зак. 1327

[illegible]